

Բանաստեղծություններ

ԴԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԷԴԻԹ ՊՐԻՆՏ
հրատարակչություն

ԵՐԵՎԱՆ 2012

ՀՏԴ 891.981 Վարուժան

ԳՄԴ 84Հ

Դ 171

Կազմեց և խմբագրեց Նվեր Վիրաբյանը

Դանիել Վարուժան

Դ 171 [Ստեղծագործությունների ժողովածու]/ Դանիել Վարուժան.- Եր.: Էդիթ Պրինտ, 2012.- 200 էջ.;

Դանիել Վարուժանի այս ժողովածուն լույս է տեսել «Իմ գրադարանը» մարենաշարով: Ներառում է հեղինակի՝ ՀՀ հանրակրթական դպրոցի և բուհական ընդունելության քննությունների ծրագրերով նախատեսված ստեղծագործություններ և լրացուցիչ ընթերցանության նյութեր:

Գիրքը հասցեագրված է ոչ միայն մեր դպրոցականներին, այլև աշխարհասփյուռ հայ պատանիներին ու պարմանուհիներին, ինչպես նաև մեծահասակ ընթերցողներին, բոլոր նրանց, ովքեր չեն կորցրել իրենց հեղափոխությունը հայ բազմադարյան գրականության նկատմամբ:

ՀՏԴ 891.981 Վարուժան

ԳՄԴ 84Հ

ISBN 978-9939-52-463-4

© «Էդիթ Պրինտ», հրատարակչություն, 2012

ՆԱԽԱԲԱՆ

Դանիել Վարուժանն արևմտահայ քնարերգության ամենաինքնատիպ դեմքերից է: Նրա սրբեղծագործություններն անձնական ու հասարակական ցավերի ծնունդ են: Վարուժանի բանաստեղծությունները կործանումից ելքեր որոնող ժողովրդի մաքառումների ուժի ու ճակատագրի փիլիսոփայական խորացումներ են: Նրա առաջին՝ «Սարսուռներ» ժողովածուի մեջ արտահայտված են կյանքի փառասպանքից ծնված ցավը և ամոքման բաղձանքը, հակադրված են իրականությունն ու երազանքները:

«Ցեղին սիրտը» ժողովածուն փոգորված է հայրենասիրական ոգով. այնտեղ մեկտեղված են ցեղի մորմոքն ու ապրելու հավասար: Արելությունը խոսելով թուրքական բռնակալության և Արդու Համիդ 2-րդ սուլթանի մասին՝ Վարուժանը բացահայտել է գերտերությունների կեղծ մարդասիրությամբ քողարկված դիվանագիտությունը:

«Դանիել Վարուժանի ... «Ցեղին սիրտը» ժողովածուն աղոթագիրք էր ամեն մի ապստամբի համար այնտեղ՝ Թուրքահայաստանում, որտեղ գոյության իրավունքը թաթախված էր արյան մեջ՝ Եվրոպայի բարեկամությամբ: Նրա երգերը բազում հերոսներ ծնեցին, նրա խոսքը գործի վերածվեց», – գրել է ռուս բանաստեղծ և թարգմանիչ Սերգեյ Գորոդեցկին:

Դ. Վարուժանի սրբեղծագործությունը հայ դասական քնարերգության բարձրագույն արժեքներից է և ունի համամարդկային նշանակություն:

ԴԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

(1884-1915)

Դանիել Վարուժանը (Չպուքյարյան) ծնվել է 1884-ին, Սեբաստիայի Բրզնիք գյուղում, որ մինչև 1915-ի եղեռնն ուներ 500 տուն հայ բնակիչ: Ուռենիագարդ այդ գյուղը գտնվում է Ալիսի ջրերի մոտ, շուրջը «ցորյանի ծովեր»: Վարուժանը տակավին «թիթեռնիկներ որսալու» հասակում էր, երբ հայրը պանդխտում է Պոլիս՝ ակամա որբացնելով ընտանիքը:

Մանուկ Վարուժանը նոր էր ոտք դրել գյուղի դպրոցը, երբ 1894-96-ի ջարդերը Սասունից տարածվում են ամբողջ Արևմտահայաստան, հասնում Սեբաստիա: Այդ օրերին, գնալով Պոլիս, նա հորը գտնում է բանտում: Դեռևս այդ պահից հոգու մեջ զգում է «առյուծի բաշի» թափահարում: Ցասանն ու կսկիծի այդ զգացումը այնուհետև աճում է ուսման ընթացքի հետ: Երկու տարի Պոլսի Մխիթարյան նախակրթարանում, ապա Քաղկեդոնի վարժարանում պատանի Վարուժանը այդ զգացումի ներշնչանքով է կատարում գրական առաջին փորձերը: 1902-ին իր ուսուցչի՝ Արիստակես Քասագանտիլյանի հանձնարարական գրությամբ ընդունվում է Վենետիկի Մուրատ-Ռափայելյան դպրոցը: Նամակում գրված էր. «Նոր Մկրտիչ Պեշկոթաշյան մը կղրկեմ, լավ նայեցեք»:

1905-ին հայազիտական հարուստ պաշարով դպրոցն ավարտելով՝ Վարուժանը «Գեղանի» հանդեսում լույս է ընծայում «Սարսուռներ» բանաստեղծաշարը: Այդ նույն թվականին ընդունվում է Բելգիայի Գենտ քաղաքի համալսարանը: Բանվորական միջավայրը, առաջադեմ գաղափարները ձևավորում են նրա աշխարհայացքը, իսկ գրական ծանոթությունը՝ «Հումերեն մինչև Մետերլինգ» հասունացնում է տաղանդը: 1909-ին, համալսարանն ավարտելով, ուղևորվում է հայրենի Սեբաստիա՝ ուսուցչության: Այստեղ է, որ նրա մանկական տպավորությունները թարմանում են բնաշխարհիկ գեղեցկություններով: Սեբաստիայում, Եվդոկիայում, ապա և Պոլսում, ուր ապրիլյան օրերին եղերական վախճան պիտի գտնեին գրական սերունդները, Վարուժանը ծավալում է գրական-հասարակական և մանկավարժական լայն գործունեություն: Նա հրատարակում է «Նավասարդ» տարեգիրքը, դառնում գրական վերածնության և

գրական նոր հոսանքի պարագլուխ, պայքարելով այն ամենի դեմ, ինչ քարացած էր և հետադեմ, ինչ հետևանք էր ստրկամտության ու բռնության:

Դանիել Վարուժանի կյանքը կարճատև եղավ: Շատերն ընկան, կարելի է ասել, իրենց արվեստանոցի մարմարյա բեկորների մոտ՝ տեսնելով «մորթված արշալույսներ»: Անավարտ մնացին գեղեցիկ մտահղացումներ ու երազներ: Անավարտ մնաց Վարուժանի «Հայ հոմերագիրքը», «Գինիի երգը», «Սասմանց տունը»: Տեղի էր ունեցել, բանաստեղծի խոսքերով, կործանումն այն ամենի, «ինչ որ հանձարն էր կանգներ»:

ՀԱՅՐ, ՕՐՀՆԵ

Հայր իմ, օրհնէ՛. ժամը հասավ. պիտի երթամ.
Նոր կյանք մ'ինծի կապասե:
Պատմությունն ես թողուցի. նոր արյուն
Երակիս մեջ կվազե:

Հառանջ, հառանջ,- գրլուխս ետ չեն դարձներ,
Երկնքես վար թող իյնան
Անվիշտ կյանքիս ամեն աստղեր. հոգս չէ՛.
Անցյալս իջնա թող դամբան:

Օհ, ինծի՛ ինչ՝ թե կփետեմ վարդին թերթ,
Եվ փուշին կյանք կու տամ միշտ,
Թե գրկաբաց հորձանքին մեջ կնետվիմ.-
Խիսնդս է՝ ձանձրույթ, սերս է՝ վիշտ:

Ամեն խայտանք ջախջախեցի սրտիս մեջ.
Չեմ վախնար սև ծծելե.
Վանք ստնող կույս մ, եմ՝ որ խզված իր վարսեր՝
Անխիղճ, անհոգ կդիտե՛...

Հայր, ես կերթամ այն ճամփայեն՝ որ ձերմակ
Մազերուդ գիս կըտանի,
Վաստակաբեկ ոսկրներուդ, ծեր սրտիդ
Եվ սերերուդ կենդանի...

Բավական է,- աշխատեցար, կրեցիր,
Ամեն նետի, հարվածի
Վահան եղար ինծի համար, հոգիդ է
Որ հոգվույս մեջ կհածի:

Իմ արյունս է գոյացած քու քրտինքեղ-
Հոգնությանդ ծիլն եմ տխուր:
Հոգիդ, կաղնի՛, երբ կուրծք կուտար մրրիկին՝
Ես շուքին տակ, հանգիստ, լուռ

Կմեծանայի:–Հարկ է հիմա ավ հանգչիս
Եվ ես քեզի հաջորդեմ...
Խոնջենք, խոնջենք,– կուզեմ կովիլ, աշխատիլ,
Ելլել կյանքին, կյանքին դեմ...

Հայր իմ, օրհնե՛. դողդոջ ձեռքերդ գլխուս դիր.
Թող մատերեդ կաթի վար
Աղոթքդ՝ եկած հոգվույդ պայծառ խորանեն:
Վերջին ժամն է. օրհնե՛, հայր:

ՀԻՎԱՆԴ Է

Ստվերին մեջ խանի մ'անկյունը լքված
Թշուվան պանդուխտ, հիվանդ է.
Խոնավությունն անոր մարմինը շիթ–շիթ
Գերեզմանին կնետե:

Բժիշկ չունի, եղած դրամն ալ հատավ.
Ցավը ծանր է.– գթությունն:
Հոն չկա սիրտ մ'որ բարությունը քամե
Անոր ծարավ շրթներուն:

Եվ ինքնիրեն մտերիմներ կստեղծե
Ցնորքներուն մեջ ջերմին.

Իր վիճակին կարեկցող մեկը չունի
Բացի մամուկը որմին:

Մթնշաղին մեջ կնարմրի, կհյուծի
Մթնշաղի մը նման.
Լռությունն հոն կարծես դագաղ մը կերկնե.
Օրոցք՝ տունեն գերեզման:

Երիտասարդ է տակավին, և փեսա.
Պոլսեն մինչև Վան հեռու,
Հոն՝ հաց կուզեն հարսն ու ծնողք. զի՞նք կուզեն.
Դեռ շատ շուտ է մեռնելու:

Ան իր արյունն իր քրտինքով կշահեր...
Տեր, ինչ սրտով կկոտրես
Թե՛ն՝ որուն վրա կկրոթնին մամուկներ
Եվ ծնողքներ ձյունագես:

Դուրսն արևին , գեփյուռին տակ կուռճանան
Բախտավորներն աննիագ.
Արտին մեջ աստղն ավշի ելքին կժըպտի,
Տեր՝, զինք ինչո՞ւ կմոռնաս:

Այդ բազուկներն աշխատանքի համար են,
Ո՛չ մահվան դեմ կովելու–
Բախտը խուցին մեկ անկյունեն կխնդա
Օձի ժպտով մ'ահարկու:

Պիտի մեռնի. –խիստ մահացու հիվանդցավ.
Եվ պատանքին մեջ երբեք

Պիտ՝ չտանի սիրելիի մ'արցունքներն
Ու սև ուխտերն հուսաբեկ:

Պիտի մեռնի.- և իր բնիկ լուսնին տակ,
Հարսը սիրո ծարավով՝
Պիտի զուր տեղ անոր գալուն սպասե...
Խեղճ վանուհի, ապահով:

Հույսի ամեն խոստումներու վայելքին՝
Կծիծաղիս աստղին հետ.
Մինչդեռ կյանքի երկնքին վրա կգրծվի
Շանթը շողին գուգահետ:

Որո՞ն համար շուշանն ու վարդ փոխ կուտան
Իրենց միացումն՝ այտերուդ.
Ինչո՞ւ Վանա լիճն աստղերով կվառի՝
Նախսանձելով աչքերուդ:

Որո՞ն համար հաջադիդ տակ կպահես
Ընթոստանքներն համբույրին...
Վաղն, հեգ ծաղիկ, պիտի ճամփորդ մը գուժես.
«Մեկ աչքը բաց թաղեցին»-
«Ցեղին սիրտը» շարքից

ՁՈՆ

Եղեգնյա գրչով երգեցի փառքեր.
- Քեզի ընծա՛, ի՛ն հայրենիք -
Սոսյաց անտառեն էի գայն կտրեր...

— Քեզի ընծան, հի՛ն հայրենիք —
Եղեգնյա գրչով երգեցի քուրմեր.
Ընդ եղեգան փող լու՛յս ելաներ:

Եղեգնյա գրչով երգեցի կարոտ.
— Ձեզի ընծան, հայ պանդուխտներ —
Ան տարաշխարհիկ բույսի մ'էր ծղոտ...
— Ձեզի ընծան, հե՛գ պանդուխտներ —
Եղեգնյա գրչով երգեցի հարսեր.
Ընդ եղեգան փող ո՞ղբ ելաներ:

Եղեգնյա գրչով երգեցի արյուն.
— Ձեզի ընծան, սուրի՛ զոհեր —
Ան ծլած էր մոխրի մեջ իբրև կնյուն...
— Ձեզի ընծան, կրակի զոհեր —
Եղեգնյա գրչով երգեցի վերքեր.
Ընդ եղեգան փող սի՛րտս ելաներ:

Եղեգնյա գրչով որբ տունս երգեցի.
— Քեզի ընծան, հայր ալեհեր —
Ցամաքած աղբյուրեն մեր գայն հոտեցի...
— Քեզի ընծան, մայր կարեվեր —
Եղեգնյա գրչով օջախս երգեցի.
Ընդ եղեգան փող ծու՛խ ելաներ:

Ու պայքար, պայքար, պայքար երգեցի.
— Ձեզի ընծան, հայ մարտիկներ —

Գրիչս եղավ անթրոց սրտերու հնոցի...
— Ձեզի ընծան, քայջ մարտիկներ —
Եղեգնյա գրչով վրեժ երգեցի.
Ընդ եղեգան փող բոց ելաներ:

ՆԵՄԵՍԻՍ

Քերթողն հսկա, մրըրկավարս, հրաչվի,
Նվիրական արվեստանոցն իր մտավ,
Եվ փակեց լայն պողպատ դռներն հապշտապ.
Փակեց փողկերն երկնքին դեմ, որոնց նեղ
Ճեղքերուն մեջ մնացին
Արեգակին մազերն ոսկի, սանտրված:
Լեռնակուտակ զանգված մ'ընտիր մարմարի
Այդ շենքին մեջ մթնշաղ
Կսպասեր՝ ձևն հագնելու հին դյուցազնի.
Եվ կամ գուցե կհուսար
Որ աստղերեն իջնելով՝
Պիտի աստված մը գա իր մեջ բնակիլ:
Զանգվածը այդ ապառաժ մ'էր բարբարոս՝
Որուն մեջ դեռ կմնար
Կիսավեր բույն մը արծվի.
Եվ խորն իր մեկ խոռոչին
Օձ մ'էր ծվարած ու կննջեր հանդարտիկ:
Քերթողն ինքզինք պահ մ'անհունին մեջ հոգվույն
Ըզգաց Աստված:- Սոթտեց թևերը ջղուտ.
Ոսկեղեն մուրճը ափին մեջ, դժգույն, վեհ,
Մարմարին դեմ, գլխերաց,
Հսկայի պես կանգնեցավ...

Նշմարեցին աչքերը ձեռք մ'այն ատեն
Մութին ծոցեն՝ կարկառուն՝
Որ վիթխարի բռնած սափոր մը պարպեց
Խորն իր հոգվույն լայնալիճ
Տիեզերքին ստեղծահյույթն հողաբույր:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Եվ քանդակեց, քանդակեց:
Արվեստանոցին բյուզանդական գմբեթեն
Հույսի ձեթով լի սուրբի գանգ մը կախված
Կըլլար ջահն իր լուսատու:
Ան կտեսներ մարմարին շուրջը ձևված
Հզոր երազն՝ որ միս կառնուր և ծալքեր:
Մտածումն իր՝ այդ քարին կույս ծոցին մեջ՝
Իր արմատներն հուշիկ – հուշիկ կխրեր
Ծառի մը պես ձիթենի:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Եվ քանդակեց, քանդակեց...
Ամեն մի բունն հարվածին տակ հաղթ մուրճին՝
Ինչպես թե ռումբ մը պայթող՝
Ուղիս մը կայծեր, քարերու հետ խումնախիտ,
Կանձրևեին պատերն ի վար խավարչուտ
Պսակի պես քայքայվող:
Դուրսն ողկույզներն հասմիկին
Կթափեին մուրճին մեն մի թնդյունեն
Փեղկերն ի վար իրենց կապույտ ծաղիկներ:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Եվ քանդակեց, քանդակեց.

Մինչև որ բիրտ վայրենությունը քարին
Նվաճվեցավ, և ահա գլուխ մը կնոջ
Մարմարին մեջ թարմորեն
Ծաղկեցավ բարձրը շուշանի մ'հանգունակ:
Զքնաղ էր ան, միանգամայն էր ահեղ.-
Հելլենական արձաններու կուրությամբ
Կհառեին խորունկ աչքերն՝ որոնց մեջ
Կարծես հոգին, անդունդն ի վեր մագլցող
Կարիճի պես՝ կամաց- կամաց կերևնար:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Եվ քանդակեց, քանդակեց...
Բանաստեղծն իր բազուկին տակ կենսադրոշմ
Կփորագրեր կարծես քերթված մ'ահավոր.
Խոր ծալքերուն մեջ կյանք առնող մարմարին
Մեն մի հարված դաշնակություն մ'էր քնարի,
Հանգ մ'էր, տուն մ'էր, և կամ շեշտ մ'օղասլաց:
Մեն մի հարված ռմբագոռ
Ըմբոստ երգ մ'էր ոսկի մուրձով երգված՝
Որուն Աստված երկնքին մեջ կունկնդրեր:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Ու ավասիկ ձոխ գանգուրներն այդ կնոջ
Զերդ ողկույզներ իրար խռնված օձերու
Ուսերուն վրա թափեցան:
Կերտեց թիկունքն և թիկնամեջը շքեղ,
Կերտեց թևերն ամազոնի՝ որոնք թե՛
Կարող էին արձակել
Ոսկի փքինը սիրո,

Եվ թե՛ հրաշեկ կայծակը՝ տեգ մահընկեց:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,

Եվ քանդակեց, քանդակեց...

Ո՛հ, ի՛նչ փույթ թե անցան անքուն գիշերներ

Եվ ցորեկներ՝ անդադար. —

Ծիծերն ահա, ծիծերն ահա արձանին,

Ա՛յնքան մաքուր կլորցված, պաղպաջուն,

Որ անշուշտ կաթն անոնց մեջ պետք էր ըլլալ

Կամ լույս՝ սառած, և կամ արծաթ՝ հալըված:

Կողերն ահա, ահեղորեն շնչավոր,

Որոնց ներքև կարծես արյամբ մեծնային

Արդարության, վրեժի սաղմերն երկվորյակ:

Շինեց ողն, հոնյր բունբերն, ազդրերը ողորկ.

Շինեց և պորտն՝ որ զանգվածին մեջ հանկարծ

Քատսեն ծնող աստղի պես

Ճառագայթներ դուրս պոռթկաց:

Օ՛ն, հարված մ՛ալ, հարված մ՛ալ...

Գանգ ջահին մեջ, ձեթն սպառիլ սկսավ.

Օ՛ն, հարված մ՛ալ, հարված մ՛ալ...

Եվ քանդակեց, քանդակեց...

Կերտեց գուձերն և սրունքներ.

Կերտեց ոտքերն՝ որոնց տասնյակ մատերեն

Ժահրով, մեղրով խառնըված

Դրդըջահոս լույսի վտակներ բխեցան:

Եվ շինեց ան վերջապես

Կնոջ մեջքեն վար ահեղ

Սուր մ՛երկասայրի, սուր մ՛անպատյան, սուր մ՛անբիծ,

Եվ Աստուծո պես արդար:
Այն ատեն հոն մարմարիոնին խորշին մեջ
Քացող օձն արթնցավ
Եվ փաթթելով զինք մեղմորեն այդ զենքին՝
Կաթիլ-կաթիլ սկսավ թույն մը կաթել:

Օ՛ն, հարված մ՛ալ, հարված մ՛ալ դեռ, և ահա
Պիտի գործն այդ ավարտի:
Քանդակագործ քերթողն հանկարծ խորշումեց
Մարգարտապսակ ճակատը ջինջ քրտինքով. —
Այդ ի՛նչ արձան, անունն ի՛նչ էր այդ կնոջ.
Գորգոնամ մ՛էր, Հերամն քինոտ, թե Իսիս.
Պատվանդանին վրա հսկա
Փորագրեց. — Նեմեսիս:

Ահա երազն իր, կշնչեր, կխորհեր.
Իր երազն այդ մարմարեղեն՝ գոր երկար
Ատեն սրտին հանքերուն մեջ ան կրեց:
Արդարության և Վրեժի
Գիցուհին այդ՝ աղջիկն էր իր կորովին
Ջոր հղացավ, ողնածուծովը սնույց
Այն օրեն վեր՝ երբ հլությանը հարսնացավ
Ժողովուրդին արյան հետ
Գիտակցությունն իր բեղուն: —
Այլևս ի՛նչ փույթ թե մնաց թաղված օրերով
Արվեստնոցին դամբանական մութին մեջ:
Ի՛նչ փույթ թե այդ ճակատեն վար կհոսի
Բարի քրտինքն հոգնության,
Եվ ուսերուն և գլխուն վրա սևահեր՝
Իբրև ըլլար ջաղացպան մ՛ան՝ կնքստի

Ճերմակ փռշին մարմարին.
Եվ խիտ երկար թարթիչներն իր կնմանին
Աղավնյակի մը թևերուն ըսպիտակ.
Ինչ փույթ թե ան, անհ, չտեսավ կույս գարնան
Լուսակարկաջ աղբյուրներուն մեջ ժպտիլն,
Եվ չքամեց դեռ խաղողի ողկույզներ
Բաժակին մեջ բյուրեղյա.
Կամ չխառնեց գանգուրներն իր ասպետի
Բլուրներուն վրա պարող
Աղջիկներուն հողմատարիկ վարսերուն:
Ո՛հ, ինչ փույթ կյանքը մեռնող,
Երբոր երազը կապրի,
Երբոր երազն անմահ է:

Մուրճը ձեռքին մեծ բանաստեղծն հաղթական
Արձանին խիստ աչքերուն մեջ կհառի.
Եվ անոնց մեջ կձանչնա
Ինքզինք, — ամբողջ անթերի:
Կձանչնա սուրբ մարմարիոնն այն՝ որ առավ
Բազկին տակ կյանք, որ այդտեղ
Եկավ զանգված մ'իր բրտության մեջ ննջող
Եվ արթնցավ Դիցուհի.
Զերթ քարափերթ մ'ստրուկ ինկավ մուրճին տակ,
Եվ կանգնեցավ Վրիժուհի:
Ավարտած էր ամեն գործ. —
Ահա մեջտեղն էր- Նեմեսիսը- կանգուն,
Պաշտվելու, ընդունելու ողջակեզ
Այլևս կա՛զմ և պատրաստ:
Այն ժամանակ քերթողն ուրախ, գոհունակ,
Քաշեց նիզերը, բացավ

Պղնձե դռներն հսկայական գավիթին.
Նոյն ատեն լույս մը դեմեն
Երկինքն ի վար այնպես արձանն ողողեց՝
Որ դիցուհիվոյն սարմինը շուրջն սկսավ
Ճառագայթներ արձակել:
Խողտեցուց ձերմակությունն իրանին
Աչքերն աղվոր օրիորդի մ'որ դեմի
Պատըջգամբին նըստած ժանյակ կիյուսեր:
Ձյունեղ են ժայռ մ'էր կարծես՝
Որ կցցվեր արևուն մեջ՝ հոլանի:
Կթափեին ուսերեն վար, կուրծքեն վար,
Շողի հազար վտակներ, հազար ալիքներ:
Քերթողն անգամ մըն ալ անոր նայեցավ.
Եվ ճակատին վրա ճանչցավ
Անգամ մըն ալ դուստրն իր հետտ արյունին.
Տվավ համբույր մ'երկյուղած
Մեջտեղն անոր ծիծերուն,
Ուրկե մնաց շրթունքներեն վար առկախ
Լույսի կաթիլ մը՝ վաղվան
Նոր վրեժներու արգասիչ:
Հետո նետեց ծանրակիր մուրճը ձեռքեն.
Թևը սոթոված պատվանդանին վրա դրավ.
Եվ գլուխն ալ թևին վրա.
Եվ իբր առյուծ մը պառկող՝
Հոգնած, քրտնած և վսեմ,
Աստվածուհիվոյն ոտքերուն տակ քնացավ:

Ժողովուրդն է, ժողովուրդն է, որ կուգա,
Ճամփաներուն, փողոցներուն մեջ Քաղքին
Գետեր են որ թըխակոհակ կհոսին.
Հարստահարված ժողովուրդն է որ կուգա.
Անոնք տեսան Նեմեսիսի վեհ արձանն,
Եվ քուրմեր են, վրեժի քուրմեր, և ահա
Անո՛ր, անո՛ր կդիմեն:
Գործատունեն, թիարանեն, բանտերեն
Գրոհ կուտան: Արյունոտ են ու քաղցած:
Դեռ բեկորներ շղթայի՝ զոր ջարդեցին,
Մերկ ոտքերուն հետ ընդքարշ
Սալիատակին շոինդ-շոինդ կինչեն:
Ոմանք սակրով, ոմանք մուրճով են զինված.
Դեմքերուն վրա արյունոռուշտ
Կփայլակե կատաղությունն՝ հեռուն
Մերկացնելով՝ մարգարտաշող կճրտումն
Ակռաներնուն մարդու մսի անոթի:
Մերկ են կիներն իրենց ամբողջ ծիծերով,
Եվ մանուկները՝ բուպիկ՝
Որոնց դժգույն ճակատեն
Գարունն ընդհուպ կթափթփի վարդ առ վարդ
Դեռ չավարտած իր բողբոջումը առույգ:
Ատելության գոռուգոչ մ'է՝ կպոռթկա,
Կտարածվի պողոտայե պողոտա
Քաղաքին մեջ բովանդակ:
Ամեն շղթա կբեկտի,
Եվ կփլչի ամեն բանտ.
Հրապարակին մեջտեղ կրակի կտրվի

Կառափնարանն՝ հերոսներուն արյունեն
Վարդակարմիր և ճարպոտ,
Եվ իր մեծ բոցն երկնուլոր
Ամբոխներուն գիտակցության կըլլա ջահ:
Ամեն խրճիթ ըմբոստ մը դուրս կպռոթակ,
Ամեն շիրմե նահատակ մ'հաղթ կհառնու
Նոր միտով, նոր ըղեղով, նոր զենքերով
Սպառազեն: Ժողովուրդն է հող կրծող.
Մինչև մեջքն իր՝ տիղմին մեջ
Ուրիշներուն դոյակ շինող ամբոխն է՝
Որ ոտքի միակ մոլեգնադրոյթ ոստումով
Նոյն իր խորունկ գերեզմանին քարին վրա
Ահավասիկ կկանգնի:
Եվ մարդկային օվկիանն այդ փրփրագոռ
Կեռա խորքեն իր մռայլ.
Եվ ալիքներն հառաջ կերթան մահադող.
Եվ կթքեն իրենց փրփուրը հորձքի
Պալատներուն մինչև քիվերն, ու մինչև
Ճակատն արփվույն անտարբեր:
Քրջավոր են, ահավոր են, բայց այսօր
Հանձարներու, դարերու
Ամբողջ մտածումն, ամբողջ վաստակը խմող
Գաղափարին արծիվի թեն սպիտակ
Եկավ դիպչիլ անոնց դեռ կույս ճակատին:
Եվ անոնք ուղիս ճամփաներե հավաքված՝
Այսօր ունին վսեմությունն օվկիանի.
Եվ կմոնչեն, կհայհոյեն, կաղոթեն,
Կհայհոյեն վորատին:
Կարմռան բռնության դեմ ծուփառծուփ.
— Վրեժ, վրեժ, Նեմեսիս: —

Եվ Նեմեսիսն հո՛ն է, հո՛ն է մխիթարիչ
Քենն երկնային. ձյունափարփառ մարմինն իր
Լուսնակին պես ալիքներն այդ կքաշէ
Դեպի ծոցն իր մայրենի:
Եվ ժողովուրդն արձանին շուրջը կդիզվի
Հետք հետքի վրա, խուռնախիտ,
Եվ կրզակներ կռթնցրված ուսերու:
Առջևը վեհ Դիցուհվույն
Ամեն ոք իր վերքը կուրծքին կբանա.
Պարմանիներ ցույց կուտան
Թներն իրենց կոտրած՝ շղթա կոտրելէն.
Մայրերն ահա վեր կառնեն սև-սև քողեր՝
Անոնց ծալքին մեջ՝ բանալով գանգիկներ
Մանուկներու՝ այրուծիին տակ ճզմված,
Եվ պառավներն անոր առջև կփռեն
Քղամիդները կարմիր
Դրժված, մորթված դյուցազնական թռռներու:
Եվ կբերեն ամենն ալ
Իրենց վերջին հարստությունը՝ նվեր,
Եվ ծնրադիր՝ անիծախառն աղերսով
Արտասավազին միահամուռ կգոչեն.
– «Ո՛վ Նեմեսիս, Անվրիպելիդ, Վրիժուհիդ,
Մեր տառապանքն, անկումը մեր կտեսնէս.
Մեր արցունքի մեկ շիթին
Օվկիանական անհունությունը արդյոք
Քու ափիդ մեջ կշռեցի՞ր:
Բանվ է փառքերն ու հաճույքներն ապրեցնենք
Մեր արյունին արյուններովն ու մինչև
Ոսկորներնուս քրտինքով.
Բանվ է սվինները պատռեն

Մեր արգանդին մեջ հավետ
Լուսաթաղանթն արշալույսի սաղմերուն.
Բավ է անիվը գործատան փերթ առ փերթ
Խլե մեր միսն և յուղոտե ճղուղն իր.
Բավ է, բավ է մեր բովանդակ կյանքին մեջ
Խարագանված թիկունքներնուս վրա կրենք
Մեր շիրմաքարն ու երթանք այսպես շիրիմ:
Վրեժի ժամն ակ հասավ.
Նշկահումի ամպրոպահունչ ժամն հասավ:
Ո՛ւժ տուր մեզի, ոգևորե՛ և մղե՛.
Դո՛ւ մեզ Աստված, դո՛ւ Տիրամայր, դե՛հ իջիր
Պատվանդանեդ և ձուլե մեզ կամքիդ մեջ,
Եվ օրենքներդ գրե
Մեր ճակատին վրա արյան գրերով:
Քու ժողովուրդդ մենք ենք.
Պիտ՝ ըսպաննենք մեր աստվածներն հին և նոր
Եվ աճյունին վրա անոնց՝
Ատոիկեի մեհյանեդ ալ հոյակապ
Պիտ քու մեհյանդ կանգնենք
Պիտ կործանենք ապարանքներ ու բանտեր՝
Եվ քառանկյուն սալքարերովն իրենց հաղթ
Պիտի բազի՛նըդ կանգնենք:
Ամեն տարի Մահատոնիդ նեմեսյան
Ատելության ի՛նչ նըվագներ պիտ հնչեն.
Պիտի զարթսուն ի՛նչ սոռցված մեռելներ՝
Եվ խմելով արյունախաճո՛ն գինին,
Զոր սափորով իրենց շիրմին պիտ դնենք,
Արևուն տակ, զոր կարոտցան, ձեռք ձեռքի
Պիտի պարեն շուրջն արձանիդ՝ հանձնելով
Իրենց պատանքը հովին:

Իջիր մեր մեջ, և բնակե լոկ մեր մեջ.
Օ'հ, հրքան դու չքնաղ ես
Եվ հրքան ալ սարսափելի. աչքերդ այդ
Արդարաբար կսպանեն միշտ, և ձեռքերդ
Աճյուններու մեջ պատրաստ են սերմանել
Շուշան հունդեր շուշանափայլ կյանքերու.
Գանգի մը մեջ բույնն իր դնող տատրակն ես.
Աղբյուր մ'ես դու Ստյուքսի՝
Որ կբխի գերեզմանն մը կանանչ:
Ահա քեզի կը կարկառենք մեր քաղցած
Երեխաները. թող որ քո ծոցիդ մեջ
Մկրտըվին, և ծծեն կուռ ծիծերեդ
Կաթը վաղվան վրեժին:
Օ'ն, Նեմեսիս, իջիր մեր մեջ. մեզ ըրե
Վահան լանջքիդ մարմարե,
Սնորը թևիդ անխնա:
Զի մենք ծարավ ենք արյան,
Արյան, արյան, Նեմեսիս»:

Կըսեն. — իրենց գոռուգոչումն ահավոր
Կսասանե գահերուն վրա կայսրներ,
Եվ կօրորե պատվանդանին վրա ննջող
Քերթողին քունն հանդարտիկ:
Կըսեն. — Եվ նվեր Աստվածուհվոյն կընծայեն.
Անոր առջև արյունլըվա ձեռքերով
Կսփռեն վարդ ու հասմիկ:
Կույս աղջիկներ դալկաղեն
Ասեղներե ծակծակված գիրգ մատներով
Կհյուսեն անոր գլխուն համար պսակներ:
Գյուղացիներ կողջակիզուն վերջին ուն

Իրենց թափուր և ցրտացած փարախին:
Տղաք կնդրուկ կծխեն.
Իսկ բանվորներն ու ռազմիկները պարման
Թուրերն իրենց, մուրճերն իրենց նվիրական
Կուգան անոր կռվանին վրա հեսանել:
Եվ ժողովուրդը բովանդակ հանկարծ լուռ
Լուսնկային տակ հանդարտող ծովու պես
Կխոնարհի աղոթքի...

(Օրհնյալ ըլլաք, հառաչանքի մեջ խեղդված
Ո՛վ արցունքներ, մազերն ի վար կայլակվող
Ո՛վ արյունի կաթիլներ.
Ո՛վ աղոթքներ նախատոնին կռիվներու,
Մանավանդ դուք օրհնյալ ըլլաք.
Ձեր մեջ է որ Հույսերը մոտ հաղթության
Իբրև ձերմակ աղավնիներ՝ ամենուն
Ծոցեն արփվո՞ւյն կսլանան):

Եթերական կրակին խորեն իրիկվան,
Դեմի սարեն գառիվայր
Ա՛յն որ կիջնե անչափելի քայլերով
Հերոս մըն է, պերճահասակ քրմապետ
Նեմեսիսին կուսական,
Եվ անձնուրաց Նախախնամող մարդկության,
Արևը դեռ չմեկնած
Ճաճանչներն իր ամփոփեր է շեշտուղիղ
Անոր կուրծքին կարմրաբորբ,
Ցայտեցնելով զենուզարդեն պաղպաջուն
Ճառագայթներ՝ նման բամբջի մը գլխուն
Ծամակալ մեծ ասեղներն:

Արյուն մ'ահա կայլակի տակավին
Իր գոտիին արդարադատ կեռ սուրեն:
Կուգան,– ճակատն իր արդեն
Շաղկապված դափնիով:
Քայլերը ծանր՝ փառքեն,
Եվ բռնությունը ճզմելեն՝ տենդակոխ
Ահավասիկ կերկփեղկեն
Ժողովուրդն այն խոնարհած
Ատելության և աղոթքին բեռին տակ:
Նեմեսիսին ձոնելու
Ան իր նվերը ունի. —
Գըխուն շուրջեն կարձրկե
Դափնեպըսակը՝ զոր կույսերն որբացած
Շիրիմներուն նստած տրտում շուքին տակ
Իրեն համար հյուսեցին.
Կարձրկե զայն և ձախ ձեռքովը բրնած
Բուրյան ձյուղին մեկ ծայրեն
Սյուտով զայն կմերկացնե, սփռելով
Իր սաղարթներն օդապար
Աստվածուհվույն ոտքերուն վրա անարատ,
Որոնցմե հատ մ'աղվոր տերև մ'արյունոտ,
Կերթա, կիյնա արձանին տակ քընացող
Քանդակագործ բանաստեղծին ճակտին վրա,
Որ գրավված նոր Տեսիլներով երազի
Այդ հպանցումը փառքին
Ամենևին չիմանար:

ԱՆԻ ԱՎԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԵՋ

Ա

Ըլլա, լացի, համբույրի,
Հիշատակի մտածման,
Մոնչելու համար ըլլա, զ'ն, մտնենք.
Մտնենք հսկա քաղաքն հսկա աճյունի,
Մտնենք Շիրիմն հայության...

Ողջոյն, Անի՛, գերեզմանոց,
Ուր կփտին ոսկորներն հաղթ Անցյալին.
Ողջոյն, Անի՛, օրորան,
Ուր փլուզի տակ, կարիճի սև արյունով
Մեր Ապագան կմեծնա.
Ողջոյն, Մեռել, Մայր, ողջոյն.
Ահա կուգամ, ես վերջին
Նորաբողբոջ գլուխը հայ Հիդրային,
Կուգամ կյանքիդ փառքովը մահիդ օրորել. —
Ըսել թե մեծ եղար դու,
Կամ մեծ խոստումը մեծության, դու եղար
Լուսակայլակ պողպատ ստինք մ'որուն դեմ,
Խուժուժ ցեղերը ծծելու դեռ անվարժ՝
Եկան նորի լնդերն իրենց ջախջախել.
Ծեր Ասիո շեմին վրա դու եղար
Երեք դարու սիրտն՝ եթե Հույնն ըղեղն էր,
Սիրտ կենսաբուխ՝ որուն աչքերն հառած պիշ՝
Նենգ Բյուզանդիոնն, այդ բոզորդին Հռոմի
Քեզ կղավեր լափլիզելու ախորժով:
Եվ ան դավեց և ան հաղթեց. — ու ավանդ,

Երբ դրոշակն իր ցցված տրխամար արքայիդ
Հովհաննեսի շիրմին վրա՝
Վեստ Սարգսյան կըլլար խլան խոստացված,
Քու բալլիքներդ Վոսփորի բանտին մեջ
Երիտասարդ թագավորիդ թևերուն
Կուռ շղթաներ կղպեցին:

Բ

Ո՛վ պատուհաս. կորսվեցար դու այլևս,
Երբ Պարսն ու Հույնն, երկու ոտխոս խոխներդ,
Իրարու դեմ զքեզ ասպար կանգնեցին,
Կամ իբրև որս մ'որ արդեն իր մագիլով
Նախ իր սիրտն է խոցոտեր,
Քեզ անցուցին Մոնոմախոսն ու Տողրիլ,
Պերոզն ու Ժանտ Արփասլան՝
Ժանհիքներն ժանիք, թաթն ի թաթուլ.
Եվ, դեմ դիմաց կզակներն իրենց ջարդելով,
Հիմնաքարերդ հանեցին՝
Որպեսզի սև դամբանաքարդ հորինեն:
Ալ այն օրեն դու իբրև շենք մ'հոյակապ՝
Ուրկե հազար կայծակ մեկեն է անցեր՝
Քայքայվեցար մարմար-մարմար, ծեփ առ ծեփ:
Ու, ո՛վ ցատում, ո՛վ ամոթ,
Քեզ դեմ առ դեմ բզկտողները նենգժոտ
Չեղան արծիվ՝ այլ գայլեր....

Գ

Արդ քարուքանդ կհանգչիս
Եվ նշխարներիդ ինը դար է, որ կապրին.

Ժամանակին ձեռքը չեղավ այնքան հաղթ՝
Աճյուններդ այդ մրրիկներուն հանձնելու.
Բայց ծոցիդ մեջ ալ բնավ
Սմբատի սոս նժույգը չի խրխնջեր,
Այն չի թոթվեր արյունթաթախ բաշերն իր
Քած ձիուն դեմ Ափշինի,
Ու կոչնակներն ու շեփորներն ոսկեցով՝
Որոնց ի լուր թուրը խաչով կձուլվեր.
Հոն լռած են՝ ապրեցնելով իրենց տեղ
Բուի հազար սերունդներ:
Այդ լռության չղջիկի լայն թևին տակ
Կաճի եղիճն արտասուքովն աստղերուն.
Եվ հոն բաղեղն հայրենասեր թևերով
Կգրկե հողդ տրտում
Իր պատառիչ կայծքարերով միասին
Եվ խոտ մ'հազիվ, բարձրացած
Ճամբաներուն վրա անկոխ՝
Կծածկե սողն օձի մ' արփվույն տակ ձեմող:

Դ

Ինչ մնաց, ինչ. — Պարիսպներեն քարակուռ՝
Որոնք գքեզ գրկած տվին կուրծքերնին
Ասիական մրրկարշավ ցեղերուն.
Պալատներեդ, ամրոցներեդ, սյուներեդ,
Աշտարակի սլաքներեդ՝ ուր ծփուն
Կարմիր դրոշակ մ' հայկական
Կարբեր քրտինքն արծիվներուն ճամփորդող,
Խոյակներեդ, գըբեթներեդ որոնք օր
Մ' անպին մեջ՝ շանթն, Էին մեջ՝ բախտն հեզնելով՝
Ժամանակի բռունցքին դեմ

Կ' ըլլային կուրբ ձուլված փառքի հանքերեն,
Ջորանոցեդ, տաճարներեդ, այո՛, քու
Հազարու մեկ տաճարներեդ, որոնց մեջ,
Դեպի հավատքն ուղղաբերձ
Մինչ բազուկներ կհոգնեին, կ'հեղգային
Մինչ հին արյունն Արամյան
Իր հեթանոս ռազմիկ թափեն կսանձվեր,
Եվ մինչ Հիսուսը կծըներ արցունքով
Լաստիվերտոցին և նենգ Հուդան՝ Կիրակոս,
Այդ հազար մեկ տաճարներուդ մեջ, կըսեմ,
Քանդակ քանդակ, զարդ առ զարդ,
Արվեստ մը նոր, արվեստ մը հայ,
Արվեստ աղջիկ Աստուծո, քույր Բնության,
Արվեստը հարս Տիեզերքին,
Ժողովուրդներու և Ազգերու վախճանած
Տապանագիրն ու շիրմապսակն այդ վերջին
Իբր աղավնի մ' ոսկեղըրվագ ուրվագով
Քանդակված՝ այդ գմբեթներուդ ներքև սուրբ,
Բատուցներուդ, խոյակներուդ, մույթերուդ
Մեջեն լռիկ, գլուխը դուրս կարկառած՝
Դեպի երկինք, աղվոր, վեհ,
Թռիչները լայն կպարզեր...
Հիմա, ավանդ, ատոնցմե,
Այդ բյուրավոր ճաճանչներեդ, ո՛վ Անի,
Ըսե՛, ըսե՛. ի՞նչ մնաց...

Ե

Կպատե շուրջը լռություն: Լայնարձակ
Դաշտին վրա, լուսնակի քաղցր շողով
Ավերակները կողողվին: Հեռուն

Միջոցին մեջ աստղալից
Լոկ կը լսվի սույն հովերուն ճամփորդող:

Անի հավենտ կլռե...

Ոտքս փլած քարի մը վրա կդնեմ,
Եվ ուրիշի մ' հետո, հետո ուրիշի
Մ' ու կելլեմ դեպի կիսաքանդ պարսպին.
Ծերպերն որմին, ժամանակի վերքեր, ինձ
Սանդուղ կըլլան. քայլափոխես փրխրված
Կթավալին կոշկոռներ,
Եվ մատերուս տակ ճանկող՝
Բաղեղներեն, մորմերեն
Քնաթաթախ մողեզներ վար կթափին:
Ու ես կելլեմ. — հոգիս խոր
Արբշտության մ' ուժին տակ
Զիս աստղերուն կը քաշե.
Կշուլվիմ, կմագլիմ.
Կայծքարերուն դեմ կուրծքս մերկ կարյունի,
Կմնա մաս մ' զգեստես
Վարը փուշի մը ճանկին մեջ ավազակ.
Բայց ես կամշոտ, որսին դիմող վագրի պես,
– Եթե ազատ բարձրությունն որսն է հոգվույն –
Կուռ ու տենդոտ խոյանքով,
Մուրն ու փլատակն ոտքերես վար թոթափած,
Նախնիներուս բյուր գանգերուն վրա գոս
Հուսկ ոստումով մը խրոխտ
Պարիսպներուն հառաչակուլ կկանգնիմ...

Զ

Ո՛վ բնագդական դու վերելք,
Ո՛վ խոյացման գինովություն՝ նույնիսկ սև
Դամբանի վրա կամ ոսկրի,
Ո՛վ վեհ բարձունք, որ կզգվես ճիղմ հոգիս
Ջիս ընելով աճյունին վրա պապերուս
Բողբոջ մ՝ որ դեռ կզարդարե կոճղը հին.
Ո՛վ բարձրություն թովչական,
Որ կապույտին և խավարին մեջտեղ զիս
Մտածումի լազվարթ լարով կառկախես.
Կու տաս անցուկ մխիթարությունը սրտիս՝
Որ վարն ոտքիս տակ գտնեմ
Անիի մեջ ցուքն երկնքի մեծության,
Ըզգամ թե մեր շիրմին վրա
Միտրակաները դեռ զիրենք կգծեն,
Թե խավարն այս՝ է Խորհուրդին դեմքը վեհ,
Փլատակը՝ մեղքն Հավերժին.
Անվո փոշին հարդգողն, և կամ սա շրջնոլ
Փոսուռան աստղ մ՛է չքնաղ.
Սա գանգը հոս լուսին մըն է, ես՝ Աստված...
Ըլլալ Աստված, ո՛վ հեգնություն, այս ըլլալ
Է միմիայն ծաղրանկարն Աստուծո,
Քանի որ մեր հոգին հարձն է Բնության,
Եվ սոսկ անոր տաք ծոցին մեջ՝ բեղմնավոր,
Չունենալով նույն ինք իրեն սեփական
Հայրենիքի այս Ոչընչին, բոհին դեմ՝
Իբր առաջին սերմնցու
Խոճաք մ՛որ ստեղծե, ներդաշնակե, պոռթկալով

Փռչիներեն Անիի
Քանան մը նոր և ազան:

Է

Բնչ, ունենալ աչքի ներքև դիակներ՝
Որ եղած են ատենով
Արյանդ արյուն, սերմիդ սերմ
Եվ, ո՛հ, առանց հարուցանել գիտնալու՝
Այսպես դիտել ծալապատիկ թներով,
Բնչ, տեսնել որ խրխունջ մ'այսօր կչափե
Հսկա շենքերն այն՝ երկու թել լորձունքով,
Եվ խորանի մը խորշին մեջ լոկ կապրի
Բուն, սևազգեստ ճգնավոր,
Տեսնել, որ լուռ կփտին
Ավերներու տակ հերոսի բազուկներ,
Գանգեր, սրտեր, որոնց արյունը եղավ
Թույն՝ իժերուն, այնչափ, որ լի էր ռխով.
Տեսնել, որ փլած պատվարներու, դոյակի
Ճեղքերուն մեջ կմեռնի
Շող մ արևու, Անուն մը հին, Ազգ մը մեծ,
Եվ գահերու բեկորներուն վրա թափուր
Արծիվն ամպեն կծրտե...
Բնչ, մինչդեռ վարը, անդին,
Այս ջրնջումին հավասար
Կջնջվին, կայլասերին հոգիներ՝
Խեղդըվելով նույն իսկ իրենց արյան մեջ,
Կամ մալ ու կուրտ եզի պես
Ժուժով մը վատ, յուրաքանչյուր հարվածի
Ներքև ջլատ կըսեն. – Լըծե՛: – ո՛հ, ի՛նչ, ի՛նչ,
Առջևը այս ամենուն,

Շուրջիս այս մութ ծփանքին մեջ դիերու,
Ոսկրներու, նշխարներու, արյունի,
Մնալ կանգուն, մինավորիկ, անկարճ,
Եվ չկրնալ այս թոհրոհեն հանել դուրս
Վերածնունդ, վերածնունդ մ'արփագեղ...

Ո՛վ այպանք, ո՛վ նախատիք,
Ուրեմն ինչո՞ւ ապրիլ, ինչո՞ւ ընդունայն
Հայրենիքի անունն ասանկ մռնչել,
Երբոր Ողջերը թմրած
Քեզ չէն ուզեր լսել, ոստնուլ չէն ուզեր,
Եվ ռազմերգեղ ահաբեկ՝
Ականջներին ծոցերնուն մեջը դողած
Երբ գլուխդ շանթ կմաղթեն,
Ուրեմն ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ապրիլ...

Ը

Վարը, հոս,
Օձ մը հըսկա՝ գլուխը փոսեն տնկած դուրս՝
Լուսնի շողով կնայի ինձ. — Օ՛ն, եկուր. —
Դու, որ ունիս այդ աչքերուդ մեջ կանանչ
Մահվան անուշ մխիթարությունն. — Օ՛ն, եկուր. —
Կրունկս քուկդ է. քուկդ տաք
Երակներս այս. — խանձ ու խայթե. թող տապալ
Գլորիմ վար, Ախուրյանի ողբին մեջ,
Եվ վարը այն որձաքարին վրա սև
Ջախեմ գլուխս, ու իմ խեղճ
Հայրենիքիս փոշիներուն վրա սա՝
Ըղեղիս խյուսը փռեմ...

ՕՁԸ

Լեռան կողին, նման վերքի մը լայնշի
Հեղեղատն այն կտեսնամք.
Ջուրեն բացված, այսօր ջուրի ծարավուտ
Ան ճամփա մ'է կարմրորակ:

Տղա կյանքիս, օգոստոսի մ'արևով,
Կ'ելլեի ես անկե վեր,
Դեպի լեռն այն, դեպ իր դաշտերն ընդարձակ՝
Ուրկե ինծի դյուրին էր

Քաղել աստղեր ու անոնցմով պսակվիլ,
Շնչել ամեն երկրի հով,
Եվ հետևիլ արծիվներուն ընթացքին՝
Մատղաշ հոգիս պարզելով:

Ու կելլեի ես այդ կարմիր ճամփայեն...
Հոն ո՛չ այուք կար և ո՛չ խոտ.
Թիթեռնիկներն այնտեղ ինկած դիպվածով՝
Կփախչեին հևհևկոտ:

Արևն էր լոկ, իմ ուղեկիցս արևն էր՝
Որ մխած գլուխն հրաբոց
Ավազին մեջ՝ կլիմեր հողն, ու հազար
Պատիճներովն ոսկեզօծ՝

Կճաթեցներ ապառաժները՝ սնելով
Անոնց ծածկած տամկությունը:
Ու կելլեի ես այդ կարմիր ճամփայեն
Շուքս ետ թողած, — միակ ամպ: —

Կեցա՛հ հանկարծ, ու արևն հետս կեցավ
Խարսխված գլխուս վրա. —
Վերեն՝ խրամատ ժայռե մը դուրս սլացիկ՝
Վար կու գար օձ մը հսկա:

Ալիք-ալիք օղակներով իր ճապուկ
Դահանակի և լալի,
Ու շչելով՝ իբրև եղեգ մ'հողմակոծ՝
Ան կիջներ, ես կելլայի:

Տեսանք զիրար, — կեցանք, զիրար չափեցինք...
Իր բոլոր զենքը անի
Բերանին մեջ հավաքեց, ես՝ աչքերուս,
Ես՝ դեռ անզեն պատանի:

Ոստում մ'ըրավ նայվածքներու ուղղությամբ՝
Զերդ շանթը դեպ լանոսկին՝
Որուն վախճանն հորն է մաքրոր և նվաճող...
Ոստում մ'ըրավ մոլեգին,

Եվ փաթթելով ինքզինք մատղաշ իրանիս
Իբրև բաղեղ՝ վարդենվույն,
Կուրծքը կուրծքիս դրավ, ուղղեց շրթներուս
Կոր գլուխն իր լիաթույն:

Ես պարուրված ոլորտներուն մեջ իր ցուրտ
Մահվան դողով դողացի.
Մինչդեռ աչքերս իր աչքերուն խնցուցին
Թովչանքն հոգվույս մտացի.

Դրին անոնց բոցերուն մեջ դեղնորակ
Իմաստությունը մարդուն,
Ըղեղին լույսն, որ քնացուց կամ սանձեց
Բնագոյը նենգ կենդանվույն:

Խայթն ամփոփեց. — ու ես կյանքի, մահվան մեջ,
Կյանքի, մահվան արցունքով
Արտասավեցի: Ան բերանն իր բացած լայն
Կըզակիս տակ, անվրդով,

Խմեց շիթ-շիթ կաթող արցունքն այտերես,
Քամեց բիբերս բերրի,
Եվ մարեց մեջն օգոստոսի արևն հուր
Օձն այդ՝ ծարավ արտոսրի:

Հետո շչաց ու նոր օղակ մ'ընելով
Շուրջը վրզիս՝ զայն սեղմեց.
Մինչ պոչն իր՝ նոր քաղցով ետևը ճոճուն՝
Կջախջախեր քար մը մեծ:

Քնթոնոցներն ամփոփելով իրար մեջ՝
Կոկորդըս պինդ պրկեցին,
Ու ես վայրկյան մ'ըզգացի մեջս փակված
Չորս ճամփաները կյանքին:

Ու ունչերես ու աչքերես բխեցավ
Արյունս դուրս սորսորուն,
Եվ զգացին կարծես, շրթունքս դողդոջ
Սրտիս ամբողջ ջերմությունն:

Իսկ ան հեցած կգակն ուղիղ կգակիս
Խմեց արյունս անդեղյա:
Մեն մի կըլլված շիրթ, որ կիջներ, կգգայի
Իր մարմնույն մեջ, մարմնույս վրա:

Ինչպես շողերը արևուն կսուզին
Հին ջրհորներուն մեջ ցամքած՝
Այսպես կարծես երակներս իմ քամվեցան
Որկորեն վար թխպամած:

Կշտացած էր. — վիզես, մեջքես, ծունկերես
Լուծեց օղերն համրաբար,
Միշտ հիշատակն իր օձ – ձևին թողելով
Շուրջն իրանիս դալկահար:

Կշտացած էր իմ արցունքով, արյունով...
Ա՛լ, գերդ ոճիր կենդանի,
Արփվույն ներհակ, միշտ այդ կարմիր ճամփայեն՝
Ան կջներ, ես կելլանյի....

ՀՈՐՍ ԲԱՆՏԻ ՄԵՋ

Դեռ փոքր էի. եկա քեզի մենավոր,
Մութ գնդանիդ մեր այցի:
Մայրս հիվանդ էր. կշրջեի ես ազատ
Մեջտեղ բանտի և մահճի:

Լուր տվին քեզ, եկար առջևը դռան
Վանդակապատ՝ ոճիր–

Կրաժներ մեր ողջագուրունը կզկաթ:
Եկար անխոս, վշտակիր:

Ո՛րքան նիհար էի և որքան աչքերդ
Ծարավ էին արևու.

Միրութիդ տակ կարծես ոսկրի վրա բուսած.
Ո՛վ հայր, մեռել մ'էիր դու:

Նշմարելուդ պես զիս ժպտիլ սկսար,
Բայց այդ ժպիտը բարի,
Այդ սուտ ժպիտն՝ էր նունուֆա՛ր մը ծաղկած
Լճի մը վրա արտոսրի:

Կարկառեցիր սև վանդակին ետևե
Շրթունքներդ իմ շրթներուն,
Բայց իրարու անոնք, ավանդ չհասած՝
Մեր համբույրին դողդոջուն՝

Նույն ժամանակ եղան օրրան և դագաղ:
Ո՛հ, պիտի ճրջափ քեզի
Բաղձայի տալ ընդգրկումի մը մեջ տաք՝
Ազատ աշխարհը դուրսի,

Եվ իմ փոքրիկ բիբերըս քու բիբերուդ
Եղան երկինքն անսահման,
Մրտես սրտիդ պարպել բոլոր օրերս այն,
Որ արևու տակ անցան:

Մութ բանտիդ մեջ գարնան վարդերը ամբողջ
Պիտի լեցնել ուզեի,
Կամ ձիղմ հասակս ու ապագան հասակիս
Պիտ հոն թաղել ուզեի:

Ո՛վ տխուր ժամ: Քեզ մի առ մի պատմեցի
Սև վիպակները մեր տան,
Հանիիս մահն ու հիվանդ մորս հազը խուլ
Լռության մեջ գիշերվան.

Ըսի, թե մեր տանիքին վրա, լուսնին տակ,
Բուերը պար կրոնեն,
Թե այս տարի մեր վարդենին չորացավ
Գերեզմնատան խորշակեն:

Կլսեիր զիզ և հարցում կրնեիր,
Երբ հրաման մ' վայրի,
Կույր հրաման մը եկավ զմեզ բաժնելու...
Դարձար... առանց համբույրի...

Ու ես երկար ետևեդ պիշ նայելով,
Հայր իմ, մինակ, հոն լացի՛.—
(Մինչ կուրծքիս տակ բաշ կթոթվեր ոխ մը նոր)
Միրտս աչքերես քամեցի:

...Ո՛վ կյանք սիրո, լանջ քրտինքի, սիրտ փուշի,
Ցեխին նետված սրբություն,
Արևուն բորբ հոսանքներու դեմ գոցված,
Ո՛վ երակներ ազագուն:

Տեսա, որ ձեզ հետ, ձեզի հետ սուզեցան
Եղեռնի մեջ, արտալած,
Սուրբերն ամեն կրոնքի, ամեն շուշաններ
Եվ Հիսուսներ թքնված: —

ԿԱՐՈՏԻ ՆԱՄԱԿ

Կգրե մայրս. «Ո՛վ իմ որդյակս պանդուխտ,
Դեռ մինչև է՛րբ պիտ անծանոթ լուսնի տակ
Օրերդ անցնին, դեռ մինչև է՛րբ հեզ գլուխդ
Ես չըսեղմեմ լանջքիս տաք:

Հերի՞ք օտար սանդուղներեն ելլեն վեր
Ոտքերդ՝ որ օր մ'ափերուս մեջ տաքցուցի.
Հերի՞ք ալ սիրտդ, ուր իմ ծիծերս եմ պարպեր՝
Դատարկ սրտես դուրս հյուծի:

Ջահրակին տակ թներս աշխատ հոգներ են.
Կհուսեմ պատանքս ալ ծամերովս ըսպիտակ.
Ա՛խ, քեզ տեսնեն անգամ մ'աչքերս ու փակեն
Թող հոգիս ալ իրենց տակ:

Դռանս առջև կնստիմ միշտ տխրալիք.
Լուր կ'ուզեմ վրադ ամեն կռունկե, որ կ'անցնի.
Այն ճյուղն ուռի, զոր քու ձեռքով տնկեցիր,
Վրաս կընես հովանի:

Իրիկունները զո՛ր դարձիդ կսպասեմ.
Կուզան կանցնին գյուղին քաջերը համակ.
Մշակը կանցնի, կանցնի կովարծը վսեմ.
Կմնամ լուսնին հետ մինանկ:

Ավերակ տան մեջ անտերունջ եմ թողված,
Մերթ շիրիմիս, միշտ օջախիս ծարավի. —
Կրիայի մը պես, որուն աղիքն իր կոտրած
Պատյանին դեռ կկցվի:

Եկրոր, որդյակ, հայրենի տունդ շենցուր. —
Դուռն են կոտրեր, մառաններն ո՞ղջ դատարկեր.
Կմտեն ներս լուսամուտեն ջարդուփշուր
Գարնան ամբողջ ծիծառներ:

Այն բազմաթիվ հոտեն, գոմին մեջ եղնկ,
Մնացեր է խոյ մը միայն քաջարի՝
Որուն մայրն օր մ՝ – հիշե՛, որդյակ– դեռ գառնուկ
Կերավ ափիդ մեջ գարի:

Թեփով բրնձի և առվույտով պատվական
Մնունդ կու տամ արդ անոր պերճ դմակին.
Տոսախ սանտրով կսանրեմ բուրդն աղվական. —
Ան գոհ մըն է թանկագին:

Դարձիդ՝ պճնած վարդերով գլուխն իր համակ՝
Պիտի մորթեմ կյանքիդ համար ծաղկատի.
Իր արյան մեջ պիտի լվամ, քաղցր որդյակ,
Ոտքերդ հոգնած պանդուխտի»:

ԾԵՐ ԿՌՈՒՆԿԸ

Գետափին վրա, կռունկներու շարքին մեջ,
Ան իր գլուխը ծռեց.
Դրավ կտուցը թևին տակ, ու ծեր, խոնջ,
Նվաղկոտ բիբով սպասեց
Իր վերջին սև վայրկյանին.
Երբ ընկերները ա՛լ մեկնել ուզեցին՝
Ան չկրցավ անոնց թռիչքին միանալ.

Հազիվ բացավ աչքն ու դիտեց օդին մեջ
Խմբակին չուն, որ կերթար՝
Երդերեն վար կրկնալով
Հանձնված լուրեր, բարևներ,
Եվ արցունքներ պանդուխտի:

Ա՛հ, խեղճ թռչուն. այդ դալկահար գրկին մեջ
Աշնանային ցուրտ լռութեան՝ կմեռնի:
Փնձ է այլևս երազել
Գարուն մ՛հեռուն, գաղջ հոսանքները օդին
Ճախրող թևին տակ գորեղ,
Կամ սրունքներով ջլեբաց
Անցքը պաղուկ առվակներե, մեծ վզին
Մխրձումները շամբերուն մեջ կանանչ, —
Փնձ է այլևս երազել:
Թևերը հայ կռունկին
Ա՛լ հոգնած են ճամփորդելե: Ան եղավ
Հավատարիմ սրտաձնիկ պաշտոնին,
Փոխադրեց շնտ արցունքներ.
Ո՛րչափ հարսեր իրենց սրտերը հրատապ
Իր քնքշական փետուրներուն մեջ դրին.
Ո՛րչափ մայրեր և որդիներ բաժնված
Անոր թևերը բեռցուցին համբույրով...

Արդ սարսուռով մ՛օրհասի
Ան վրայեն կթոթվե
Մեծ վիշտն Ազգի մը նժդեհ,
Ուխտեր հանձնված, լացեր գաղտ
Նշանածի մ՛որ տեսավ ալ իր հետին
Վարդի թռչունը դեռ բնավ չհամբուրված,

Տրտում օրհները մը մամու,
Սերեր, իղձեր, կարոտներ
Ա՛լ վրայեն կթոթվե:
Եվ գետափին գորշապատ
Ամայության մեջ բանալով վերջին հեղ
Հոգնած թռիչներն ուղղաբերձ՝
Հայ բլուրներուն, գյուղերուն վրա կիսավեր,
Կրկնոցովն օրհասի
Գաղթումը ան կանիծե:
Եվ կիյնա լուռ: — Խիճերուն վրա գետափին
Կորոշե իր գերեզմանն,
Ու մխելով կտուցն հիր
Քարի մը տակ, բնակարան դողոշի,
Քարշ ձգած վիզն իր ճապուկ,
Ալիքներուն երգին մեջ
Դողով մը վեհ կը մեռնի...

Հոն օձ մ'որ լուռ, երկար ատեն կդիտեր
Այդ ճրգնաժամն ակնկառույց բիբերով՝
Գետեզրեն վեր կտողա
Ու վրեժե մ'հին օրերու,
Վաստ ոստումով մ'հապըշտապ
Անոր մեռած պարանոցին կ'ոլորվի...

ԶԱՐԴԸ

Ա

Հրամանը, ծն: Քարոզին մեջ Պիլայի
Կցցե Ոխն ահա ցուլի եղջյուրներ.
Մզկիթներու բակերուն մեջ ժիրաժիր,
Մահակներն ալ կհղկվին, կհյուսվին
Խարազանները թունավոր օձերով:
Յաթաղաններն հատու են.
Եվ Ալիսի ու Ճորոխի, Եփրատի
Ափունքներուն վրա դահիճները կկզած
Կհեսանեն կայծքարերով կացիններն.
Հրամանը, ծն: — Ալ բավական է մեծցավ
Արծիվներու համբույրով
Թորգոմ վիշապն օրոցքին մեջ Մասիսի,
Եվ բավական է, որ իր վեհ գոռումով՝
Սան-Ստեֆանի և Բեռլինի հողին վրա՝
Թըմբած սրտերն համակրության խթանեց,
Եվ վերքերն իր կորյուններուն շղթայված
Թվեց թվովն աստղերուն:
Արդ կտեսնե՞ք ձիրաններն իր լուսաբուխ
Որոնց խըրած տեղերն հերձ
Կճեղքվին արշալույսներ, արևներ.
Նոճիներուն մեջ Վոսփորի կլսե՞ք
Սև մրրկումները վիթխարի իր պոչին...
Հրամանը, ծն:

Օր մը սև.

(Այն օրն աստղերն ամբողջ թույն կաթեցին.)

Եվ բուրեցին ոսկրի հոտ
Վարդերն ամեն հովիտներու) – օր մը սև,
Երլտըզ–Քյոշկի անկյուններուն մեջ սնած՝
Սուլթանական գանգե դուրս,
Որջին բերանը լրտեսող գայլի պես
Այդ սև հրամանը պոռթկանց...

Բ

Լաց, Հայաստան. ո՛վ թըշվառ կին, ու փետե՛
Վարսերդ սև. այդ գլխուդ վրա դրժված
Ցանե տաք-տաք մոխիրներ:
Լաց ու պատռե ծիծերդ ըզմեզ մեծցընող
Երակներեդ թող հոսե թույն մ'ոխության
Ու Թեյմըզի, Հըռենուսի,
Ակերն ամբողջ լեցնե ժահր, սևցնե,
Ջի հոն լվացին քեզ դատող
Պիղատոսներն իրենց ձեռքերն ու հոգին,
Երբ հույսերու Արշալույսին տակ բոսոր,
Առանց խղճի, ամոթի,
Քեզ նյութեցին խոր Լռությո՛ւնը մատնիչ:
Լաց, – ավասիկ կտեսնեմ,
Որ քու սա նեղ վայրկենիդ
Բարեկամներդ քայլերնին կդարձնեն.
Եվ ճակտիդ դեմ փակելով
Դեսպանական իրենց դռները՝ կ'ընեն
Մեմերեն ներս, նույն քու մահվանդ վրա
Ճառեր ծափով ընդունված,
Ծրագիրներ համակիր
Որոնք հետո տապանագիրդ եղան:

Քեզ կթողուն մինավոր,
Մինչ կամպոտին հորիզոնները չորս դիդ,
Եվ լուռության մեջ ճամփաներուն կլսվին
Կճրտումներ ակռաներու թաքթաքուր.
Հազար բուեր ճամփա կելլեն դեպի քու
Մարերս սև և գուժկան,
Ոգի մ'իր թուխ թները շուրջ կպարզե,
Եվ Տավրոսեն Մասիս, Մասիսեն Չամլըճա,
Մեռելության մը մեջ խոր
Կոտորածի փողը տխուր կհնչե...

Գ

Փակե՛ որջերդ, Հայաստան,
Արևուն դեմ մի՛ բանար
Դռները լայն փապարներուդ, որոնց մեջ
Ես կտեսնեմ դեղին աչքեր գազանի:
Ծոցդ փակե՛, որ խորթ զավակ մեծցնելու
Եղավ սովոր և հուռթի.
Երկու զեղուն ծիծերդ՝ Եփրատն ու Տիգրիս,
Թող պահ մ'իրենց մեջ խեղդեն
Բարբարոս տոհմը շեյխերու, պեյերու:
Օ՛ն, երախներդ խցե՛.
Ինչ, չէ՛ս տեսներ, որ որդիներդ հարազատ,
Դեռ անպատրաստ և անզեն,
Լոկ մուրճերու, սղոցի
Չայնին կըլլան ունկնդիր.
Տրեխներուն վրա իրենց
Արյունի տեղ կալերու ցեխն է դեղին.
Ինչ, չէ՛ս լսեր, որ սաղմոսի՛ մեջ միայն

Գիտեն կանչել արշալույսներն հեռավոր.
Արորներուն վրա հոգնած
Իրենց կուրծքին մազերը դեռ կբուրեն
Խոնակ փոխանակ վառողի:
Օ՛ն, Մայր իմ, Մայր, սա վայրկենիս խեղդե՛, ծն,
Մեջըդ ամեն խուժդուժ, ամեն դահձապետ...
Բայց չեն ուզեր դու ինձ լսել, և կամ չեն
Կրնար վրայեդ ըզգետնել
Քաղաքներուդ ավերակներն, որոնց տակ
Ջնոսարույր մարմինդ կես կթաղվի.
Ու կթողուս, որ ըլլա ժանտ Մահը քեզ
Բազուկներուն մեջ Դուրանի ճետերուն.
Կթողուս լուռ, անկարեկի՛ր,
Եվ ես ահա կնշմարեմ, որ անոնք
Որջերեն դուրս ազատ ճամփուն վրա կոստնուն:
Միսի գրգռիչ ախորժակեն կանչված՝
Կհավաքվին ոհմակ-ոհմակ, ոռնածայն.
Իրենց գլխուն աստղեն ամբողջ կդեղնին.
Եվ կակաչներն հազարավոր բլուրներու
Սարսափահար բաժակներնին կփակեն:
Արյունի քաղցն ու հին փափագն ավերման
Թւերն անոնց կտթտե,
Թւերն անոնց կզինե...
Կհալածեն Հայորդիներն անպաշտպան,
Հայորդիներն, որոնք հազիվ վերցուցած
Իրենց գլուխն աշխատանքի կարկահեն՝
Ըղեղներուն մեջ կզգան
Սույլերը տաք գնդակին.
Կբարձրացնեն ձիչը կյանքի ծարավուտ.
Եվ գոհական եզներու զերդ խումբ մ'օրհնյալ՝

Որոնց մինչև գոմը հասած է հրդեհն,
Ուղեկորույս, խելագոչ,
Կթոտ ծունկով, բիբերով դուրս կրկոցված,
Կփախչըտին շփոթ, թասուն, հուսահատ.
Մահվամբ լեցված նայվածքով,
Ծերեր, կիներ, տղաներ,
Արձակ մազով, ձեռքերնուն մեջ սանդալին,
Փողոցներե փողոց, լեռնե լեռ, մուրր,
Կյանքին, կյանքին, քաղցր կյանքին կվազեն:

Դ

Հոն, կտեսնեմ քեզ, ո՛վ վայրագ դու Ոգի.
Անզեններուն, տկարներուն ետևե,
Միրկելով փլատակներուն մեջ փոշին,
Ճերմակ ձիուդ վրա դեռ քեզ կտեսնեմ...
Ապարոշիդ մեջ կանաչ,
Իբրև իժի ծվարում.
Ալփասլանի հոգին ըզքեզ կը պսակե.
Պարեգոտդ այդ պատրանքներուն պատանքն է,
Եվ քու ձիուդ գորշ ըսթարին ծոպերեն,
Հավերժական բխումով,
Արյուն մը գաղջ կկաթի...
Եվ դու խնայել չես ուզեր
Բոլոր անոնց՝ որոնք թախծող թևերով
Ճամփուդ վրա իրենց արևը կուզեն:
Անձավներե անձավ միայն, վերևեդ,
Կհնչե բառն ագռավներու կռինչով.

– «Հառանջ, հառանջ»:

Եվ քու ճորտերդ ավագակ
Կհետևին մահ սերմանող արշավիդ...
Կուրծքերե կուրծք լյարդաբորբ կմխան
Իրենց սուրերն արյան ակեր բանալով.
Կթավալեն երիտասարդ գլուխներ,
Որոնց մազերը սև, մազերը խարտյաշ
Ցեխերու մեջ կպլշկին,
Եվ ծերերու կոկորդներեն պինդ բռնած՝
Գանգերն անոնց պատերուն դեմ կջարդեն.
Կբանան մեր մայրերուն
Ծոցերը սուրբ, որոնցմե
Կթափին դուրս եղբայրներ դեռ անանուն,
Հայեր՝ առանց դեռ ձևի.
Կտրորեն, կփշրեն
Գարշապարի, բիրի, պայտի տակ կողեր,
Գանգեր, գանգեր, անթիվ գանգեր, լեցնելով
Սալիատակի ձեղքվածքները բոլոր
Ողնածուծով, ըղեղով...

– «Հառանջ, հառանջ»:

Ո՛վ բարբարոս դու Ոգի,
Անցքիդ վրա, ձայներն ոսկրի փշրումին
Մինչև երկնի խոր անձավներն հրեղեն
Կհնչվին... Անցքիդ վրա կխեղդեն
Երեխաներն իրենց մոր սև ծամերով,
Ու մեր հարսներն հարաշխատ,
Վավաշ կրքով մ՛ընդգձած,
Ջրհորներու պարաններով կապաննեն.
Եվ կզոհեն ճվ գիտե՝ ի՛նչ չար դևի
Տաճարներու ցուրտ սյուներուն փաթտրված՝

Սուրբ կուսաններն հերարձակ.
Իսկ արտերուն, անխ, արտերուն մեջ չքնաղ
Ուր Հայուն կյանքն արև՝ կըմպե և արևն
Հոգիին մեջ կմեռնի՝
Վաստակաբեկ դիակներով կկանգնեն
Գողգոթաներ, գողգոթաներ սրբազան,
Եվ բոլորն ալ, լի գանկ մ'իրենց ձեռքին մեջ՝
Միահամուռ կխմեն
Արյուն ծերի և մանկան,
Արյուն կնոջ, և արյունն
Արարատին վրա՝ խաչված Հիսուսին:
Ու կկրկնեն դեռ ագռավներն հարատև.

– «Հառանջ, հառանջ»:

Ո՛վ բարբարոս դու Ոգի,
Այս Սասունն է, Տավրոսն է այս, Պրոպոնտոսն,
Ամենայն տեղն, ուր Հայն հունձքին մեջ կանգուն
Հակձիռս միշտ գալուստիդ՝
Կխնամե գուցե գարին վաղորդյան
Ձիուդ, որուն սմբակին տակ կդառնա
Կյանքն հող և հողը՝ մոխիր:
Ա՛լ տրորված՝ իր վագքին տակ կկաթեն
Վարդերն արյուն, և ողկույզներն արտասուք.
Իր գոռ դափրերն անտարբեր
Ինկածներուն գանգերուն մեջ կձխան.
Ա՛լ կմաշին պայտերն ոսկրի փշրումեն,
Եվ իր բաշին վրա կարմիր
Անգղներն հիռ կդառնան...
Այլևս ահա ամեն ինչ
Փլատակ է, կողոպուտ է, դիակ է,

Որոնց վրա կփաղփի
Հրդեհն աչքեն արյուն ու բոց հոսելով.
Հրդեհ
Վարսերը շուրջ կթոթվե
Եվ վիշապի մոունչներով կվազե
Կալերեն գյուղ և գյուղերեն քաղաքներ.
Երկար թևեր բոցերու
Տուն տուներու կշղթայեն, կյանք՝ կյանքի,
Ու ամեն տեղ, մոխրին վրա
Մեր պղծված Պատիվը լոկ կսպառնա. —
Բոցերուն մեջ գերդ շեկ Ոգի մը կանգուն
Կմռնչե, և մոունչով կը պոռթկա
Դեպ արևու համբույրին՝
Վըրեժի սերմն անդրանիկ.
Մինչ ոտքերուն ներքևե
Խանձումն ու հոտը մարմնի
Մեր սերմերեն, օրոցքներեն դեպի վեր,
Դեպի երկինք կճենձերին, որոնց դեմ
Իրենց պինչերը բացած՝
Ալլահն՝ ամպին մեջե, Սուլթանը՝ ցեխին
Հոտոտելով փոխն ի փոխ՝
Կժպտին հաշտ իրարու,
Եվ Եվրոպան դեմքն իր ետև դարձուցած
Կոպերը թաց կշփե –
Մեր ծովսեն աչքն իր բոզի
Կսկծելուն համար լոկ: –

Ե

Կեցի՛ր, կեցի՛ր, ո՛վ բարբարոս դու Ոգի,
Ելլեսպոնտի եզերքին վրա ա՛յ կեցի՛ր.
Մա սև ժայռին, ուր ծովն իր բանտը կուլա,
Թող ձիդ խրտչած Մեռնողներուն հռնդյունեն՝
Գերմարդկային գութի մ'ահեղ սարսուռով՝
Իր պինչերեն, իր բաշերեն, ագիեն
Բոլոր, բոլոր մեր արյունները թոթվե:
Կեցի՛ր ու հեղ մը հետքիդ վրա ընկրկե՛.
Տեն. – ավասիկ ամեն ինչ
Կգալարվի, կճարճատի, կմեռնի,
Ծուխ է, մոխիր և ավեր:
Արյան ծովու մ'ալիքներեն կծփան
Մարդու ահեղ դիակներ,
Դիակ կույսի, դիակ աստղի և վարդի,
Դիակը մեր Ազգին և մեր Աստրծոյն...
Տեն.– Աճյունի, արյունի
Կարմրածուփ լույծ անապատ մ'է քու առջև,
Որուն մեջե ծանրաբեռնված ավարով՝
Ըսպանիչները գազան
Կհեռանան լիզելով
Արյունաքամ սուրերն, որ լերդ կհոտին:

Զ

Կուգան ցիները հեռավոր լեռներե,
Եվ անգղներն հոտառու
Կուգան իրենց ձագերուն կեր տանիլ մեզ,
Հայ դիակին մ'աչքին կտուց մխելու
Կ'հասնի Արծիվն այն հսկա

Նորթի Արծիվն այն, որ գուցե օր մ'ամպեն
Վեհաժողովը բիզմարքյան կիսկեր.
Շուններն ուրախ պոչերով
Բակերե դուրս դիակե դի կիածին
Եվ ծույլ լեզվով մը կլիզեն արյուններն
Մերթ կասկածոտ կենալով
Կիսամեռի մ'աչքերուն
Հանկարծական բացումեն:
... Հետո կուգան Մայրերը ճղջ մնացած
Ու ողջ հարսերն ու բոլոր
Մեր ողջ քույրերը խելահեղ կանչերով:
Նոճիներուն մեջեն խումբն հեգ կվազե,
Արձակ կուրծքով ու բորիկ
Դեպ մեռելներն հոշոտված՝
Որոնց արյան տարբեր հոտն
Ըստ սերերու տարբերության կը կանչե
Զիրենք այն մեծ Զայլին, որուն վրա դեռ
Ապագաներ պիտ' ջայլեն:
Ամենն իրենց մեռելներն հոն կգտնեն,
Կ'իյնան իերնց մեռելին քով ծնրադիր,
Եվ լաչակներն ու կրկնոցներն սպիտակ
Զարթնող սուրբի մ' պատանքին պես ետ նետած,
Մերկ ծոցերով, աղաղակով, ողբանքով
Ծունկերն իրենց կծեծեն,
Կփեթռտեն մազերնին,
Իրենց կուրծքեն կժայթքի բառ մը ոխով,
– Անեծք... ու սև շիրիմներուն մեջ իսլամ՝
Բոլոր ոսկրերն իրարու դեմ կը ջարդեն.
– Անեծք... ու թո՛ւրք մայրերուն մութ ծոցին մեջ
Կաթը կ'ըլլա սնդիկ կամ խյուս եղիճի.

– Անեծք... ու վերն, Ելտրգ–Քյոշկի երդին վրա
Բու մը հսկա կդնե բոյնն իր հսկա:

Լացնք, լացնք, ո՛վ հեգ Մայրեր, հեգ հարսեր,
Աստղերե անսող ձեր ողբանքը ձգած՝
Այսօր մեր սև հողին վրա
Սա մորթված Արշալույսները լացնք...
Թող ձեր բիբերն ինկածներու վրա հազար
Արտասվելեն իրենց լույսեն դատարկվին:
Վերջին լացն է.– հանպա, խածեք ըստինքնիդ.
Հուսհատորեն դագաղներուն վրա ծռած՝
Թողեք մեկտեղ կափարիչի տակ գամվին
Ծայրերը ձեր մազերուն,
Եվ խոշտանգված ձեր իգությունն իր հետին
Տկարության մեջ փշրի:
Օ՛ն, հառաչ մ՛ալ, արցունք մըն ալ.– վերջինն է.

Ձի ավասիկ, ահավասիկ կտեսնես
Արգանդներուն մեջ ձեր լայն՝
Նոր Սաղմեր նոր Որդիներու ստեղծիչ:
Իրենց մռայլ ձևին ներքև կպահեն
Հզոր ձեմքերն Առյուծներու ապագա.
Ձեր աչքերեն իրենց աչքերը փոքրիկ
Կբացվին պիշ աստղերու հորդ շողերուն.
Եվ մերթ թաքչած խորհուրդին մեջ աղիքի
Կթափառին, մեծնալով,
Ավերին մեջ իրենց վաղվան ժառանգին.
Իրենց շրթունքն, ո՛վ Մայրեր, ձեր շրթունքեն,
Կայծակներու ծարավով,
Դեպ ամպերու երակներուն կ'երկննան,

Կ'երկննան դեպ ի հայկական արյունին
Գերաստվածային հաղորդության, որուն մեջ
Հայրենիքի Սերը վեհ
Կրոնքը կ'ըլլա հազարավոր կրոնքներու:
Ու վանդը, վանդն, ո՛վ հեզ Մայրեր, լսեցե՛ք,
Ձեր արգանդեն մի առ մի
Պիտի ելլեն անոնք հսկա և հերոս:
Մեծ պիտ ըլլան. մըրրիկն իրենց մագերուն
Պիտի սարսե վերն աստղերուն մեջ Աստված.
Պիտի հագնին արծվի մաշկեղ թռիչներ՝
Շանթերն իրենց վրա կրելու միշտ պատրաստ.
Գլուխնուն վրա Ազատության արաղչինն
Ուլունքի տեղ պիտի հյուսվի աստղերով:
Օ՛ն, լսեցե՛ք, լսեցե՛ք այս, ո՛վ Մայրեր,
Վաղն, երբ անոնք թամբեն իրեն նժույզներն
Ու անոնցմով, զերդ պողպատի ջրդեղում,
Վրեժին մեջ մկրտվին.
Երբ թուրք արյան բարկ ծարավեն մոլեգնած՝
Լեռներուն վրա մըռընչեն,
Ո՛հ, այն ատեն, այս օրվան
Մեր Մեռելները բոլոր
Միահամուռ ոստումով
Պիտի կանգնին գերեզմանին մեջ իրենց,
Ու անհամբեր հեռո՛ն, հեռո՛ն ակնապիշ
Պիտի սպասեն վարդահեղեղ գալուստին
Արշալույսի մ'Արշալույսի մը՝ որուն
(Հավատացե՛ք ինձ, Մայրեր)
Ես ոտնաձայնը կ'առնեմ...

ԿԱՐՄԻՐ ՀՈՂԸ

Գրասեղանիս վրա, սա
Սկավառակին մեջ կայ բուռ մ' հող, բերված հոն
Հայրենիքի դաշտերեն:
Նվեր է ան . – Զայն ինձ ձոնողը կարծեց
Միրտն իր տրված, առանց երբեք գիտնալու
Թե կուտար իր պապերունն ալ միասին:
Զայն կդիտեմ . – մերթ ժամեր
Բիբերս անոր վրա հառած կմնամ
Լնու և թախծոնտ, իբր այդ հողին մեջ հուռթի
Նայվածքս արմատ արձակեր: –
Կնտածեմ . – Գուցե իր գույնը բոսոր
Չէ պարզևած բնության ներհուն օրենքեն.
Վերքերու սպունգ մ' ըլլալով
Խմած է մաս մը կյանքի, մաս մը արևու.
Եվ իբր տարր անպաշտպան
Կարմիր հող մ' է եղած, հայ հող մ' ըլլալուն:
Գուցե իր մեջ կբաբախեն տակավին
Դարերը հին–հին փառքին,
Կայծն ամրակուռ սմբակներու, որոնց գոռ
Արշավանքն օր մը ծածկեց
Հայկյան վաշտերն հաղթության տաք փոշիով:
Կըսեմ . – Իր մեջ դեռ կ'ապրի
Ինքնատիպ ուժն այն, որ կազմեց շունչ առ շունչ,
Կյանքս իմ, քու կյանքդ, ու տվալ,
Կարծես ձեռքով գիտակից,
Նոյն թուխ աչովին նոյն և նման հոգիով
Կիրք մ' Եփրատեն առնված,
Միրտ մը կամշոտ, թաքսոոց

Ըմբոստանքի ու նաև բնուն սիրո:
Իր մեջ, իր մեջ կկայծկլտա հոգի մ' հին՝
Հին դյուցազնի եղած փսոր մը գուցե՝
Կոյսի մ' աղվոր արցունքով .
Հյուլէ մը կա Հայկեն, փոշի մ' Արամեն,
Անանիայեն բիր մը դետ ՝
Դեռ աստղերու ճաճանչներով թաթաղուն.
Ա՛զգ մը կա հոն, սեղանիս վրա ազգ մը հին,
Որ այսօր իր վերաշողշող այգուն մեջ,
Հողի բնատուր մարմնույն տակ ինձ կխոսի,
Կ'ոգեզինե - և աստղերու ինչպես ցանն
Անհունության մեջ կապույտ,
Փոշիներովն իր հրաբորբ
Հոգիս քաղցրիկ փայլակներով կոռոզե:
Ու այն ատեն լարը ջղերուս կդողա
Սարսուռով մ' հորդ, այն սարսուռով, որ մտքին
Հերկերուն վրա ավելի՛
Ըստեղծիչ է քան գարնան հովն արփագաղջ:
Ու կզգամ անցքն ուղեղես
Նոր հուշերն, հոգիներն դեռ կարմիր
Խոր վերքերովն իրենց, վրեժի շրթունքներ.
Եվ այդ հողն, այդ փոշին, զոր ես կպահեմ
Այնքան սիրով, որքան հոգիս պիտ չըներ
Եթե մարմնույս աճյուններն
Օր մը մահեն վերջ հովերուն մեջ գտնար.
Այդ պանդուխտ մասն Հայաստանի, մասունքն այդ
Մնացած մեր հաղթ պապերեն,
Բժժանքն ու ձոնն այդ կարմիր,
Սիրոս սեղմած մագիլներով անծանոթ,
Երկինքն ի վեր, գրքի մը վրա, թանկագին

Ժամու մը մեջ ժպիտներու, սերերու,
Կամ քերթվածի մը ծնած վեհ վայրկյանին
Զիս հապշտապ կմղե
Մերթ լալու, մերթ մռնչելու,
Եվ զինելու բռունցքս, հոգիս՝ բռունցքիս մեջ:

«ՀԵԹՎՆՈՍ ԵՐԳԵՐ»
ՇԱՐՔԻՑ

ՆԱՎԱՍԱՐԴՅԱՆ

Հանձարդ Հայկյան, Նավասարդյան սա տոներուն
Արևափամ՝
Ա՛լ վերածնե փլատակներեն, և փառագոչ
Քնարդ ան:

Հանու՛ն Ույժին, հանու՛ն Ցեղին, մտիր մեհյանն
Աստվածներուն.
Զահը ձեռքիդ՝ բազնե բազին համասփռե՛
Հուր ու արյուն:

Եվ բարցրացուր Անահիտի ծիծերն ի վեր
Բաժակդ նուռ,
Հետո զոհվող քերթողներուն սրտին վրա
Լեցու՛ր, լեցու՛ր:

Զի մենք, հանուն Սերին, Սերմին, քու հին Ցեղիդ
Մարմարեն կույս,
Մենք՝ Զավակներդ օգոստափառ, պիտի կերտենք
Նոր Արշալույս:

ԳԵՂԵՑԿՈՒԹՅԱՆ ԱՐՁԱՆԻՆ

Կուզեմ ըլլա քու մարմարիոնդ պեղված
Ոլիմպոսի ամենեն խոր արգանդեն.
Եվ իմ մուրձիս տակ ըզգենու հրեղեն
Միս մը կնոջ, լույսով, տենդով սրարբած:

Աչքերդ ըլլան վիհեր, ուր մարդ երբ սուզի
Հավերժին մեջ անմահացած ըզգա զինք.
Գիծերդ անեղծ ըլլան, ըլլան քու ըստինք
Դաշնակություն մ'ուր կենսահյուրը հուզի.

Մերկ ըլլաս դուն բանաստեղծի մ'հոգվույն պես,
Եվ հեթանոս այդ մերկությանըդ ներքև
Տառապի՛ մարդն ու չկրնա դպչիլ քեզ:

Թե հարկ ըլլա զոհ մը ընել քեզ պարգև,
Բագինիդ են պիտի ուզեմ մորթվիլ՝
Որպեսզի կուճդ ըմպե արյանս հուսկ կաթիլ:

ՎԱՆԱՏՈՒՐ

... «Ամենաբեր նորոց պարոզց Կոնից
հյուրընկալ դիցն Վանապրի».
ԱԳԱԹԱՆ ԳԵՂՈՍ

Նստած պարարտ եզիդ վրա, ó Վանատուր,
Մեկ ծագեն մյուսը կանցնիս
Հայրենական դաշտերուն:
Մեռան բոլոր մեծ աստվածները, իրենց

Բագիններուն վրա մամուռը կաճի:
Ամնահ եղար դուն միայն
Նման հողին և կրակին, ու նման
Օվկիանոսի աղերուն:
Ուսերուդ հիր պատմուճանեն դեռ կուգա
Գինիի հոտն Ամանորի տոներուն:
Հակառակ այնքան դարերու ավերին՝
Բիբերդ դեռ զվարթություն կրխեն.
Ու կենեղուտ դենքիդ վրա
Արբեցողի կարմիր ծիծաղն է ծեփված:
Ու երբ պարարտ եզիդ վրա կայցելես,
Ծաղկամիսեն Միգաբեր,
Անեզրությունն հայրենական դաշտերուն՝
Կհոսի ավիքը կյանքին
Ակոսներեն հայրենական դաշտերուն:

Ահա գարունն ու զարթումներն իր առույգ.
Հիրիկներով պսակվե, օ՛ Վանատուր,
Ճամփուդ վրա ճառագայթներ կհոսին
Երակներո՞դ պես գեղուն.
Եվ կթաղվին կանանչին մեջ ցողաթուրմ
Բոլոր քարերն ըսպիտակ:
Կըտուրներեն գեղջկական
Կբարձրանա ծուխը, խունկի պես խաղաղ:
Թող ես վարդով և ուլունքով գեղաշար
Քառամանյաս կախեն
Պարանոցեն քու եզիդ,
Հլու եզիդ, որ դարձած՝
Մերթ կլիզե բոպիկ ոտքերդ Աստվածի:
Օ՛, իր պոչուը գերագոր, որ ահա

Քարանձավե քարանձավ
Կարթնցնե թմրած օձերն ու արջերն,
Ու խաղաղ կյանքն արևուն տակ կպտոթկա:
Ատղերը մեղր կծորեն երկնքեն
Նայադներու սափորներուն մեջ մարմար,
Արշալույսված աղբյուրներուն եզերքին
Աղավնիներ կլոզնան
Իրենց կտուցեն մարգարիտներ սըրսկելով:
Ծիծաղէ, օ Վանատուր,
Քու հեթանոս ծիծաղներովդ վճիտ,
Զի բնությունն արթնցավ իր քողերեն.
Զի բերկրությունն՝ արգասավոր և անհուն,
Օդին մեջեն կանցնի կերթա ու նման
Մեծ կարապի մը վայրի,
Քու հաղթանանկդ կերգե:

Ահա ամառն ու իր անդերը խարստյաշ.–
Որաներով պսակվե, օ Վանատուր:
Պձեղներուն տակ եզիդ
Մատղաշ ցորյանն անտառացավ. այժմ իր
Ծովերուն մեջ ոսկյա լոզանքդ ըրէ:
Թուփերուն տակ ծաղկահեղց
Բույներն են լի՛ օրհնությամբ,
Եվ արտույտին երգն արևնն մեզ կուգա:
Քու արգավանդ անույշ շունչդ է, որ կանցնի
Դալարավետ բլուրներուն կողն ի վար:
Երդիքին վրա քնացող
Գեղջուկին աչքն ակ կբանա Արշալույսն,
Եվ կփակե Լուսնկան:
Հյուղերն են լի համեմներու բույրերով,

Ավերակներն իսկ մոխրապատ՝ են զեղուն
Եղիճներու, մոլոշներու հունձքերով:
Ուռենիին տակ, Վանատուր, կզոհեն
Նոխազը, քեզ նվիրված,
Քամակին վրա՝ ակոսի պես կճեղքվին.
Նոխա՛զն, որ միշտ կկրծեր
Սուրբ շերտափակն այգիիդ:
Արյուն խմե ու մին կեր, օ՛ Վանատուր,
Քու հինօրյա խրախներովդ հեթանոս,
Ջի հասկաթուռ ցորյանին մեջ փայլակող
Գերանդիներ քե՛զ կերգեն:

Ահա աշունն ու արյուններն իր հուռթի. –
Որթատունկն՛վ պսակվե, օ՛ Վանատուր:
Նիզակդ ան, որուն վրա ոլորուն
Բարունակներ կծաղկին.
Թող ես եզիդ եղջուներն
Ողկույզներն՛վ զարդարեմ:
Մրգածատերն, հղի կնոջ մը նման,
Կհևան իրենց բեռին տակ.
Բուներն համակ կայչուն են քաղցր հույզով.
Կորիզն ամեն պտուղի
Քու սերմովդ է պնդացած.
Եվ քու եզիդ շողիքով
Օծված է հողը բեղուն:
Ամբարներն ողջ՝ խաղաղությամբ կլեցվին,
Եվ կարասներ՝ ցնծությամբ...
Թող, թեղերուն մեջ, ուտե եզդ գարին
Աստղերու պես: Իսկ դուն, Աստվածդ զվարթ,
Աստվածդ գեր, վարդերես,

Ա՛ն դաշխուրանդ, ըմպէ՛ արյունը աշնան: –
Աղբյուրին քով ես քեզի
Մատովակեմ թող գինի՛,
Մատովակեմ թող բոցեր,
Ծիծաղէ՛, օ՛ Վանատուր,
Օ՛ Վանատուր, կաքավէ՛.
Զի այգիեն տերևաթափ՝ կերևան
Հավերժհարսերն, երկայնքն ի վեր ցանկերուն,
Եվ աղջիկներ, նուռ լեցուցած գոգերնին,
Դեպի մեհանդ կերթան.
Զի դու անմահ ես՝ դիքերեն վերջ մեռած՝
Օվկիաններու աղին պես,
Զի տաղտկալի ձմռան մեջ,
Հայրենական օջախներուն քով խաղաղ,
Ամեն կիթառ քե՛զ կերգէ: –

ԵՐԵՔ ՔՈՒՅՐԵՐ

Անոնք երեք քույրեր էին
Նման երեք Շնորհներուն.
Երեքն երեք ուխտեր ըրին
Առջևն երեք բագիհներուն:

Երեցն ըսավ. – «Դի՛ք կայծակի,
Քե՛զ կձոնեն մազերս ոսկի»:–

Միջնեկն ըսավ. – «Զգա՛ստ Հիմեն,
Քե՛զ կընծայեն մատնիս հրեղեն»:–

Կրտսերն ըսավ. – «Վավա՛նջ Աստղիկ,
Ա՛ն իմ կույսի գոտիս ծաղիկ»:-

Ո՛վ որ մազերն ձոնեց Ջևսի՝
Յոթը ազգի յոթ խույր կապեց
Գահին վրա Արտաշեսի:

Ո՛վ որ մատնին տվավ Հիմենին՝
Յոթը չքնաղ հերոս ծնավ
Գերահզոր Հայաստանին:

Ո՛վ կույս գոտին մեջքեն ձգեց՝
Ան՝ տառապյալ քույրը եղավ,
Եվ բոզնոցին մեջ նուռ ծախեց:

ՀԵԹ-ԱՆՈՍԱԿԱՆ

Ապարանքին մեջ մարմար կախարդական Երազին,
Ուր աստղակուռ ջահեր լույս անձրևելով կվառին,
Ես արքա մ՛եմ այս գիշեր Արևելքի ձոխությանց,
Եվ ունիմ գահ ու գանձեր, ճերմակ կիներ հերապանծ:
Բազմոցիս վրա՝ զարդարված հովազներու մորթերով՝
Գլուխս հեցած դաստակիս և հեշտության մեջ գինով,
Ընկողմանիկ կդիտեմ Չերքեզուհի մը անձնյա՝
Որ կպարե իմ առջև, մարգարտահեռ գորգին վրա:
Իր հոտևան մազերեն և մարմինեն ծալ ի ծալ
Կը հոսի ծով մ՛հեշտության՝ ուր կսիրեմ ես լողալ:
Ըզգեցեր եմ փառահեղ պատմութաններս ըսպիտակ
Բանված հազար աստղերու արցունքներովը սուտակ.

Շուրջը գլուխիս փաթթեր եմ ապարոշս իմ ձյունափայլ՝
Ծանր՝ նման իմ փառքիս, հանճարիս պես՝ բյուրածալ:
Մատնիներով աղամանդ ծանրաբեռնված ձեռքիս մեջ
Համրիչըս հի՞ն կգլեմ մեծ սաթերով փողփողէջ:

Ինկեր եմ վար ոտքերես անխնամ գորգին վրա քրքում
Հողաթափերս ոսկեհյուս և թաշկինակս ապրշում:
Իսկ գետեղված է իմ քով, կենսածրայիտ, փրփրադեզ,
Հսկա բաժակս գինվո, որ հրաշքով մը կարծես
Դեռ նոր հոսված արյան պես կալըճլտա իմ առջև:
Սակայն բիբերս ծարավ գույն ու մարմնո գեղաձև՝
Մագարեի մ'աղոթող բիբերուն պես տեսլացած՝
Անհունորեն սուզեր են հորձանքին մեջ ճախրասլաց
Այն թըխաչվի աղջկան, Չերքեզուհվոյն համպարե՝
Որ իմ առջև կպարե՛, միշտ կպարե՛, կպարե՛...
Իր շարժումն հույլ է երբեմն, ու իր հասակն է նման
Հողմնասարսուռ եղեգին, բույր ու փրփուր, երգ համայն.
Իսկ երբեմն այնքան՝ զորեղ թափ մը կուտա ոտքերուն,
Որ խարույկված բոց կ'ըլլա՝ քամիներն ծփծփուն:
Օ՛, ան միսին ձևերուն և ծալքերուն հանճարն է.
Գիտե հեղուկ հորդառատ նայվածքներե, մարմինե
Բոլոր հրապույրը կընոջ և տըռիփները հեշտին՝
Որոնք նման ծովերու առջևս անզուսպ կփրփրին:
Ու կպարե՛, կպարե՛, հորձանապտույտ կպարե՛...
Քրտինքներով կը պըտողի ճակատն հըստակ փայլարե:
Վեհ հասակն իր կախարդի՝ մագերուն տակ ծածկված՝
Ուռենիի խռովքն ունի՝ լճակին վրա ցուլացած:
Մերթ դեպ ետև կթեքի, մերթ ալ դեպի ընդառաջ.
Հազիվ եղած շամբ ձկուն, կ'ըլլա բարտի մ'աննվաճ.
Եվ մերթ ցնցուն ոստումով՝ կարծես իրանն հրաշագեղ

Հանկարծակի կփշրե փոշիաբար գերդ բյուրեղ.
 Ու հազիվ հազ դաշնակում մ'իր մարմինեն եղծանած՝
 Նոր թեքումով կ'հորինե նոր դաշնակում մը հանկարծ:
 Մարգարտահեռ մուճակներն, ուր ոտքերն իր ձուլվեր են,
 Կարծես հազիվ կհպին գորգին վրա նկարեն.
 Ու իր հատուկ ձախրանքեն կառնու հով մ'այնքան ծավլալ,
 Որ կմարե երբեմն հսկայ, ու կարծարծե երբեմն ալ
 Իր ականջին օղերուն փայլատակները լազվարթ
 Ու իր բոլոր քայռերուն ճառագայթները զվարթ:
 Ու կպարե՛, կպարե՛, կատաղորեն կպարե՛,
 Միշտ հպատակ ցոփ կամքիս՝ որ զինք ընդմիշտ կվարե:
 Գլուխեն վեր կնետե նուրբ պատմուճանն հապըշտապ. –
 Կմերկացվին ըստինքներն ու պարանոցը կարապ,
 Ու որովայնը բարի՝ իր սև պորտով կնքված,
 Եվ հույր բումբերը, բոլոր մյուս մասերն առեղծված,
 Համակ խորհուրդը միսին ու իր անձառ ձևերուն՝
 Ուր դրեր է իր վերջին հանձարը միտքն Աստծուն:
 Երբ կտեսնե իր աչքով մերկությունն իր բյուրեղյա՝
 Հրապույրներու այդ բոլոր շռայլման վըրա կամչնա.
 Այն ատեն ցունց մը կուտա փոթորկալից մազերուն՝
 Որոնց քամին թափընդթափ կերթա մարել սրսփուն
 Ադամանդե ջահերն այն մարմարակերտ պալատին,
 Մարմարակերտ պալատին ձեղնալույսերը ռեղին:
 Ո՛վ մերկություն հրաշագեղ, Հավերժահանրս ամոթյած՝
 Որ խորհուրդի մը նման մըթության մեջ ես դողված...
 Այն ժամանակ կոստնում վեր կիրքերուս մեջ ծարավի՝
 Թողլով որ ձյուն ապարոշս իյնա ոտքիս տակ լուծվի:
 Մթարին մեջ առխարխափ Չերքեզուհին կգտնեմ՝
 Առաջնորդված իր կուրծքին հեքերեն բուռն ու վսեմ,
 Եվ քրտնաթոր դաստակեն պինդ բռնելով՝ մեկուսի

Կպառկեցնեմ բազմոցիս մորթերուն վրա հովազի:
Օ՛, մագնիսով և լույսով թրծուն մարմինն աղածրի՛
Որ թևերուս մեջ կաթի արյունի պես կը փրփրփրի.
Օ՛, իր մազերն հողածուփ՝ որոնց մեջ ես կլողամ
Խորը անոնց խեղդվելու վտանգներով հարածամ,
Օ՛, ջերմությունը սատափ բազուկներուն տարփակեզ՝
Որոնցմով վիզս գորեղ կպարուրե օձի պես:
Հուսկ իրարու կ'միանանք մենք համբույրով մը հզոր...
Երբ կծծեմ բերնիս մեջ առած շրթներն իր բոսոր,
Երբ ժամերով կքամեմ բյուր երակներն, հուլորեն,
Օ՛հ, այն ատեն ճաշակած կ'ըլլամ կարծես համորեն
Հին դարերուն հեթանոս դահամունքներն հազածո,
Հնդկաստանի համեմներն, համայն խունկերն Արաբիո:

ԿՂԵՈՊԱՏՐԱ

Կյուղնոսին վրա քարավազ
Հնչեց տավիղ, հնչեց վին..
Եթովպացի մ'ոպնիազ
Կերզե՛ քիթին վրա կուրին.

– Սահե՛, ո՛վ նավ, սահե՛ շուտ.
Արծաթ ցռուկիդ ես գերի.
Մեջդ սիրտ մը բոցանուտ
Դափնեվարդի պես կայրի:

Դշխո՛, նավակդ բուրյան
Ունի սատափ թևճակներ՝
Որոնց ծայրեն կտեղան
Ադամանդյա կայլակներ:

Սահէ՛, ո՛վ նա՛վ, սահէ՛ շուտ.
Ահա Տարսնը գի՛նով:
Կուգե Իտալը անգութ
Շղթայվիլ մեղկ թևերով:

Բամբի՛շ, դեմքեղ կցոլան
Բոցեր՝ գետի երեսին. –
Լուսինն այսպես կուգա ման
Ջուրերուն վրա Նեղոսին:

Սահէ՛, ո՛վ նա՛վ, սահէ՛ շուտ
Ծաղկածիծաղ ափն ի վեր. –
Նուռ մ'ավասիկ կարմրակուտ
Այգիեն մեջդ է ինկեր:

Դշխո՛, վրադ պարզեր են
Ամպիովանի մ'ոսկերթույր,
Առջևդ խունկ կծխեն
Յոթը նաժիշտ, յոթը քույր:

Սահէ՛, ո՛վ նա՛վ, սահէ՛ շուտ
Եվ օրորե թագուհին...
Մեր տակ կերգե ջուրն ընդփույթ,
Պատմելով թովքն անդունդին:

Բամբի՛շ, ծոցիդ բուրումեն
Վիհին օձերն արթնցան.
Շուրջդ ահա կարտասավեն
Մարգարիտներ մոգական:

Սահէ՛, ո՛վ նավ, սահէ՛ շուտ
Տարսոնն հեռուն կերևա.
Ջահեր կայրին բոցանուտ
Նիզակներուն ծայրին վրա:

Դշխո՛, կողեն նավակին
Ներս քաշե ձեռքդ քնքույշ.
Մատնիդ կիյնա խորն ալքին. –
Կընկղմվի կյուսդ, ըզգույշ:

Սահէ՛, ո՛վ նավ, վիհին վրան՝
Բաբելոնյան կա՛խ պարտեզ՝
Ուր Շամիրամն էր՝ շուշան,
Կղեռպատրան՝ վարդ մ'է վես:

Բամբի՛շ, գոհարը թագիդ
Եղավ քաղքին ա՛լ փարոս:
Աչքը քեզի անքթիթ
Հոն կսպասես Անտոնիոս:

Սահէ՛, ո՛վ նավ, շո՛ւտ սահե,
Քանի որ մեջդ է Իսիս՝
Ցուռկդ աշխարհը կջահե՛
Քանի որ մեջդ է մայիս:

Դշխո՛, երկիր պագին ա՛լ
Լեզեռններն Հռովմի:
Ըզքեզ դատող սալարն ալ
Հնայքեդ դողալ կթվի:

Կեցիր, ո՛վ նավ, շո՛ւտ կեցիր.
Ափը կելլե թագուհին,
Երգս ալ կըլլա ցանուցիր. –
Պետք է փոխեմ լարերս հին:

Գուսանն ա՛լ վինը չածեց.
Իսկ համբույրով մ'այն գիշեր
Կին մ'Իտալիան նվաճեց,
Մարդ մը՝ Բուրգերն հաղթածեռ:

ԶՈՒՐԻՆ ՎՐԱ

Նվագե՛ կիթառդ, ո՛վ իմ Մելինա,
Լուսինն է ցաթեր, վերքի պես լանջքիս.
Երգդ, իբրև ըսպունգ, կծծե ահա
Աստղերն երկնքին, արցունքներն աչքիս:

Աշխարհը մոռնանք. ջուրին վրա՝ լուսնին
Լուսասփյուռ ճամփան ըլլա մեր ճամփան...
Երբ պսակեմ գլուխս ողկույզով, Մելին,
Սրտիս արյուննէն իսկ գինի կըլլան:

Թող երգդ հրճվի՛. Ծովը լուսավետ
Անդունդին աղով կ'օծե գանգուրներդ՝
Ջոր խառնեց ահա սյուքը՝ լարերուդ:

Թող երգդ արփենամ. լեցուցի գինին
Կիթառիդ տոսախ պորտին մեջ հրուտ...
Աստղիկն է նստեր մեր նավուն քիթին:

Օ՛ ՏԱԼԻԹԱ

Կարմրաշռայլ լույսերուն մեջ կվառի
Կապելադ, Օ՛ Տալիթա:
Բեր գարեջուրն, և թող փրփուրն հոսանուս
Մատերդ ի վար պղպջա:

Ինչ փույթ, թե ես ազնվական կթվիմ,
Ունիմ ձեռքեր քնքշենի.
Եվ ինչ փույթ, թե դուն աղջիկ մ'ես ջլեբաց՝
Որ բանվորներ կընդունի:

Կատեմ կիներն, որք դիմացն հայլիին
Դիմաներկեր կշաղվեն.
Կծծցնեն ծերակույտի անդամներ
Տոփանքներով տարորեն:

Դահլիճներուն փարթամ կիները կատեմ. –
Իրենց կավատն է՛ ոսկին.
Զիրենք սիրողը կապառեն, և իրենք
Տան շնիկեն կապառին:

Բեր, Տալիթա՛, բեր գարեջուրն, ու նստե
Ծունկիս վրա՝ թույլ տալով
Որ աղախնի կարճ քղանցքեդ երևնան
Բումբերդ՝ սև գուլպայով:

Թող ճրագներդ հյուծին մինչև առավոտ,
Եվ թող շեմին վրա երգե
Գինով աշուղն՝ հառած բիբերը մեզի,
Բիբերը զուրկ կրակե:

Թող մազերուդ ոսկի հյուսկերը քակես
Գավաթին մեջ բյուրեղյա,
Եվ ծունկերես վար սրունքների օրորես,
Մինչև որ սերս հասուննա:

Ինձի ի՛նչ փույթ, թե շրթունքների են խածեր
Նավաստիները կոպիտ,
Եվ հոսեր են քրտինքն իրենց տոփանքին
Աչքերուդ մեջ ու ծոցիդ:

Այսօր կուզեմ կուրծքիդ վրա գինովնալ,
Ինչպես գինվոր մը արբուն.
Կուզեմ պարպել գավաթդ, և դուն ալ պարպես
Սիրտս՝ նուռի պես հասուն:

Այսօր կուզեմ դահլիճին մեջ ծաղրված
Սերս առջևդ պղծել,
Խաբված հոգիս բերել ռամիկ աղջկան
Գարեջուրով մը ծախել:

ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԲԱՂԱՆԻՔ

Մորձագմբեթ բաղնիքին ներքնադուռն հնյլ կբացվի,
Եբենոս դո՛ւնն հաստաբեստ, որ կծեծվի միշտ թակով,
Եվ անընդհատ կքրտնի, կձռնչե ուժասպատ
Հուրիներուն ետևեն, որոնք դանդա՛ն կմտնեն:
Բոլոր մերկ են ու չքնանդ, – թևերն իրենց ծալեր են
Լանջքերուն վրա հոյաշեն, որոնց վրա կդիզվին
Կույտերն իրենց ծիծերուն՝ պտուկներով թխագեղ:
Սատափազօծ սանդալներն հատակին վրա կհնչեն.

Սրտերնուն հեքն աղվական, ձայներն իրենց քաղցրանույշ
Բաղնիքեն ներս կփոխվին անդնդասույզ դողանջի.
Աստղերուն պես՝ լողացող մառախուղին մեջ աղոտ՝
Իրենց աչքերը խոնավ նշողյուններ կարծակեն,
Եվ գոլորշին, իր տամուկ շղարշներով, կպատե
Մարմինն իրենց, որ պտղիլ կսկըսի ալ քրտինքով:
Հուրիները կլոգնան. – Պորտաքարին կիզանուտ
Ոմանք պառկած նըվաղկոտ նայվածքներով կերազեն:
Լուսացնցուղ գմբեթեն՝ արևուն շողը ճերմակ
Ներս կմաղվի՝ մարգարոյա հորդ անձրևի մնման.
Եվ ծփանուտ գոլորշին կդառնա ծով մ'արծաթյա,
Ուր լյուղ կուզան կարապներն Արևելքի Հեշտանքին:
Սպածանին, որ կպած է զիստերնուն լոռի պես,
Ա՛լ կնետվի. մարմինները կփոխվին արձանի.
Եվ մազերնին, հյուս առ հյուս, ծովերու պես կքակեն,
Ուրկե երբեմն կիյնան գոհարներու հատիկներ:
Օ՛, ծամերն այդ, ծամերն այդ, որոնցմով ալ կծփա
Կարծես բաղնիքը ամբողջ, և պորտաքարը մարմար
Կթխանա անոնց հորդ սևափրփուր ալիքով:
Գլուխն իրենց կսանտրեն ոսկեդրվագ սանտրերով,
Երկանր, երկանր, մինչև ծայրն անծայրածիր մազերուն
Կերթան իրենց մատվները ծեքծեքուն ու դանդաղ
Միշտ լողալով կայծերուն մեջ մատնիի աղամանդ:
Անոնք երբեմն կզգան նվաղումներ, ու երբեմն
Հանկարծակի կսարսռան՝ երբ գմբեթեն կկայթի
Ցուրտ ցող մ'իրենց ծոծրակին հեշտագրգիտ փոսին մեջ:
Ահա հարյուր ծորակներն, ահա մարմար ծորակներն
Իրար ետև կբացվին՝ աղմըկահույզ կարկաչով.
Մոխիրի պես գորշ շոգին կբարձրանա ծուփ առ ծուփ,
Դատարկ գուռերը բոլոր կենդանություն կստանան.

Ջուրը կհորդի ամեն կողմ, ջուրը կերգե քաղցրահունչ.
Հուրիները կլոզնան. – Գուռերուն շուրջ հավաքված
Գանովայի Շնորհներ, կարծես իրար կփարին,
Եվ կխառնեն ծիծերնին, կխառնեն ժիր թներնին
Եվ սրունքնին պաղպաջուն, և պորտերնին կոշարա՝
Ուրկե մուշկի հատիկներ, տարրալուծված, կբուրեն:
Մարմարներուն վրա նստած զխտերն իրենց կընդլայնին՝
Ու կխամեն հեշտությունն իրենց տակեն սահող ջրին:
Ոսկի թասերը ահա քարերուն վրա կհնչեն,
Տոսախ թասերն, որոնք մերթ սիրտերու պես կճաթին՝
Այդ անպատում մերկությանց ծառայելու ժամանակ:
Կքրքրի կավն ահա, ծոթրինաբույր կավը զով,
Ծաղկահյութով զանգված, զոր մեր նախնիք կուտեին:
Մազերն անով կծեփվին, ու կդառնան ապրշում:
Լանջերն անով կօծանվին, ու կըլլան նման փրփուրի.
Անոր խյուսովը պաղուկ և լայրծուն շաղախով
Կզովանան հուրիներն, որովայննին կհղկեն
Գետի խիճին պես ողորկ ու թավշորեն օծանուտ:
Կեռան ջուրերը, կլվան Կրակներն այդ պաշտելի.
Կփրփրին օձառներն՝ Մաքրություններն անգամ մ՛ալ
Իրենց մածան լույսերուն մեջ մաքրելու ի խնդիր,
Ջուրն, որ ամեն կողմանե, պորտաքարին շուրջն ի վար,
Կհոսի կերթա՝ կոյուղին իսկ բուրումով լեցնելու,
Գորշ է կավով ու կիրով, լեղի կիրով հերաթափ,
Եվ իր ուղխին հետ մեկտեղ մերթ կզլե կտանի
Թխակուտակ թնձուկներ, անութներու գանգուրներ,
Եվ խոփներն աղվամազ այդ կիպերյան լուսեղեն
Արձաններուն կենեղուտ՝ որոնք այլևս ուժաթափ
Կլեցնեն հուսկ թասերն, թասերը հուսկ կպարպեն:
Գուռերն հեղ մ՛ալ կհորդին, բաղնիքն հեղ մ՛ալ կաղմկի,

Ջուրն եռեփուն կվազէ, հէղ մալ կ'լողնան հուրիններն:
 Կբռնկի մորթերնին վարդի մը պես բոցավառ.
 Եվ նվաղուն բիբերով, թասերն՝ իրենց գլուխին,
 Կուրծքերնուն վրա միշտ գրկած դեզերն ըննց ծիծերուն՝
 Այլևս դուրս կփութան, շարան-շարան, հևասպառ,
 Անգայտացած շոգիով, կակաչներու պես բոսոր...
 Օ՛, գանգուրներն հորդառատ՝ իրենց կուրծքին վրա մերկ,
 Օ՛, գանգուրները խխում, կաթիլնետով ծանրացած,
 Որոնք բորբիկ ոտքերնուն՝ սատափ ցողեր կծորեն...
 Ինչպես պատմել ձեր օծումն, Ինչպես պատմել ձեր զարդերն՝
 Երբ մարմինսիդ կարբեք, և կուռքի պես կհագվիք...
 Թող համբուրեմ մազերնիդ՝ կնդրուկներով օծանուտ՝
 Որոնք, գիշերը, լուսնին տակ, կբուրեն բարձին վրա.
 Եվ հոնքերնիդ ծարուրված, ամպանման թարթիչնիդ,
 Եվ լանջքը ձեր, որ փաղփուն մանյակներով ոսկեշար
 Ամուսնական անկողնին նըշողուն ջանիը կըլլա.
 Թող համբուրեմ պորտը ձեր, ուր ծրարած կծածկեք
 Թե՛ Արաբիո հաշիշներն և թե՛ մուշկերն Ափրիկյան:
 Ձեր տուններն այժմ կերթաք գոհարներով բեռնավոր...
 Թող սալարկները Քաղքին ձեր քայլերեն թարմանան...
 Ցուրտը խածնե թուշերնիդ, ու այտերնիդ բոսորե:
 Վարշամակեն ձեր տամուկ, քղանցքներեն ծփծփուն
 Արտաբուրե՛ և հորդի՛ լոգանքին հոտը ծոթրին.
 Եվ լեցընե գռեհներն, հրապարանկն և ուղի՛ն.
 Ավելցած մասն այն հացին, զոր դուք բաղնիք կտանիք,
 Ջոր թասին մեջ կդնեք և կծածկեք դենջակով,
 Թող արձակե՛ բուրումն իր՝տարաշխարհիկ համեմով,
 Զի այն ատեն փողոցներն Արևելյան Քաղաքին
 Պիտի ըզգան, թե Մայիսն հետքերնուդ վրա կծաղկի,
 Եվ թարմացած մայրերեն Գարոնն, Գարոնը կ'անցնի:

ԳՐԳԱՆՔ

Ափը լճակին մենավոր՝
Ուր տնակս իմ կախարդորեն շիներ եմ՝
Ձեռն ի ծնոտ ըսպասեցի իր գալուն։
Նռենիին տերևներուն տակ բոսոր,
Նուռի մը պես ճեղքված,
Միրտս շիթ–շիթ, արյուն թորեց ծունկերուս՝
Կարոտը սերս արյունեց.
Եվ ամիսներ բովանդակ
Եղնիկի պես լացի գոհար արցունքներ
Ափը լճակին մենավոր:

Ու վերջապես ան եկավ
Այգիներեն քաղցրաբույր՝
Ու ողկույզներն, ըստինքներու պես լեցուն,
Հողին վրա կկախվին,
Մոր մը գրկեն, որ իր մազերը խարտյաշ
Ամեն առտու, ճաճանչներու պես սաստրեց,
Շուշաններու պարտեզեն՝
Ուր տատրակներն Անմեղությունը կերգեն՝
Ան վերջապես ակ եկավ:

Ո՛վ վարսագեղ հովվուհիս,
Որ աղբյուրի լույսեն ծլած խոտին մեջ,
– Գալու համար իմ սիրույս–
Լքեց անթիվ գառնուկներն իմ մոլորուն.
Եվ զարնելով փարախին դռան քարին վրա
Խորտակեց սրինգը տոսախ
Խենթի մը պես կողկողագին ողբալեն,
Ո՛վ վարսագեղ հովվուհիս:

Երբ նես մտավ իմ շեմես,
Ձյուն կարապներս օձաձապուկ վիզերնին
Կարկառեցին դեպ անոր,
Դեպ մարմարե իր ոտքերուն համբույրին:
Եվ շունս հլու, փոքին վրա սողալով,
Եկավ լիզել կրունկներն անոր ադամանդ.
Ժպիտներով աչքերը լի, վիթի պես,
Ան ներս մտավ իմ շեմես:

Տնակս բույրով լեցվեցավ,
Ջի ծոթրիններ ծորեցան
Պատմուճանին քղանցքեն,
Ջի արևով օծված ոսկի մագերեն
Բուրյան մեղրեր ծորեցան.
Եվ բիբերեն՝ մարգրիտներու պես փաղփուն՝
Թափթըփեցան ասուպներ.
Տնակս լույսով լեցվեցավ:

Մեզ գրգարան շինեցի. –
Գարնան բոլոր վարդերը գոգ-գոգ բերած՝
Հարդարեցի մեր անկողինն հիմենի.
Նունուֆարներն՝ որոնց ծղոտները կակուղ
Հոտող սուրիս ներքև արյուն ծորեցին՝
Մեր գլխուն տակ բարձ եղան.
Ծաղիկներովն հողին և ջինջ ջուրերուն,
Աղվամազով տատրակներու դունչերուն
Մեզ գրգարան շինեցի:

Վարդերուն վրա փրփրեցավ
Իր մերկությունն երեք անգամ կաթնային,

Հնդկաստանի յուղերով
Լույսերու պես օծեցի շէկ վարսերն իր.
Եվ ծալերուն մեջ մարմինին՝ իր բոլոր
Խնկամաններս քրնորեն պարպեցի:
Ան, առաջին համբույրիս տակ խռոված,
Օջնանի պես պղպրջուն
Վարդերուն վրա փրփրեցավ:

Ու քնացավ կուրծքիս վրա...
Օ՛, մատերս իմ՝ որ ժամերով լողացին
Մազերուն մեջ հորդառատ.
Օ՛, բերանն իմ՝ որ բերնին վրա զգլխից՝
Խմեց սափորն իր սրտին:
Իրար հյուսված, մենք բաղեղներ խանդակաթ.
Ծաղիկներուն միջև հեղ մ'ալ ծաղկեցանք:
Ան քնացավ կուրծքիս վրա...

Կարապներն ալ թուխս նստան.
Եղեգնուտին մեջ քամին մեղմ նվազեց
Ծլարձակման մեծ օրենքները Գարնան.
Նունուֆարի հոտված ծղոտները դարձյալ
Ջուրին մեջեն արձակեցին փթիթներ:
Մերին սրտերն ունկնդիր
Իրարու մեղմ տրոփյունին՝ ննջեցին.
Եվ լիճին խորն, աստղերուն վրա թևամփոփ,
Կարապներն ալ թուխս նստան:

...Ո՛Վ ԼԱԼԱԳԵ

Կհիշեն, ո՛վ Լալագե. –

Ես քեզի հետ, ծանր ամիսին հղությանդ,
Այգիիս մեջ ման եկա

Պտղաբերձ օր մը աշնան:

Մայրամուտին շողերուն տակ դալկահար
Ծառերն էին ոսկեձույլ:

Եվ ողկույզներն աչքերու պես հրեղեն

Քաղցրություններ կծորեին հողին վրա:

Օ՛, իմ այգիս, օ՛, իմ այգիս կուրքի՛ մեջ...

Հարյուրավոր ժիր գերիներս հլու՛

Երկայնքն ի վեր ցանկերուն՝

Կկթեին սարբինան.

Եվ կողովներն հյուսված էին հրաշագեղ

Մայրամուտի ոսկեամէջ նշույլներով...

Անապատի անծանոթ երգ մը՝ շուրթին,

Եթովպուհին խնձորենին կթոթվեր

Ծիծերն ի վար, գոգին մեջ:

Հոն, տղաներ խառնածին՝

Կանանչացած, լեղակե թուխ ձեռքերով՝

Կժողվեին ընկույզներ:

Անդին բլուրեն վար, դեպ Քաղաքը, ճոնչուն,

Մեծղի եզներ, որոնց եղջյուրն այգեպանն

Որթատունկի սաղարթներով է պսակեր,

Կքաշեին սայլերն ամբողջ բեռնաբարձ

Ողկույզներու դեզերով

Եվ ալիքով գինիի:

Եվ փարջին մեջ, աղբյուրներուն վրա բոլոր

Տերևներ լյճի, տերևներ լյճի կուգային...

Արդ հիշեցի՞ր դուն այն օրն, ո՛վ Լալագե:

Ակոսներուն և կողերուդ ընդմեջեն,
Այն ծանր ամիսն հղությանդ,
Կանցներ ալիքն հողին հորդող ույժերուն:
Արեգակի արյունին նուռն էր՝ ծոցիդ
Մեջ հասունցած: Բուներն ի վար ծառերուն
Կծորեին շիթ առ շիթ
Հույզերը՝ նման արցունքի:
Քու համբուրված մարմինիդ պես ծանրակիր
Հողն էր թրջված, էր կպչուն
Քաղցուներով և մեղրով:
Անուշաբույր իր բեռին տակ կկքեր
Դեղձենին քեզ նմանակ,
Քու ծիծերուդ նմանակ
Ողկույզներն այն լեցուն էին՝ ապագա
Ծիծաղներով, ցնծությունով ու կայթով:
Ու իրիկունն այն՝ կ'ուռեր կոճորքը հողին...
Հնձաններուն քովեն անցանք մենք դյուրված
Խազմուզին բարկ բուրումեն:
Գերուհիներ, պարեգոտնին հանգրձած
Մինչև իրենց պորտին տակ,
Կկոխեին խաղողն ատոք՝թրջելով
Մինչև իրենց պորտին տակն, ո՛վ Լալագե:
Վայրածփիկ մազերնուն ծայրը համակ
Կներկվեր բոսորագեղ հույզին մեջ
Եվ քովն իրենց՝ հնաբույր լայն կարասներ
Նվիրագործված ամեն տարի, ծոցիդ պես,
Լեցուն էին գինիներով – ծոցիդ պես–
Լեցուն շողով, հաղթանակով, բերկրանքով,
Հավերժական կյանքերով:
Հետդ անցանք ծիծաղներու, երգերու

Մեջեն առույգ, զոր աշխատող հոգիներ
Կպոռթկային տերևներուն ներքևն.
Ու բուրումներն աշունին
Կհասներին մինչև աստղերն արծարծուն.
Ու այգին, լի պըտուղներով բազմազան,
Կարծես կ'այրեր, կծավալեր խունկ մ'անույշ
Վարը, մինչև Քաղաքին վրա հեթանոս,
Քաղաքին վրա, որ միշտ, տոնի խրախի մեջ,
Կը սպառեր հողն ու ավիշները հողին:
Այն ատեն (թույլ կու տամ ինձ
Խոստովանիլ, Լալագե՛ն)
Ես ունեցա ընդվզումներ արյունի,
Ու ցանկացա արեգակին, հողին պես
Ուռճացնել ինձ մերձեցող ամեն հունստ.
Ու, թույլ տուր ինձ խոստովանիլ, Լալագե-
Երբ դուն անդին՝ կարկառուն նուռը ծառեն
Կքաղեիր, ու հետո
Կխածների լիաբերան հեշտանքով
Անոր բոսոր մարգրիտներուն շարքն անույշ՝
Ես ասդին թուխ Եթովպուհին, որ ջլեբաց՝
Հնձանին մեջ կձմլեր կուզն,
Համբուրեցի՛... բռնած հնդիկ ծամերեն
Պառկեցուցի ժպտագին գլուխը կուրծքիս,
Եվ հեշտաբոնոն շրթներով, Լալագե՛ն,
Համբուրեցի՛...
... Բայց դուն ինչո՞ւ կարտասվես:
Այն հեռավոր աշունին
Բուրումներուն մատնչությանը համար,
Ո՛վ աշնագեղ Լալագե՛ն,
Արտասվել չարժեր այսօր:

«ՕՐՀՆՅԱԼ ԵՍ ԴՈՒ Ի ԿԱՆԱՅՍ...»

Մարիամ, այս անկողնին վրա երբ նստիս
Ու ես առջևդ, գորգին վրա ծնրադիր,
Համբուրեն խաժ երակներն
Այդ ձեռքերուդ՝ որոնցմե լույս կծորի,
Մարիամ, տաք շրթունքներուս տակ կզգամ
Էակ մ'որ, լուռ, արյունդ ունայ-ունայ կխմե,
Այն գիշերեն, երբ մազերդ այդ բարձին վրա
Անփութորեն լեցուցած՝
Ծոցդ հաճույքին բացիր, և բունն հաճույքեն
Քրտինք մ'առատ քունքերեդ ի վար հոսեցավ,
Եվ կուսությունդ մեռավ
Արգանդիդ մեջ և աչքերուդ երկնաթույր,
Այն գիշերեն՝ թարթիչներեն կոպերուդ
Մեղրը ծորեց, դուն եղար
Հեզահամբույր, լռակյաց,
Ձյունափետուր դուն աղավնյակը եղար,
Որ արևուն տակ կծկված՝ կերազե
Բույնին վրա շինվելիք...
Կդիտեն, արդ, քաղցրիկ հյուծումը դեմքիդ
Եվ բաց շապկիդ մեջեն ծիծերդ, որոնց մեջ
Կբաժնըվի կյանքդ և դուն
Բաժնվելով մայր կըլլաս:
Մեն մի զարկին մեջ երակիդ, ես կզգամ
Տրոփյունը նոյն իմ սրտիս
Եվ բողբոջումը արյունիս ծաղիկին՝
Որուն բուրումը կարբեցնե զիս և քեզ
Եվ սերն է մեր երկուքին:
... Օրհնյալ ըլլաս, Մարիամ,

Դ՛ն՛ն, որ անհուն գորովով
Կողերդ ինձի կու տաս, և ճակրդ ' ուրիշ
Ոսկրի մ'համար կքամես,
Դ՛ն՛ն, որ կըլլաս ամենեն
Մաքուր ակոսն՝ ակոսներեն բեղմնավոր,
Ու ամենեն չքնաղ թաղարը՝ բոլոր
Թաղարներեն շուշանի՝
Օրհնյալ ըլլաս հավիտյան:
Դ՛ն՛ն, որ, զգոն, կկրես
–Խեփորին մեջ ինչպես մարգրիտ մը ազնիվ–
Աստվածատիպ Մարդը խո՛րն այդ արգանդիդ՝
Օրհնյալ ըլլաս, Մարիամ...

ՏԻՆ ՍԵՐ

Ման ու ծերուկ, երկու թարշամ հոգիներ,
Եկան նստիլ շուքին ներքև ծիրանվույն՝
Որուն քնքույշ ծաղիկներն էին զարդարեր
Օր մը գլուխը հանվույն:

Անոնք սաստիկ կդողդոջեն՝ իբր ըլլան
Սիրահարներ հանկարծ իրար հանդիպած.
Բայց քովերնին՝ ցուպերն իրենց լոկ կմնան
Խոտին վրա՝ գրկված:
Չունին այլևս հրդեհումներն արյունին.
Անոնց հոգին համբույրի երգը չունի.
Ոչ ալ հոգնած կողերնուն մեջ կծաղկին
Սերմերը՝ նման շուշանի:

Պապուն նայվածքն աչվներուն մեջ մամուն
Կնվաղի՝ չթափանցած դեռ սրտին.
Եվ կմսի գաղջ ճառագայթն արևուն
Անոնց ծոցին մեջ ցրտին:

Եթե փորձեն իսկ տարփանքի փորձ մ'անմեղ
Գարնան դրդիչ բուրումներեն սրարբած՝
Կփշրի՛ սիրտն՝ իբրև բաժակ մը բյուրեղ
Հանկարծ կրակին դեմ ճաթած:

Վարդերն անցան, անցան բոցերն այտերե.
Սերն անոնց կայծ մ'է սոխիրին մեջ թաղված՝
Ջոր հիշատակն իր շունչով իսկ կմարե
Վայրկյան մ'հազիվ արծարծած:

Ու հիմակ այս գարնանային իրիկունն,
Երբ կբուրեն կինամոնները բլրան՝
Կիյնա անոնց միտքը հին սերն հանկարծույն՝
Հին աղոթքի մը նման:

Եվ կհիշեն, շուքին տակ նույն ծիրանվույն,
Մեռած գգվանքն, իրենց տարփանքը հեշտին,
Հետո համբույրն ու հետո ձի՛չը մամուն՝
Եվ իրարու կժպտի՛ն...

ՎԵՆԵՏԻԿ

Ծավի՛ Վենետիկ, փառապա՛նձ Տիկին,
Զոր Իտալիան գինիով սնույց,
Եվ Արևելքն իր զարդերով անգին,
Պճնեց վեհ ճակատդ ու ոտքերդ լույծ:

Ադրիականին բամբիշն ես հավետ,
Զարդարված՝ ջուրե ժապավեններով,
Լիտոյի արևն, ելլելով ծոցեդ,
Թագ կըլլա գըլխուդ և կընկղմի ծով:

Կհեղու երկինքն, իբրև սիրահար,
Աստղեր գրկիդ մեջ, աստղեր մազերուդ,
Ծովն առջևդ սփռեր է գորգ ու գոհար.
Զույգ կապույտի մեջ Երանգ մ'ես կապույտ:

Կոթնած բարձերուն վրա փրփուրե՛
Որքան՝ թովիչ ես, երգն ալքերուն լուրթ,
Երբ որ կունկնդրես, ո՛վ Քաղաք ջուրե,
Ո՛վ Լաբյուրիթոս քայլերու պանդուխտ:

Ունիս ճամփաներ՝ նեղ ու օձիուրով,
Կեսը՝ սալաքար, և կեսը՝ ալիք.
Հոն կըրնանք, ընկերս ու ես, խոսելով
Երթալ, ես՝ ոտքով, նավակի մեջ՝ ինք:

Անիվն անոնց մեջ ակոս տողած չէ.
Եվ ոչ ալ պայտն հուր կայծեր սերմանած.
Զկնտրսին սանդալն հզոր կինչե
Հոն, ուր ճեմեց Տոժն օր մը սիգընթաց:

Անթիվ կղզիներ, շենքեր վրանին,
Կոր կամուրջներով են շղթայարկված:
Կարծես կուզ ուղտերն են կարավանին՝
Անապատին մեջ ժայռերու փոխված:

Կվա ջուրն հի՛մը տուներուն գեջ՝
Փռշի առ փռշի ծեփը լիզելով,
Երկու կղմինդրի անջրպետին մեջ
Կածե սլականջն ի՛ր ձվերն ալեխռով:

Պատուհաններուն տակ ջրանցներ շափյուղա
Հայլի են կարծես՝ գոր ծովն է հղեր,
Ուր աստղերուն մեջ, լուսնին քով, կրնա
Վենետկուհին իր դեմքը գետեղել:

Որմերուն ըստվերն հեհե կնազի
Ալիքներուն վրա, ալիքն՝ որմերու:
Տունը ջուրին մեջ նորեն կսկսի,
Միշտ քայքայվելով՝ առանց փլչելու:

Դռներուն խոնավ շեմը կոնտուլ մ'է.
Անզույգ Քաղաքին անզոյգ կարկուրա,
Որ գիշերվան մեջ՝ ձակտին կկրե,
Միակ աչք մ'հրեղեն, փայտն կիկլոպա,

Որ լորտուի պես սև, սողագրնաց,
Կամուրջներուն տակ կսահի կանցնի,
Ինչպես գղջումին տակ մեղքն ամոթխած...
Ա՛յս տարբերությամբ, որ մեղքն աչք չունի:

Ահա Մեծ-Ջրրանցն, ո՛վ Քաղաք-դշխող,
Որ կոր երիզով քեզ կպարուրե,
Իբր Ադրիականն իր թևը կապույտ
Վիզդ անցներ, որ թուշդ համբուրե:

Սուրբ Մարկո՛սն, ահա, թանգարան անհուն
Գեղարվեստներու, բրածո սուրբերու.
Անոր կից պալատն ահա Տոժերուն. –
Խորանը գահեն քայլ մըն է հեռու:

Ահա Փիոնայի՛ներն, որոնց տակ հավետ
Այսօր կմնչեն տատրակնե՛ր հլու. –
Երնեկ քեզ անկմանդ մեջ իսկ, ո՛վ Վենետ,
Բանտերդ են փոխված թռչնո բույներու:

Եվ այլ տաճարներ, այլ ապարանքներ,
Կոթողներ կրոնքիդ, հանճարիդ հսկա.
Ալիքներ անոնց առջև կերգեն դեռ
Փառքդ անցյալ՝ գրված ծովերուն վրա:

Ու հառաչանքի կամուրջն ավասիկ,
Կամուրջն, որուն վրա, իրիկնադեմին,
Երգը լսեցի ջուրերուն հեզիկ,
Երբ կուգար աչքերս համբուրել քամին:

Կանգնած՝ արևուն առջև մայրամուտ՝
Սերտեցի գույներ, շողեր մեղմընթաց.
Քու երկնքիդ մեջ և քու ջուրերուդ՝
Հոգիս նկարչի վրձին մ՛եր գտած,

Ո՛րքան ալիքներ, ալիքներ լաջվանդ,
Ալիքներ նարինջ, հակինթ ալիքներ...
Ո՛վ Վենետիկ իմ, Լճակդ գվարթ
Թիցիանոյի երանգապնակն էր:

Պիտի քնարս իմ քեզ հիշե հավետ,
Քու փառքդ մուրճի, փառքդ վրձինի.
Պիտի հիշե և՛ խուցն այն տխրավետ
Կանանչ ջրանցին վրա սուրբ Գարմինիի:

Իր պատուհանին ձողերուն առջև
Էր, որ ես լացի՝ նայելով լուսնին,
Կամքս բանտարկված: Հոն սիրտս հեհիկ
Ընպեց հեռացող երգը ձկնորսին:

Դարձյալ անկից է, որ ես առջի հեղ
Տեսա Լինտան, կույսն ատամներով բրինձ,
Որ նստած իր հոր նավակին մեջտեղ՝
Կհյուսեր ուռկան մ՛ու կժպտեր ինձ...

ԱՌԱՋԻՆ ՄԵՂՔԸ

Ձորերուն մեջ, սարերուն վրա կարածեր
Ան ամեն օր ուլն իր կապույտ աչքերով.
Ոտքերը մերկ էին և միշտ ալ վստահ
Մեն մի քայլին՝ շուշանի վրա կոխելու:
Ճերմակ կրծքին մերկության վրա վիժանուտ
Ոսկի հերքեն կծորեին ծոթրիններ.
Ո՛չ մրտենին և հասմիկները գլխուն

Կթոշնեին, ո՛չ ալ վարդերն այտերուն.
Ան միշտ կ'երգեր, ու երգն իր
Կծիծաղէր սրբտին մեջ,
Իր ըզգեստիկը կապույտ
Երկնքի մեկ ջինջ կտորեն էր ձևված.
Եվ հովվական իր ցուպն էր օձ մը բրածո՝
Քարացած օձ, որ իր մաքուր ձեռքին մեջ
Դեղձիի ձյուղ մը եղավ:
Երբ վտակին եզերքեն
Ան կքշեր ուն իր կապույտ աչքերով՝
Ծառերուն մեջ գաղտագողի՝ լուսնկան
Իր ետևեն կքալեր.
Եվ լուսնկան տարփատենչ բիրն էր գուցե
Եհովային, կույսերու հին՝ Սիրահար:

Բայց իրիկուն մ'ան հովտեն ձայն մը լսեց՝
Որ զինքը, վարն, աղբյուրին քով կկանչեր.
Երգ մ'էր կարծես, այնքան աղվոր և դյուրիչ՝
Որուն իր ուլը ձերմակ
Վիզը տնկած, խոտը բերանն, ունկնդրեց.
Նոր երգ մ'էր ան՝ որ կըսեր.
«ձերմակ աղջիկ, ձերմակ աղջիկ, վար եկուր,
Եվ աղբյուրին քով ուլդ ինձի զոհ ըրե:
Թզենիին շուքին տակ,
Ձերմակ աղջիկ, ձերմակ ուլդ ինձ զոհ ըրե:
Այս լեռներուն ես Ոգին եմ լիագոր.
Իմ շունչիս տակ՝ թե ուզեմ՝
Գետերն արծաթ կհոսեն
Եվ հեղեղները՝ ոսկի.
Հասած տեղն իմ համբույրիս

Կանցնի սարսուռն, որ բաղձանքն է ծնունդին.
Իմ գրկիս մեջ շուշաններ վարդ կդառնան,
Եվ կույսերն ալ՝ թագուհի:
Ես քու զոհիդ արյունեն
Դաշտերն ամբողջ ծաղիկներով կլեցնեմ,
Եվ ուլիդ տեղ թիթեռնիկներ կարածես.
Ճերմակ աղջիկ, ձերմակ աղջիկ, վար եկուր»:
Ան լսեց այս ձայնը, երկար ու երկար,
Որ կարծես իր արյունին մեջ կխոսեր.
Լսեց ու, լուռ, աստղերուն տակ հառաչեց:
Հետո դյուրված՝ ցուպն առավ
Ու քշեց ուլը ձերմակ՝
Բլուրեն վար՝ դեպի հովիտն հեշտաբույր:

Հոն է աղբյուրն, հոն թզենին, և կզգամն՝
Արու Ոգին, որ ծոթրինի և թյումի
Զգլխիչ հոծ բույրերով
Գրկեր է քեզ: – Զոհդ ըրե՛:
Ջինջ ու ողորկ քարերուն վրա աղբյուրին՝
Ծունկին վերև ան պառկեցուց ուլն, որուն
Փոքրիկ եղջյուրն ավազին մեջ խրեցավ:
Օ՛հ, ի՛նչ արբշիռ էր պահն ու որքան անույշ. –
Ան կհավտար, թե զոհելեն վերջը դեռ
Պիտի ուլն իր ողջ մնա,
Պիտի մարգին մեջ պապաչե և ոստնու:
Ան՝ մահն ի՛նչ էր՝ կանգիտանար, – ու երգեց.
Երգեց բնության ներշնչման տակ մեկն այն մեծ
Հաճույքներեն, զոր կուտա
Զոհագործումը անձին.
Երգեց գարունն հասակին,

Դաշնակույթունն իր էության, և առանց
Ուլին կապույտ աչքերուն
Աղիողորմ նայիլն իրեն՝ տեսնելու,
Դրավ դանակն անբիծ վզին, և արբշիռ,
Երգը շուրթին՝ զայն հեշտանքով մը զոհեց.
Ծունկին վրա այն մոլորիչ Ոգիին՝
Ճերմակ աղջիկն իր ճերմակ ուլը զոհեց:

Բայց իր զոհեն նոր ծաղիկներ չբուսան,
Եվ ինք չեղավ թիթեռներու հովվուհի.
Պղտորեցավ աղբյուրն ուլին արյունեն,
Ուր ջուրին հետ պիտի ան ալ չկրնար
Խմել աստղերը ցուլացիկ երկնքին.
Խոտերուն մեջ ցուպն հագավ
Իր նախկին բնույթը օձի.
Լուսինն իջավ լեռնեն վար,
Եվ ինք մութին մեջ, սարսռուն,
Բոբիկ ոտքով մեռած ուլին քով կանգնած՝
Լացանվ, լացանվ և արյունվա ձեռքերով
Իր թաց աչքերը շփեց,
Մինչ գլխուն վրա կթոշնեին հասմիկներն,
Հրապուրված կույսն իր անուշ Մեղքը լացավ:

ԱՆԱՀԻՏ

Խոտին մեջ է թաղված բագինդ: Չեն ծխար
Խունկերն անույշ, զոհն այնտեղ չի՛ արյունիք:
Կուգա լոկ բույր մը համպար
Խորխի՛՛ զոր հոն թողեր է օձ մը կարմիր:

Հոն կնստիմ, խոնջ ուղևոր: Ձիս կարծի,
Եվ Վահագնի գամբկին կարծես հոտն առած՝
Կտղուցեն խոլ կխաձի:
Բայց արևեն մեզ չի գար ոչ մեկ Աստված:

Անհետացան անդարձ խորերն անտառին
Քուրմերը լայն թեզանիքով: Չի երգեր
Ծիծերդ՝ վինը Վրույրին:
Բագինիդ շուրջ կհեծկլտան եղեգներ:

Չես հանգրձեր պատմուճանդ ալ. ո՛չ մեկ վիթ
Նիզակահար՝ կներկե ծունկդ արյունով:
Թանգարանին մեջ անդրիդ
Կտաղտկանա, և չի պսակվիր գարունով:

Բայց դուն կապրիս, պիտի ապրիս հավիտյան,
Ո՛չ երկրիս վրա. երկինքին մեջ, Անահիտ:
Ահա կծագի լուսնկան,
Եվ կծագիս դարձյալ՝ մահիկը ձակտիդ:

Քեզ կտեսնեն աստղերուն մոտ: Ծիծերեդ
Լույս կհոսի աղբյուրին մեջ, ուրկե խմող
Եղնիկին դունչը նամետ
Եվ եղջյուրները կօծանվին ոսկեշող:

Վա՛ր կնայիս. – Օրիորդները վարար
Կզգաստանան. գինիին տաշտը կիյնա
Բագոսուհվույն ուսեն վար:
Կաղոթե կույսը ծընրադիր մահձին վրա:

Կապարճը ուսիդ, լարած աղեղդ լայնշի՝
Կվարես սայլը լուսնակին լռելյայն...
Կյանքն անտառին կշարժի. –
Ձեռքիդ ջահեն վախցած՝ գայլերը կոռնան:

Կերագե դաշտն. ու կոկոնները վարդին,
Փքիններուդ խայթին ներքև, մի առ մի,
Բերանիդ պես կբացվին:
Կեռա ավիշն այգիին մեջ վաղեմի:

Կհուես ծիծերդ, կանցնիս կերթաս, բայց մարդիկ
Չեն պաշտեր քեզ. տարր մը սոսկ կընդունին:
Քանդած են հովն ու ալիք
Մեհյանդ իսկ Քերսոնեսի ափունքին:

Միայն, գիշերն, որսական շունը լքված
Կտեսնե վերն անցքդ, մահիկը ճակտիդ,
Ու բագինիդ վրա նստած՝
Կնայի քեզ և կուլա, օ Անահիտ:

ԱԿԱՆՋՆԵՐՈՒՆ

Մարգարտածոց ականջներ, գանգուրներուն տակ սիրուն,
Ամենանուրբ մասն եք դուք իմ նրբագեղ մարմինին.
Լոկ դուք կրնաք հաղորդել երգը քնարիս լարերուն
Իր սքողված հոգիին:

Թիթեռնիկի՞ կնմանիք, թե ծովամույն խեփորի՝
Որ խմած է բուստին լույսն և նվագներն անդունդին.
Ա՛յնքան փոքրիկ եք, որ տղեկ մ՛իր ափին մեջ աղածրի

Պիտ' ամփոփե ձեզ դյուրին:

Ո՛վ բավիղներ նրբակերտ, ո՛վ ոլորտներ վարդագույն,
Որոնց մեջեն, չեչքարե նը վար թորող ջուրին նման,
Բոլոր ձայներն աշխարհի կհասնին մինչև իր հոգվույն
Եվ խորհուրդներ կդառնան:

Ուշիմորեն կամփոփեք ձեր ձագարին մեջ բյուրեղ
Անծանոթ խոսքը բոլոր դաշնակավոր իրերուն,
Հեռավոր երգն աստղերուն, որ անհունին մեջ լուսեղ
Կծովանամ փողփողուն:

Եվ ձեր քունքին առնթեր բռնեմ ճրագս ադամանդ՝
Աղավնյակի նը կարմիր սրտին նման բաբախուն,
Թափանցկությամբ նը վճիտ կը բռնկի ձեր թաղանթ
Կակաչի պես հմայուն:

Սրտիս վրա՛, ականջներ, խոնարհեցեք սրբտիս վրա՛.–
Դեռ չերգված կույս երգեր հոն կբզզան անհամբեր,
Ինչպես քնքույշ և խլիլտուն բժոժներուն մեջ ոսկյա
Լուսակարոտ թիթեռներ:

Եվ թողեք, գո՛ղտր ականջներ, ձեզ համբուրեմ զգայնոտ,
Տամուկ լեզվովս հպիմ խորշերը ձեր սատափյա,
Որ ան սարսռա անպատում հեշտանքներով ջղայնոտ՝
Քնարիս պես դյուրազգա:

Թո՛ւյլ տվեք ձեզ ողբերգեմ՝ Գեղեցկության դաշույնին
Բյուր հարվածներն հոգվույս մեջ, և զույգ մ'արցունք աչքերես
Տրտմորեն վար կախեմ ձեր բլթակներեն փափկագին՝
Իբրև օղեր՝ ընծա ձեզ:

ՍԱՆԴՈՒՌՆԱԿԱՆ

Այս իրիկուն նորեն Քաղաքն հեշտանքի,
Ծովափին վրա, գոհարագարդ բոզի պես,
Անթիվ ջահերն իր կվառե: Երբ տակավ
Հոնդյունները սղոցին կլռեն,
Եվ սալին վրա մուրձերն ալ չէն կայծկլտար:
Ան՝ խորտակված սափորեն հանկարծ թափվող
Հին գինիի մը նման՝
Կփրփրի, կպղպջա իր կարմիր
Կիրքերուն մեջ: – Երեկոյան խորշակով
Բլուրներեն այգեվետ
Հոտ մ՛ողկույզի փողոցներն հորդ կլեցնե,
Ու կծու աղը ծովուն
Կուգա ռունգերը գրգռել կտղուցի.
Այն ժամանակ մեհյաններեն դուրս կելլեն
Քրմուհիներ սադումնական տոներուն.
Կանցնին կիներ՝ վարդ դրած
Իրենց քունքին ու գոտիին վրա արծաթ.
Կանցնին մարդիկ՝ նվագներով ու պարով.
Պռնիկ մ՛հանկարծ, անոնց մեջ,
Կարծակե հերքն իր կրունկները մինչև,
Եվ լողալով գանգուրներուն ծովին մեջ,
Կծիծաղի, կծիծաղի խելահեղ
Երեսն ի վեր քարձ կավատի մը հարբած:
Քաղքին պատերն ամբարիշտ
Կարմրաշռայլ լույսով մ՛ամբողջ ծեփված են.
Եվ նռենին, լապտերներով պաճուճված,
Պատշգամբին տակ կծաղկի հեշտօրոր:
Սալարկներեն վար գինիներ կհոսին.

Տան շեներն են թրջված
Մամացներով ու մաղձով.
Դուռներեն վար կկախվին
Հոմանիի դրասանգներ.
Եվ գիշերվան լոգարանները բոլոր
Կքրտին գմբեթներովը իրենց,
Որոնց ներքև կթալկանա հեշտությունն
Ու կզեղուն կոշարաները զմուռս.
Ամփիթատրին մեջ, փրփրած,
Կհոսի արյունն, ու մեհյանին մեջ ծածուկ
Կհոշոտվի հազածոն.
Բոզնոցներուն դռան առջև,
Որոնց պագշոտ ծերպերեն
Թխակարմիր շառայներ դուրս կնշողին՝
Կիներ պառկած՝ կունկնդրեն
Փողոցներեն անցնող ձայները դափին,
Ու տոփագին ու զոշաքաղ ակնարկով
Կխայտացնեն պորտերնին...
Բոլոր, բոլորը կընեն
Սադուռնական գինարբուքները՝ մինչև
Արշալույսին ծագիլն արյան քողերեն:
Պալատներուն մեջ՝ խրամխ
Պողոտային վրա՝ շուրջպար,
Եվ մթնշաղ անկյուններուն մեջ, ավանդ,
Ումպետ հոսումն ուղխորեն
Առնական գանդ սերմերուն:
Գերիներ, մերկ, ներբաններին այրելով,
Հրաբորբոք կուպրին վրա մայթերուն՝
Կհայթայթեն, վազն ի վազ,
Խեժն այդ փրփրած հրդեհին. –

Ունանք շտապ կտանին
Համադամներ, ունանք գինի՝ փարչերով.
Խառնածին մ'իր գոգին մեջ
Ծաղկի պսակները դիզած՝
Կերթա արբշիռ ճակատներն իր տերերուն
Արտախուրել բաղեղներով, վարդերով.
Եվ Պահլագուն մը հուժկու՝
Կույս մը շակած մազերեն՝
Պատրիկներու ոսկեձամուկ սեղանին
Կտանի զոհ մը իբրև...
Գինի, ռետին ու տոփանք
Քաղաքին վրա, կպանծացվին տավիղով.
Քաղաքին վրա, որ նստած
Ափը ծովուն, գոհարագարդ բոզի պես,
Կպճես ծոցն իր՝ ջահերով անհամար.
Եվ քաղաքին վրա ո՞ր ես դուն, Էրո՛ս.
Խա՛յթն էր ոսկի փըքինիդ,
Որ շաղաշույտ այդ ժողովուրդը կողեց...
Ո՛չ, ո՛չ, Էրո՛ս. տատրակի պես տարագիր
Այդ ոստանեն խույս տվիր:
Աստվածներու կղզիին մեջ՝ այժմ դուն
Լուսնկային հետ քնքշորեն կհսկես
Սոխակներու բույնին վրա:

ԳԻՆԱՐԲՈՒՔԵՆ ՎԵՐՋ

Սրահն է լճո՛ւ: Կոչնականներն հեռացան:
Ջահերն ոսկի դեռ կվառին մոլեգնած,
Եվ կհեղուն, սեղաններուն վրա անձայն,
Արյունն իրենց երակներուն բորբոքած:

Վինը լռեց: Կթափառի նվաղուն
Երգն իր վերջին՝ գոր հարբած սիրտը չըմպեց:
Անոնց բերնին վրա և ցոփ աչքերուն
Կսփռե քունն իր չղջիկի թևը մեծ:

Սեղանին վրա է ամեն ինչ ցիրուցան:
Սափորին մեջ կերագե մաս մը գինի:
Նուռ մը լքված, ակռաներու վերքեր վրան,
Զահերուն տակ, ջահերուն հետ կարյունի:

Եվ կփշրի բաժակ մ'հանկարծ, հեծելով
Լռության մեջ: Զայն ճեղքած էր նախապես
Կին մը արբշիռ, երբ կներկեր կտղանքով,
Գինիին խորն, ատամներն իր, բուստի պես:

Ծաղկամանին մեջ կթոռմին հիրիկներ,
Որոնց բույրով գուսանն եղավ սիրարբած:
Աթոռին վրա հողմահար մ'է սոռցվեր՝
Զերթ հուլաթն մեծ թիթեռնիկ մը մեռած:

Դուրս կհոսին բաց մնացած դուռներեն
Գաղջ ալիքներն հավլեններուն ու մուշկին:
Եվ քրքիջներն ու կտղուցներն համորեն
Հայլիներուն խորության մեջ կմեռնին:

Կաշխատին հոն միայն երկու գերիներ,
Մին՝ աղախին, մյուսը՝ ծառա մ'անճոռնի,
Որ կխամե մերթ ավելցուկ գինիներն
Ու կհամբուրե ընկերուհին, գողունի...

ՄԵՌԱԾ ԱՍՏՎԱԾՆԵՐՈՒՆ

Արյունափառ Խաչին տակ,
Որուն թևերը տրտմություն կծորեն
Աշխարհիս վրա բովանդակ,
Ես՝ պարտված, Արվեստիս դառն սրտեն
Կողբամ ձեր մահն, ո՛վ հեթանոս Աստվածներ:
Մեռնվ Խորհուրդն. և Բնությունն է արյունը
Օրենքներու կարկինին սուր սլաքով:
Ձանձրնյթը մնաց՝ պճնված փուշ պսակով:
Մարդն է ինկած, գարշապարին տակ հսկա
Խուլ Աստուծո մը հրեա:

Դիոն, մեռար: Մեռար դուն,
Ո՛վ Ապողոն, որուն կառքեն քառաձի
Կուգար խխինջն Արևուն:
Կայծակն անտեր՝ աստղերուն մեջ կհածի
Կույր օձի պես: Սիրամարգներ չեն քաշեր
Հերայի սայլն՝ որ ուներ լույս սարիքներ.
Ոչ ալ կհոսին, իբրև սերմեր դիցական,
Զևսի անձրևն ոսկի, արյունն Ուրանյան:
Չեն արծարծեր ոտնաթևերն Հերմեսին
Աստղերը որբ երկինքին:

Անտառին մեջ, Անահիտ,
Ալ չեմ լսեր շանդ հաչյուններն՝ ետևեն
Նախընտրած գեր երեիդ.
Կապարձդ հողին տակ կփտի. լիճերեն
Ջուրն իր խմել կ'երթա եղնիկը անվախ:
Չի պսակվիր Պանը շոճով. ամեն ցախ

Անոր շունչով նորեն առույգ չի ծաղկիր:
Դափ չէք զարներ, Այծեմարդեր բարեկիր,
Լոկ կտեսնեն Ավանդությունն, որ կուլա
Նստած կոճղի սը վրա:

Հավերժահարսեր, մեռաք դուք.
Կխաճատեն փրփրուն գետերը՝ ցավեն,
Իրենց ափերն հեղհեղուկ:
Նայուհիներ, եղեգներուն ընդմեջեն
Ա՛յ չեք երգեր, երբոր ցաթն լուսնկան.
Կանանչ լոռերն այժմ կըլլան ձեզ պատան:
Լուսազմայլիկ աղբյուրին մեջ չեմ տեսներ
Բիբերուդ կայծն, անբախտ Նարգիս: Տատրակներ
Երբ գուռին մեջ կուգան լըվալ կըտուցնին,
Դողոշներեն կխրչտին:

Քեզմե, ո՛վ վեհ Պոսիդոն,
Ծովն է թափուր: Անտառներեն բուստերու
Չի խոյանար բարձրահոն
Քառանժոյգդ փըրփրագեղ. ոչ ալ քու
Երեքարձենդ կ'առխըթե դղրդմամբ
Նվիրական դելփինին նուսն ապստամբ:
Մեռավ Սիրենը ժայռին տակ Սիկիլյան. –
Կանցնի նավազն անկե առանց դյուրությամբ:
Չըլլար փրփուրն՝ Աստղիկ ոչ ալ կոնքը՝ կուր. –
Ծո՛վն, Աստվածներ, ծո՛վն է տխուր:

Տանս ակութեն, թերափներ,
Ո՛ր հեռացաք, ո՞ր ջերմեռանդ սրբուհին
Ձեզ իր խաչովն է փշրեր,

Ձեր մեջ պապերս պապերն իրենց դրոշեցին՝
Ընծայելով ամեն օր աղ ու նեկտար:
Չկաս, էրո՛ս. պիտի քույրս իմ սիրահար
Որո՞ւ ձոնե դահամունքներն իր ուխտին.
Չկա ն՛ դուռը պահպանող Շան անդրին...
Միայն սնարես կախվեր է Խաչ մ'հաղթական՝
Ուր կա լոկ փառքը Մահվան:

Եվ այժմ այդ խաչին տակ,
Որուն թևերը տրրսմություն կծորեն
Աշխարհիս վրա բովանդակ,
Ես պարտված, Արվեստիս դառըն սրբտեն
Կողբամ ձեր մահն, ո՛վ հեթանոս Աստվածներ:
Տեսե՛ք, բոլոր մեր անտառներն ու ծովեր,
Աղբերակներն ու երդիկները խաղաղ
Ամայացան ու տաղտկացան: Այժմ, ավանդ,
Մարդն է ինկած, գարշապարին տակ հսկա
Խուլ Աստուծո մը հրեա:

ԲԵԳԱՍ

Բեգաս, հրեղեն ձիս,
Երկնամուխ լեռն արևուն մեջ կշողա
Ձերթ շափյուղա.
Իր կատարին աստղապսակ՝ պիտի զիս
Տանիս:
Ձեռտեղիցի քամակիդ ավասիկ թամբդ՝ ծեփված
Ադամանդով,
Եվ դրի սանձդ՝ հյուսված

Շանթով.

Եվ նուսիդ վրա զերթ մրրիկ

Ես նետվեցա ավասիկ:

Դեհ, թող մտրակս՝ հավետ լույսերու մեջ թաթաղուն՝

Կողերուդ շուրջը սուլե օձի նման գալարուն.

Եվ դուն

Անդունդներուն վրայեն և վրայեն ձյուններուն

Տար զիս

Արևուն:

Ահա դափրեց բարձունքն ի վեր բարձրավիզ.

Ռունգերն հզոր բացվեցան

Լեռնեն իջնող պաղ քամիին հանդիման.

Եվ բաշերն իր լուսալիր

Եկան մինչև թևերուս մեջ փրփրիլ:

Գլուխն ընդվիզ

Այնքան հըպարտ կրոներ՝

Որ կհպեր

Կզակիս:

Ու ան վարզեց, վարզեց, վարզեց քառատրոփ...

Լեռը թնդաց.

Կցայտեին սմբակներեն ոսկեմած

Աստղեր բորբ.

Փապարներուն մեջ ամփոփ

Հղի օձեր ձագերն իրենց վիժեցին,

Բայց իմ ձին

Լոկ կլսեր պինջերուն մեջ մոնչող

Քամին:

Օ՛, երբուժն հույր՝ մկանունքով բլրավետ՝

Ուր արյունն իր զսպված հրաբուխի պես հավետ

Կեռար:

Կընդհարեր միշտ սեպերուն դեմ մրրկաբեր
Ու վերքերով կպանծար:

Օ՛, պոչը իր լուսացնցուղ, աղեղնաձև,

Որ գավակեն կհոսեր

Զերթ արև:

Օ՛, գլուխն իր պերճաստսորդ, մեծղի բիբերն՝ ուր կայրեր
Կարծես անհունն արփախայտ.

Եվ սմբակներն ոսկեկուռ, որոնց ներքև իբրև պայտ

Լուսնկաներ գամեցի,

Ժայռերուն վրա Իդեալի մը պողպատ

Կ'երգեին երգն առնացի՝

Զոր խմելու համար ես սիրտս բացի

Զերթ ծովու

Խեցի:

Ու բարձրացանվ, բարձրացանվ

Վայրենարշավ.

Միշտ նորահայտ միջոցներ անակնկալ բացերու

Նայվածքն հազիվ ընդգրկած՝ արշավն ընդհուպ կսպառեր

Լեռնալանջին վրա հսկա նոճիներ

Եվ գիհիներ խնկարկու,

Որոնց մեջեն ան կանցնի նման կայծակին:

Ի գո՛ւր մազերդ հողմավար կատարներուն շոճիին

Կկառչին,

Ի գո՛ւր ծաղկած վարդենին բռնել կուզե քղանցքես

Հարսիս պես. –

Անոնց մեջեն ես կվարգեմ սրնթաց.

Ուսերս ամբողջ, ասպանդակներս ոսկեմած

Ծաղիկներ հիր կողողեն...

Ես կվարգեմ թամբին վրա լուսեղեն
Զերթ թառած
Շահեն:

Ահա պարելիք կու գա թումբ կանգնելու արշավիս,
Բայց իմ ձիս
Փայլակնաթափ դռույթին տակ կքանդե զայն քար առ քար
Կհեղու

Լեռն ի վար:

Ո՛ւր որ դռփե սմբակն, հոն կը բանա վիհ ծուխերու,
Ո՛ւր որ բախե լանջը գոռ, կթոթափե փշրված
Կայծ:

Կբարձրանա ամպին վրա իր կուտակած փոշիին.

Աստեղաբիբ կլողա լուսալիքին մեջ բաշին.

Կվրնջե ցնծագին՝

Ռունգերը բաց

Անհունի՛ն:

Վա՛րը, այնտեղ, երանավետ այգիեն

Ցանկապատին վրա ծռած ողկույզներու բիբեր մեծ

Ի գո՛ւր, ի գո՛ւր կկանչեն

Զիս իրենց.

Եվ ծառեն վար նուռ մը ճեղքված՝ բերնի պես՝

Կաղաղակե ետևես:

Եվ կիներ, վա՛րն, հովիտներու աղբյուրեն

Ի գո՛ւր ինձի կերկարեն

Լույս սափորներ, ուր կթեր են հեշտությունն

Իրենց մարմնույն

Եվ համբույրի մ՛անձկությունով՝ համորեն

Գինին իրենց ծոցերուն:

Փոխան իրենց օրորին՝ երիվարիս ցունցը խեռ
Սիրեցի,
Փոխան իրենց գգվանքին՝ հոգիիս վրա լիզումներ
Բոցի:
Շուրջս ի զուր ջրվեժներ կնուլեգնին ու կերգեն՝
Կաթի նման փրփրադեզ,
Հետո մեղմիկ կսահին զմրուխտ մարգին ընդմեջեն
Օձի պես. –
Իրենց ջուրեն՝ ես ավելի կսիրեմ
Գաղջ փրփուրներն երիվարիս երախին,
Զոր խլած բնուն քամին
Կվվա
Անոնցմով բոց աչքերս իմ կամ արևուն երկնաձեն
Աչքն հսկա:

Վեր, դեպի բարձունքը, Բեգաս...
Կռանակոռ լույս պայտերդ ահավասիկ կթաղես
Պորտերուն մեջ ոպնիազ
Վիշապներուն.
Եվ դուն
Զախջախելով հրեշներուն
Կուռ պատյանին մեղեսիկներն հրակեզ՝
Կծառանան, կծառանան մոլեգին
Կատարն ի վեր հաղթական
Լեռան:
Ննջող գազան մ՝ավասիկ խխնջյունեդ արթնցած՝
Նետվեցավ ծոցը վիհին
Զարհուրած:
Եվ անգղներ ժայերու կատարներեն կթափին
Չորերուն խորը մթին:

Ահա փախչող վարագահավ մ'իր մախիզ
Խլուրդ բզկտող կտուցեն,
Վերեն,
Շիթ մը արյուն կայլակեց իմ գլխարկիս
Արծվային
Փետուրին...
Ա՛լ քեզ համար ամայի՛ են գագաթները ահարկու.
Ո՛չ ջրվեժի մռունչ կա, ո՛չ հրավեր կիներու.
Մեզ չի հասնիր կալին մեջ պոռոչող ձայնն երինջին.
Կարծես արդեն մեր գլուխները աստղերու կամարին
Կդիպչին:

Վեր, վեր, Բե՛գաս...
Բայց, հեռուն, ի՛նչ սպիտակ տարածություն լուսափառ
Ճառագայթեց աչքերուդ մեջ ամեհի.
Ցուրտ սլաքներով դժպիհի
Լուսնակին պես կարյունին ահա բիբերս փարփառ. –
Օ՛, Բե՛գաս,
Կատարներուն ձյունն է այս.
Ձմեռներու մեջ բյուրավոր՝ բյուր աստղեր
Իրենց ծոցեն սառնաշիթ
Հո՛ն են, հո՛ն են տեղացեր
Ձյունն այս վճիտ:
Բե՛գաս,
Այդ ծովուն մեջ բյուրեղե
Նետվե՛
Դլբնի լանջքով հորդե ուղիդ երկնահաս:
Լողա՛, լողա՛...
Անապատի ավազին մրրիկներուն փոխարեն՝
Փորիդ ներքև կփրփրին

Մրրիկներն այդ լուսեղեն

Ձյունին:

Նավը եղիր կենդանի,

Որ գիս առած կտանի

Աստեղագարդ նավահանգիստն հեռակա

Երկնի:

Լողան, Բեգաս, լողան...

Մեր Երագին ճեղքն ակոսը հսկա:

Բացած փոսերը պայտերուդ լուսագին,

Հետքիդ վրա, շուշանի պես թող ծաղկին:

Ինչ փույթ, թե ձյունն իր տակ ծածկած է հավետ

Նենգություններն անդունդին,

Եվ մենք կրնանք ըլլալ հանկարծ գահավեժ.

Միշտ Աստղերով թաթախված պիտի իջնենք խորն ալքին

Զերթ ջրվեժ:

Բեգաս, Բեգաս, կաղնիացուր վիզդ վես. –

Ահավասիկ ձյունահյուս մ'աստվածաբնակ գագաթեն

Մրրկելով ճամփուն վրա փրփրուն փոշի մ'համորեն

Կուգա մեզ:

Օ'հ, ինչ պայքար, Բեգաս.

Անոր վրա պերճաստորդ կխոյաս.

Առջի ոտքերդ լուսադրոշմ պայտերով

Աշխույժով

Արդեն ահա փխրուն ծոցին մեջ անոր

Կմխրձին ահավոր...

Ո՛վ Ձիս-Աստված,

Այն հյուսն արդեն պորտիդ ներքև է լայնշի

Եղած

Փռշի:

Լողան, Բեգաս, լողան...

Զգեցեր ենք պատմուճանն կույս տարրին փողփողուն,
Բութը կ'հալի լանջքիդ տակ, թունգերուդ մեջ բաբախուն:
Դեհ, խոյանք մ'ալ, ոստում մ'ալ,
Զի բարձունքները շողալ
Կսկսին,
Հորիզոնները ծավալ
Կբացվին:
Դեհ, խոյանք մ'ալ, ոստում մ'ալ.
Նպատակի կատարին ադամանդները անհալ
Շողացին.
Եվ իմ ձին
Փայլակելով Գաղափարն աչքերուն մեջ ոռչնական՝
Կոթողվեցավ-պինչերը բանց արևուն-
Լեռան
Գըլխոն: –
Օ՛, Բեգաս,
Կողերուդ մեջ գալարվող լիաթոք հևքդ ահա
Ռունգերեդ դուրս՝ ողողեց հորիզոններն հեռակա:
Օ՛, Բեգաս,
Ահա Կապույտը վճիտ՝ շողակնաշող ալիքով՝
Զերթ ծով.
Ահա Արևն հրամազ
Լոկ իմ վրաս...
Տիրապետման մեջ լույսին կանգուն՝ թագն ենք աշխարհին,
Երկինքը՝ թագը մերին.
Եվ մեր ներքև Երկիրն է՝ բուռ մը ցելսի հանգունակ,
Ամպերն են մեր ոտքին տակ՝
Որ ծույլ-ծույլ կտողան կայծակներով բեռնաբարձ.
Կտեսնեն վարը, – հանկարծ
Թուխ ամպրոպի մը խորեն փայլակ մը աչքն ամեհի

Կրանա,
Հետո դարձյալ՝ խուլ որոտ մ'արձակելով՝ կթաղվի
Երկրիս ցեխին մեջ հսկա:
Կտարածվի քու խրխինջդ անհունին մեջ ալեկոծ,
Եվ աստղերուն ժայռակույտերն ոսկեգոծ
Շունչեդ ահա կարծարծվին
Իբրև բոց:

Բեգաս, ահա՛ վար կիջնեն թամբիդ վրանն վերստին:
Բաշերուդ հետ կհանձնեն անտառներն իմ մազերուն
Հովերուն.

Եվ կթողում, որ Միրիկն իր պատմուճանը ծփուն
Հագցնե հաղթ մարմինիս,
Եվ լոգցնե Արեգակն իր շողերով ոսկեգոծ
Աստվածացած միսս բոց
Եվ հոգիս:

Տեն, աշխարհիս զառամած քամակին վրա կոթողուն՝
Իր հերկերուն մեջ թափուր՝
Միրտս, ուր հանձարս կ'ապրի, կսերմանեն լիաբուռ.
Ինչ որ Արևն ինձ կու տա՝ զայն կուտա միտքս Մարդուն.
Տեն, աստղերու ժպիտներ և հուր վարդեր անթառամ
Կտեղամ

Որդիներուն մեջ կավի.

Կտարածեն Երկրիս վրա արշալույսի ծիրանին.

Մինչդեռ դյուրավ կրնայի

Տարածել շուքն հասակիս՝ Երկրագունդին վրա փանաք

Ու խավարել զայն համակ:

Բեգան, Բեգան, այժմ երբ են կպարզեն

Առագաստները Մոքիս լույսին վրա ծովացած

Եվ քնարիս լարերով՝ քու բաշերովդ հյուսված՝
Կերգեմ
Արեգդեմ
Ազատությունը Մարդուն և գերությունն Աստուծո,
Բեգանդ իմ հաճո,
Դուն իմ քովիկս կանգուն
Բաշերդ ու պոչդ հանձնելով ցրտասարսուռ քամիին՝
Վիզդ ծռե սիրասուն,
Ծռե՛, և քու առջի ոտքովդ նրբին
Փորե՛ ընդթափ կույս ձյունը կույս բարձունքին.
Փորե՛, Բեգան, փորե՛, մինչև որ գտնես
Լուսածաղիկ Էտվայսները անտես
Եվ ճարակիս, նոթի Մոքիս հետ միասին,
Էտվայսներն Երագին:
Հոս, ձյուներուն ու լույսին
Մեջ թաթախված՝ խաղաղորեն կծաղկին
Էտվայսներն Երագին:

ՀԱՐՃԸ

*... զի հոյժ գեղեցիկ էր, և երգեր ձեռամբ:
Մովսես Խորենացի, Գիրք Բ*

Ա

Գարնանամուտ երեկո մ'իր պալատին մեջ մարմար,
Բակուր, Սյունյաց Նահապետ, շքեղ հանդես մը կուտար,
Երբ Ուղևոր մը հանկարծ մրրկարշավ կհասնի
Լուսնկափայլ ճամբայեն՝ մեծ դռան քով արքենի:
Ձին կհեա, ու բերնին փրփուրն՝ հողմեն միշտ խլված՝

Կթրջե թամբն համորեն, ասպանդակներն ոսկեմած:
Հեռուներեն ան կուգա, զայս կմատնե թե՛ փոշին,
Որ դիզվեր է խավերուն մեջ թիկնոցին թավիշին,
Թե՛ նժուգին վնջունն աստեղացունց մաքրությամբ,
Որ կխնդրե ախոռին գոլուտ հանգիստը անթամբ:
Բակուր այդ հյուրն իր անձեն և անունեն կճանչնա.
Բագրատունի Տրդատն է՝ հզոր իշխան ու փեսա
Տիրան հայոց արքային, որ կփախչի Մարաստան.
Կփախչի ան, զի կինն իր Տիրանի դուստրն աննման,
Գանակոծեր էր խստիվ, պալատեն դուրս արտաքսեր,
Խուզելով, իբր անարգանք, անոր խարտյաշ գանգուրներ:
–Տրդատ,– կըսե Նահապետն,– այս գիշեր քուկդ է իմ տուն.
Մարաց աշխարհն հեռու է, և դու անշուշտ պարտասուն.
Մըտի՛ր սրահը տոնին, թող իրարու դեմ փշրին
Մեր բաժակներն, ու մեր սէրը մկրտե թող գինին:
Եվ կոչունքի կբազմի Բագրատունին վտարանդի,
Աջ կողմը ձիշտ Բակուրին, որ իր կարգին կնստի
Գահի մը վրա, որուն լայն թիկնատեղն է քանդակված
Բագուսը՝ եզ մ’որթերով պսակելու ըզբաղած:
Մեղանի շուրջը արդեն Մեծամեծերն հայկազուն
Դեմ հանդիման բազմեր են, բայց ո՛չ իրենց մեծանուն
Աստիճանին համեմատ, այլ սուրերու մեծությամբ:
Հոն են ձորտերը Սյունյաց գավառներուն երկտասան,
Լեռան ազատ գավակներ՝ միշտ գրահի մեջ կուրծքերնին՝
Որոնք հզոր կումբի պես ջահերու տակ կփայլին:
Հոն կան նաև բղեշխներ, ազատանին քաջարի՝
Որ կպատմեն թե ինչպէս կ’որսան վարազը վայրի
Ազնվատոհմ սեպուհներ ոսկեճարմանդ խլաներով,
Գինվո բաժակ ի ձեռին՝ կծիծաղին կես գինով:
Պալատին մեջ ծով մը կայ ծիծաղներու և լույսի՝

Որ գաղջորեն ծուփ առ ծուփ դռներեն դուրս կհոսի:
 Կոչնականները զարմիկ պատերն ի վար կախեր են
 Որսի գալար շեփորներն ու վահաններն ոսկեղեն.
 Եվ նիզակները, դեռ թաց վարագներու արյունով,
 Տրձակ–տրձակ կհանգչին հսկայափեղկ դռան քով:
 Լայնակոնք սրբահր քրսան սյուներով է կառուցված,
 Որոնց վրա կը շողան քսան ջահեր դեմ դիմաց.
 Եվ այն քսան սյուներուն մեջեն քսան գերիներ
 Կբերեն թանկ սաներուն վրա՝ խորոված երեներ՝
 Որոնց շոգին քմպարար կբարձրանա ոլորուն,
 Ջահերուն շուրջը կազմելով խլատեռեր ծփծփուն:
 Ըսպասներն ալ սեղանին մեծարժեք են. և կարծես
 Արծաթագոծ գդալներն ու դանակները նույնպես
 Փողփողումին տակ լույսին փայլակներ են աղմկոտ՝
 Որ կծփան դիպակյա նվարտանին վրա փութկոտ:
 Ծաղկակալներ են դրված երկայնքն ի վեր սեղանին,
 Որոնցմե եղկ բուրումներ շուրջը արբշիռ կսփռին.
 Ծաղիկներուն ընդմեջեն, քրքիջներուն հետ թրթռուն,
 Կնշմարվին ըսպիտակ ակռաներն հույր ճորտերուն.
 Եվ գինիին թանձր հոտն և խահերուն գոլորշին
 Վեր բարձրացած՝ կսքողեն կատաղությունն այդ ճաշին:
 Կուգա համեղ գերերին, որով Սյունիքն է առատ,
 Զոր եփեր են տատրակի սրտիկներով անարատ:
 – Աղավնիի սիրտ ուտենք,– կգոչե ճորտը Բալի,–
 Որ ունենանք վագրի լյարդ:– Ես այդ մասին ավելի,–
 Կկատակե հանկարծ մին, կնտրեմ սիրտը կնոջ:–
 Ծիծաղելով այն ատեն կից վերնատունը ամբողջ
 Կ՛ալեկոծի, ուր ժողվված հայ տիկիհներ բազմական
 Կ՛ընեին նույն խրախճանքները նոյն շուքով տոնական:
 Այն ատեն ներս կմտնեն երկու ջուխտակ գերիներ

Կրելով երկու ջուխտ վարագ սաներու վրա ոսկեհեռ.
 Եվ ուրիշները նույն թվով՝ իրենց ուսին վրա ունին
 Ըսկուտեղները նուռին, սափորները հորդ գինիին.
 Հաղթանամկն է այս խրախին: Հեղեղ մ'հանկարծ վարդերու,
 Իբրև ամեն տիկին վար արձակեր սիրտն իր աղու,
 Վերնատունեն կտեղան կոչնականաց վրա գինով:
 Քանի մ'ասպետ կկոփեն վահանն իրենց աշտեով:
 Աղավնիներ ավասիկ կամարին տակ կճախրեն,
 Եվ ծայրն իրենց թևերուն մխրձելով ծուլորեն
 Շատրվանին մեջ՝ որ լոյս կ'ողբա բակին առընթեր,
 Կուգան իրենց թռիչներեն վար անձրևել մարգրիտներ:
 Ու վարդ, տատրակ հոն խառնված հեղեղներով ճաճանջի
 Կ'ստեղծեն դրախտ մ'ուր կարմիր Հեշտության նուռը կաճի:
 Մատովակներ ավասիկ կարապնավիզ սափորով
 Բաժակներուն մեջ գինին կ'հեղուն դեմքով մ'անխռով:
 Բագրատունին այն ատեն, կորովարբի Տրդատես,
 Դաշխուրանն իր վեր կ'առնու, և.– Ասպետներ,– կ'ըսես,– ես
 Վանատուրին սերմնահորդ, և տոփածոց Աստղիկին,
 Անոր, որ հուրն է արու, անոր, որ հողն հեշտագին
 Կ'ըմպեմ ի փառս: Անոնց տոփին ու համբույրները հավետ
 Այգիներուն մեջ ձեր թող ծավալանան ծաղկավետ:–
 – Ձեր թագավոր աներոջ,– կ'ըսես Բակուր,– սուրբ կյանքին
 Ընպենք, որ մեզ կպահես խաղաղության մեջ հեշտին:
 – Թագավորին, որ կ'հանգչի,– աղաղակեց ճորտ մ'հանկարծ,–
 Ձյուներուն մեջ Մասիսի: Այս հայտնությունն հեղակարծ
 Ներկաները ապշեցուց:– Մեռավ Արքան մեր հայոց...:
 – Արդ իր դիակը կիշխես հավերժանիստ սառին ծոց:
 Գուժկան մ'երեկ ագռավի երագությանը հոս հասավ,
 Պատմեց, թե ինչպես Տիրան խեղդված է բքազրավ:
 Կ'ըսեն, թե թագը միայն ձյուներեն դուրս է մնացած,

Որուն վրա կշողա դեռ հայ արևը Մասայաց: –
Շրջան ըրավ սև լուրն այս պալատին մեջ բովանդակ
Գինեփրփուր բաժակե մ'ավելի նս արագ,
Որ միմիայն արբեցուց բերկրանքներով անպատում
Տրդատի սիրտն, որ մինչև արքային մահն էր տրտում:
– Խըմենք,– ըսավ,– ու տոնենք Արշակունի գահերուն
Թավալումներն անդունդի և մեղկանքի մեջ փցուն:
Եվ հազիվ հազ շրթներուն դրավ գավաթն հրահոսան՝
Վերնատան մեջ աչքերն իր գույգ մ'աչքերու դիպեցան:
Կին մը իրեն կնայեր, կզգար սրբոտին մեջ շմոր.
Իր կազմին վրա կ'հիանար, առնագեղ, խրոխտ ու հզոր,
Հզոր՝ վիզովն առյուծի և բիբերով աստղահեռ՝
Որոնց բոցեն այրելու համար անգամ մ'իսկ բավ էր
Որ անոնց մեջ հանդգներ առնաբաղձ կին մը նայի:
Հզոր մարտիկ գլուխով, լայնշի լանջքով անարգիլ
Որ ձոշանին մեջ կ'ուռեր կոհակի պես փրփրադեզ.
Հզոր՝ թիկնով մեծադիր, բազուկներով առնագեղ՝
Որոնց միջեն կսիրեն կիներն՝ իբր օձ գեղածալ
Բյուր ձևերով գալարվիլ ու ծվարիլ ու տաքնալ:
Վերնատան կինը սարսռաց: Տրդատ մեկ ձեռքը հենած
Սեղանին վրա, մյուսով տաշտը բերնին գլխիբաց,
Անոր կապոյտ աչքերուն հառած աչքերն իր մթին
Խմեց երկար– փրփուրեն մինչև մըրուրն– իր գինին:
Հետո ծոցեն դուրս քաշեց խուրձ մը դեղձան մազերու,
Մութ ամպեն դուրս մացառվող ճաճանչներու պես աղու.
Եվ անով իր գինիոտ բերանն աղեկ մը սրբեց...
Անոնք մազերն էին իր գոռոզ կնոջ՝ զոր բրածեծ
Ըրավ ու այսպեն ահա ծաղրեց այն էգն անուղղա,
Եվ ապշեցուց ամենքն այդ իր անսովոր գործին վրա:
Հազիվ Տրդատ սեղանին դրավ գավաթը թափուր՝

Լույսերու հոծ ծովուն մեջ թնդաց սրահն ընդհանուր.
– Վարձանկն ահա, տեղ բացեք, վարձանկը, վարդ տեղացեք.
Մազերուն մեջ, ոտքին տակ մարգարիտիներ լեցուցեք:–
Սանդուխներեն վերնատան վար կ'իջներ կին մը խաժակ.
Կթովալային գլխուն շուրջ աղավնիներ սպիտակ:
Ճաճանչավուխտ քողին մեջ աստղը մ'էր ան' որուն մեծ
Աչքերուն մեջ սևեռուն Տրդատ գինին իր խմեց:
Այդ ժամանակ սրահ մտան հինգ ծերունի գուսաններ,
Ուսերուն վրա վիժանուտ գանգուրներով լուսահեր.–
Ոլորակեց տավիղն հեշտ, փանդիռն հնչեց փառակոչ,
Նման արծաթ կարկուտի երգ ջաղբեց դավիդ դողդոջ.
Եվ յոթնաղի քնարին որովայնին մեջ տոսախ
Նվագի ծով մ'ըսկսավ մրրկուտիլ աղերախ:
Հետո հանկարծ միացած բոլոր լարերն իրարու
Պանծացուցին անգամ մ'ալ փառքերը հին դարերու,
Երգը հզոր դիքերուն, Դիցուհին ոսկեմայր,
Երգն աստղահմա քուրմերուն, որոնք բազնին վրա մարմար
Վզան օձեր այրեցին բոցերուն հետ ծառացող.
Երգն' ասպետի մը զարմիկ, դյուցազներու զինաշող,
Որոնք նման կայծակի՝ տեգերն իրենց պիրկ ձեռքին՝
Փաղանգներուն կազմը կուռ արյունառուշտ ձեղքեցին.
Հնչեցուցին երգերն հուսկ մեհենական պարերու,
Սերն հայկազուն կոյսերուն և հարձերուն գինարբու՝
Որոնք այգվույն զովալից հովանիին տակ պառկած
Լույս ծոցն իրենց կթողուն սեպուհներուն համար բաց:
Կոչնականները համուռ դեպ գուսանները դարձան,
Որոնց մեջտեղ սկսած էր պարել կին մը դեղձան:
Վարձակն էր ան, Նազենիկ, նազելագեղ անունով:
Հասակն ամբողջ կթրթռար բարտիի պես հողմախոռով.
Դաշներգը իր ջիղերուն դաշներգին հետ լարերուն

Կմիանար, կսփռեր համանվագ մ'հարաձուն:
Յոթն հարձերն հերքը խարտյաշ մատվըներով նախանձոտ
Արաբական յուղի մեջ օծաներ են քաղցրահոտ.
Եվ գլխուն շուրջը պսակ մը վարդերու հյուսեր են՝
Որոնք եթե ճգնվին անշուշտ արյուն կծորեն:
Կշողշողան ունկերուն ծայրը օղեր փողփողէջ,
Աստղերու նման ցոլալով անրակներուն փոսին մեջ.
Արմունկեն վեր աջ բազուկը կխածներ, սեղմորեն
Նուրբ մարգրիտով հելուզված ապարանջան մ'ոսկեղեն.
Իսկ վիզեն վար մինչև ծայրն ստինքներուն սևապտուկ
Կբոլորվի վառ մանյակ մը լույսերով հեղեղուկ:
Եվ այնքան նուրբ է զառքաշն, որ կբխե դեպի դուրս
Ազդրներուն գաղջություն և կաթնագույնը սնդուս.
Մուձակներուն մեջ խարտեշ կաղապարված ոտքերն ան
Դռույթ տալով կսկսին հատակին վրա պար դառնալ:
Կոչնականները լռիկ հիացումով քարացած,
Մարմնակարկառ, ապշոպյալ, աչվներով լայնաբաց,
Կդիտեն զինք: – Նազենիկ նախ կ'օրորե մեղմորեն
Ալապաստրե ուսերուն վրա գլուխն հրեղեն՝
Ներկաներուն շրջելով զույգ մը աչքերը աղվոր՝
Ուր կ'ընկղմի մարդ հեշտին, բայց դուրս կ'ելլե վիրավոր:
Վեր կվերցնե հուանի բազուկներն իր հուլորեն
Լայնշի քողին կապուտակ խաղաղության ընդմեջեն
Ջույգ մը տոսախ բամբիռները մատերուն մեջ ճարտար
Հանկարծակի կհնչեն, կ'ըլլան պարին կառավար:
Մարմինն ընդհուպ կզոփա, կուտան ոտքերը դռույթ,
Եվ ան իր իսկ շարժումին անդունդին մեջ հորձանուտ
Կարծես վայրկյան մը այլևս աչքերե կ'անհետի՝
Ինչպես երկնի մեջ կորսվող լուսադայլայլ մեղեդի:
Օ՛, այդ մեծ պարն հեթանոս, որ Աստղիկի կը ձոնեն,

Գեղեցկության այդ աղոթքն, աղոթքը այդ մսեղեն.
Օ՛, այդ իրանը ճապուկ ելևեջովն ստինքին՝
Որոնց մեջ կաթն իսկ կ'եռա հուզումներեն սաստկագին.
Օ՛, թևերն իր լուսածղի՝ օձերու պես պարարակ՝
Կարծես երկար կրթված կախարդ սրինգով ներդաշնակ.
Եվ զիստերն իր սարսռագեղ, գեր երաստանը շամբույշ.
Եվ բոլորին իբր առանցք մեջքն ուռիին պես քնքույշ՝
Որուն շուրջ մարդ պիտ' ուզեր բաղեղի նման փաթթվիլ,
Եվ վերջապես հյութասպառ բաղեղի նման թառամիլ:
Բամբիռներն իր կինչեն ձեռքերուն մեջ սաստկորեն
Իբրև օրենք մարմինին բյուր ձևերուն հոյաշեն.
Բամբիռներն իր կինչեն, ու անոնց երգը բյուրեղ
Կքաղցրանա մեղրի պես ջահերուն տակ լուսագեղ.
Եղունգներով հինայված մատերեն վար աղածրի՝
Դաշնակություն մ'հրաշալից մազերուն մեջ կծորի:
Բամբիռներն իր կինչեն, այնքան ճարտար, որ կարծես
Անոր ձեռքերն Ապոդոն թաթախեր է տարփակեզ
Սրտին մեջ իր տավիղին: Գործիքին ձայնը կերկեր
Կզեղու սրահն, ուր շատոնց գուսաններն ալ չեն նվագեր:
Կոհակներուն մեջ լոգցող աղկիռնին հանգունակ
Ան կլողա մատերուն երգերուն մեջ ներդաշնակ՝
Որոնց ի լուր տատրակներ ահա կուզան խառնվիլ
Ցանցին մեջ իր մազերուն, իր մազերուն հիատեսիլ՝
Որոնք, ալիք առ ալիք, կ'երթան սփռիլ ման ի ման
Ասպետներուն գլխուն վրա արշալույսի մը նման:
Կոչնականները գինվո մեջ թաթախված, տոփագին,
Բոլորը լուռ, սալացած՝ ըզմայլանքեն գեղեցկին
Կդիտեն մրրիկն այդ կնոջ գանգուրներուն մետաքսե:
Ան կձախրեն, կձախրեն, կատաղորեն կձախրեն:
Երբոր ետև կթեքի՝ կուրծքին վրա հոյաշեն

Բըլուրի պես կղիզվին ըստինքներն իր սարսռալեն.
 Եվ վարսերն իր վիժանուտ, ուսերն ի վար հոսելով,
 Կ'երթան փրփրիլ հատակին, հոն կազմելով ոսկի ծով.
 Ան կճախրեն, կճախրեն, սանձակոտոր կճախրեն...
 Հոգվույն մեջ՝ ծով, շուրջը՝ լույս, ան Կիպերյան Աստղիկն է՝
 Որ իր չորս կողմն հավաքած աղավնիները լուսեղ՝
 Փորձեր կ'ընե թռչելու ինքն ալ անոնց հետ մեկտեղ,
 Եվ հեհնուն, ծիծաղկոտ, վարդի մը պես բռնկած,
 Վերջին թափով կսուզի կապույտին մեջ վերասլաց
 Թողլով որ քողն ամպերեն հորձանապտուտ իյնա վար
 Տիոնիսյան բագնին վրա, գինիին մեջ հրավառ:
 Այսպես պարեց վարձակն ալ, մինչև որ քողն հոգիին
 Հոն թաթախեց դիրտին մեջ ամեն մարդու բաժակին:
 Ա՛լ հոգնած էր ու քրտնած, կուռեր ծոցն իր լուսեղեն,
 Երբոր վերջին ճախրին մեջ Տրդատ բռնեց բազուկեն
 Եվ ծունկին վրա նստեցուց, գգվեց գլուխն ոսկեհեր:
 Վարսերն ի վար շիթ առ շիթ կծորեին քրտինքներ.
 Ձեռքերուն մեջ դեռ տենդոտ, Բագրատունվույն ճոշին վրա
 Կդողային բամբիռներն իր մարմնուն պես դյուրազգա:
 Տրդատ մատերը անոր համբուրելով մի առ մի
 Եվ շամբշելով անոր հետ զերդ սեղեխներ վաղեմի.
 – Նահապետ, ո՞վ է,– ըսավ,– վարձակը այս լուսաստինք:
 Եթե Աստղիկ երկնի մեջ Վահագնի մ'օր հանձներ զինք,
 Ու կաթիլները սերմին ըլլային նույնիսկ աստղեր՝
 Դարձյալ այսքան չքնաղ ծնունդ մը երբեք չէր բողբոջեր:
 Այս կինն ինձ տուր, եթե չէ օրեն՝ որ մենք ընենք վեճ.
 Արշալույսին թող մեկնիմ՝ արշալույսն այս գրկիս մեջ: –
 Բազմականներն ըսկսան նախանձահոյգ քրքջալ.
 Բակուր ծածուկ մախանքե մ'ակռաներն իր ձյունափայլ
 Սեղմեց. և նուռ մ'որ ձեռքին մեջ բռնած էր այն ատեն,

Ըսկծանքեն սկսավ ճմլել: Ըսավ.– Իշխան քաջագեն,
Վրաց երկրեն, ուր կիները կծաղկին վարդի պես,
Ջայն նիզակովս եմ շահեր, մարտիկներու ընդդեմ վես
Մղելով երկար պայքարներ: Այժմ ներե, որ ըսեմ,
Թե իմ հարձս է, և չ'ըլլար քեզ աղախին մը նսեմ:
Եթե կ'ուզես, որ մեր զույգ բաժակներն այս մտերիմ
Հազիվ թափուր գինիե չլեցվին արյամբ ոխերիմ՝
Թո՛ղ զայն, իշխան: – Բնավ չանսաց Բագրատունին սրարբած
Սեղանեն վեր բարձրացուց դաշխուրանն իր գինեմած
Ու ձեռքովն իսկ զայն խմցուց, ծունկին վրա, վարձակին՝
Որ կժպտեր ըմպելու ատեն ժպտով մ'հեշտագին:
Իր գողտրիկ բերանին երկու կողմեն ընդհուլով՝
Թափեցավ քիչ մը գինին ու ծոցն ի վար սահելով՝
Գնաց լճակի պես կարմիր ժողվիլ պորտին մեջ անհայտ:
Երբ դեռ բոսոր էին կզակն ու շրթունքները, Տրդատ
Ջանոնք առած բերանին մեջ համբուրեց կտղանքով՝
Զվարթ հեղուկին մնացորդն ըսպունգի պես ծծելով:
Լռեց սրահը համուռ: – Բոլոր դարձած Բակուրին
Կնայեին, որ կլմեր դեռ նուռը մեջն ագուռին:
Ամեն մարդ հոն թափվելիք արյան մը հոտը կզգար...
Նահապետն ա՛լ վեր ցատկեց տեղեն իբրև քանասար.
Գնաց, որ հարձն ազատե, ջախջախե գլուխն Ասպետին՝
Որ կինն իր տան մեջ կլկեր՝ իբր իր ողկույզն իր տաշտին:
Այս որ տեսավ Տրդատես վարագացավ ու խոպաց.
Հրեղեն այունի մ'էր նման, դահլիճին մեջ՝ վերամբարձ.
Կոպիճներուն մեջ աչքերն սկսան ժիր թավալիլ,
Մերթ ծովուն խորն ընկլուզվող գունդերու պես հրատեսիլ:
Ձախ թևով հարձը գրրկեց, հետո,– Հա՛, հա՛,– քրքջաց,–
Էզ վագրին հոտն ըմբռշխնել արու վագրին է տրված:
Եվ միշտ ժայռի պես կանգուն, շնչելով բոց աչքերեն,

Հուժկու ձեռքով սեղանին վրայե խլեց, իբրև զեն,
 Մեծաքանդակ ըսկուտեղ մ'ամբողջ պղնձով կուռ ձուլված,
 Գազանացավ, փրփրեցավ, շամբշտոնեցավ ու մխաց.
 Եվ ուղղակի արձակեց գայն Բակուրի ճակատին...
 Վերնատան մեջ ահեղ ճիչ մ'արձակեց տան տիրուհին,
 Ճորտ ու սեպուհ բոլորն ալ դուրս պուղեցան զահանգած.
 Որոնց բազուկն էր միշտ վատ՝ երբ հոգին էր սրարբած:
 Սակայն կարծես մրգակալն այն վրիպեցավ հրաշքով,
 Եվ Բակուրի լոկ մեկ ունկն արյունառուշտ խլելով՝
 Գնաց բախիլ դիմացի մարմար սյունին մեծադղորդ.
 Թոթափելով անկե վար կուճեր, կայծեր լուսահորդ:
 Ոմանք սատար փութացին Նահապետին կարեվեր՝
 Որուն խլված ականջեն, ճնկված քունքեն կիռսեր
 Հոն գինիի սափորին մեջ արյունն իր թխագույն,
 Այն ժամանակ Նազենիկ սարսափահար, հանկարծույն,
 Փաթաթվելով Տրդատի պարանոցին՝ ողորեց.
 – Այս հարկին տակ, ո՛վ ասպետ, ա՛լ բաժինս է գան ու ծեծ.
 Դուն որ գիտցար զիս վտանգել, ազատե արդ շուտափույթ.
 Երբ ես հոժար խմեցի ձեռքեդ գինին քու սիրույդ՝
 Հարկ է ասկե վերջ խմեմ Բակուրի թույնն ռիտության.
 Դուն հոս արյուն թափեցիր, և պիտի էն քավեմ գայն:
 Զիս հեռացուր այս երկրեն, եթե չէ գործ մ'արքենի
 Որ ասպետի մը վրիպած հարվածը կին մ'ընդունի: –
 Ու ավելի ցած ձայնով հարեց.– Ես քեզ կսպասեմ
 Արշալույսին՝ որ սոտ է: Մեծ դռան քով արեգդեմ
 Կա թուզի ծառ մը՝ որուն սաղարթներուն ընդմեջե
 Պատուհանիս ձրագն առկայծ ճամփորդներն հար կը տեսնեն:
 Հոն կսպասեմ ես քեզի վարդենիի մը նման,
 Որ կոկոններն իր բանա պիտի կուրծքիդ վրա տիտան:
 – Զիուս առջի խրխինջին պատրաստ եղիր, Նազենիկ,

Դեռ ճրագդ արփվոյն շառայլեն չնվաղած՝ կմեկնինք: –
Ըսավ Տրդատ: Թուրը մերկ միշտ ափին մեջ շողարծարծ,
Տալով կամա երևույթը մեկնումի մը անդարծ,
Գնաց թամբեց երիվարն ու խավարին մեջ, անտես,
Անհետացավ քառատրոփ, փայլակնացայտ ամպի պես:
Կոչնականներն ահաբեկ, կոչնականներն հիազարհուր,
Գինով ու վանտ, մի առ մի պարպեցին սրահն ընդհանուր.
Լոկ կույր գուսան մ'երգին մեջ անվերադարձ տեսլացած՝
Դեռ լռութեան մեջ կը նվագեր սյունի մը հաղթ կոթնած:

Բ

Ահա առտվան շողերեն հագեր է վարդ ու սուտակ
Պատուհանին առջևի թզենի ծառն ընդարձակ՝
Որուն ետև հարձն արթուն.– Ինչո՞ւ չեկավ,– կխորհի,–
Արտույտն ահա արձակեց կալին մեջ երգը բարի.
Եվ պալատին պահապան շունն արթնցած ման կուգա
Բակին մեջ՝ մերթ միզելով պատերն ի վեր շրջակա:
Ինչո՞ւ չեկավ, ո՞վ երկինք:– Հորիզոնն հեղակարծ
Արփվոյն ճաճանչն անդրանիկ սլացավ ինկավ շողարծարծ
Նագենիկի խուցին մեջ. դավկացավ լույսը ճրագին:
Օ՛, ի՞նչ խրխինջ, ի՞նչ դոփյուն, ի՞նչ փոթորկում թանկագին...
Կուգա իշխանն ազատել զինք Բակուրի նախասնձեն:
Պատուհանին ներքև է Տրդատ ձիուն վրա արդեն:
Բերկրանքեն հարձը խայտաց. զեղան աչքերը վրդով
Անպատմելի խնդությամբ, ինչպես երկինքն՝ արևով,
Գիշերն ամբողջ ինք հոն էր, զով խավարին մեջ արթուն,
Հանդերձներովը պարի, բամբիռներն ալ՝ մատերուն.
Աստղերուն տակ աղոթող բագոսուհիվո մ'էր նման՝
Վարդերը դեռ հանդեսին մագերուն մեջ ցիրուցան,
Եվ լանջքը մերկ՝ որուն վրա թափված գինին խրախին

Տակավի՛ն միշտ կսփռեր իր գվարթ բոյրը չորս դին:
– Ձեռքդ երկարե, – ըսավ Տրդատ:– Դու գիրկդ բաց, կցատկեմ»: –
– Գլուխդ, ըզգո՛ւյշ, չփշրես լանջապանիս զրահին դեմ»:
Եվ Նազենիկ անհամբեր հեղեղին հետ վարսերուն
Ասպետին մոայլ ծոցին մեջ նետեց ինքզինքը սարսռուն,
Եվ գայն հեղ մ'ալ ողողեց մազերովն իր դարավիր:
Դափրեց նժույզն և ռունգերը փեռեկած լայնալիր՝
Հորիզոնին դարձուց գլուխն ու մտրակի մ'հարվածով
Թաղվեցավ իր արշավին ամպրոպին մեջ փոշեծով:

Փանք մեծագոր կենցաղին ասպետական դարերուն՝
Ուր պաշտվեցավ Գեղեցիկն ու Զորությունը արբուն,
Եվ խորհրդանիշը անմահ Գեղեցկին, Զորության՝
Փրփուրներու դիցուհին ըստինքներով ռոշնական:
Փանք ձեզի միշտ, գանգրահեր ո՛վ ասպետներ արդընկեց,
Որոնց զրահով վերտված լանջքերուն տակ բաբախեց
Սիրտ մը հավետ անձնվեր՝ տկարներուն, ընկճվածին,
Եվ գեղանի կիներուն, անոնց մարմնույն բյուր գանձին:
Փանք ձեզի միշտ ձիամարտեր, մկունդխաղեր շանթասուլաց՝
Որոնց օդին մեջ շաչուն տեգերն հանկարծ բռնկած՝
Կայծակներու խաղն եկան երկրիս վրա փոխադրել.
Վիշապասպան սուսերներ, ժանգոտելու անընտել,
Կառարշավներ փոշեմուղ, գուպարահաղթ ոգորներ
Շառափնաթափ տեգ տեգի, կումբ կումբի դեմ ոսկեհեռ:
Փանք ձեզի միշտ, ո՛վ որսեր թրթռուն ձայնով շեփոքին,
Երբ լիճին քով վիրավոր կ'իյնա եղնիկն ողբագին,
Եվ վարագներ արդնահար կթավալին մարգին վրա,
Որոնց կողեն արյունն հորդ կրակի պես կմխա:
Փանք ձեզի միշտ ավարներ, հափափումներ կիներու,
Որոնք տվին իրենց տարփն ու համբույրները աղու

Առյուծներու քաջության և ո՛չ ոսկի հորթերուն,
Ռոռնց սիրտերն առավ լոկ սուրերու ծայրը փաղփուն:
Փանք ձեզի միշտ, ո՛վ դարեր ասպետական կենցաղին,
Ուր մարդիկ հզոր և անկեղծ էին նման գինիին:
Առաքինի քաջության տեղ նենգն այսօր կտիրե.
Փոխան տեգին հոլանի՝ պատյանի մեջ դաշույնն է՝
Որ կշողա մութին մեջ, կժանգոտի՛ արևին.
Ոճիրներն արդ խավարի լռության մեջ կդարբնվին
Մխոտ ճրագի լույսին տակ ծռած գունատ մարդերեն:
Երբ արեգակը ննջե, մեղքերն հայնժամ կգործեն:
Չեն պաշտեր կնոջ մարմինին դաշն ձևերն հրահրուտ՝
Լոզցված բյուր ջահերու շառայներով հոսանուտ:
Կինը մարդուն միացնողը Աստղիկի սիրահող
Լուսեղ մատերը չեն բնավ, այլ շանսխուրը ցեխտո:
Գեղեցկությունը ծնունդն է Զորության հորձանքին՝
Ինչպես մարգրիտն օվկիանի անդունդներուն մոլեգին:
Բայց այսօր չեն քանդակեր սուսերներով կորովի
Գեղեցկության սուրբ Բագինն, ուր իգությունը խնկվի:
Բավական է լի գավաթ մը Մյունիխի գարեջուր,
Որ աճուրդի հանված սերը գնեն մարդիկ քրեիքուր,
Սեր վաճառվանձ, ո՛չ նվիրված՝ ինչպես պսակ սարդենի
Զոր հերոսին համար սուրն Աստվածներեն կ'ընդունի:
Եվ այժմ մարդն այս դարուն, մարդն ըղեղին տակ կքած,
Ո՛վ ասպետներ հեթանոս, եթե բախե ոտքն հանկարծ
Ձեր բազուկի մեկ ոսկրին, որ հողին տակ ճերմակած է,
Անոր հսկա զանգվածեն կսարսափի, կկարծե
Ձեզ առասպել դարերու առասպելյան գազաններ,
Ո՛վ ասպետներ հեթանոս, ո՛վ ասպետի ոսկորներ:

Գ

– Տեն, Նազենիկ, ինչպէն դաշտն սպառեց ձիս վզանուտ,
Ա՛յնքան արագ՝ որ կարծես մոխիրի մեջ բոցանուտ
Մնբակներն իր խրվեին: Ան հպարտ է, իմ Սիրոնն,
Երբ այդ մազերըդ խառնված կզգա իր հորդ բաշերուն:
– Ո՛վ իմ ասպետս և իմ քաջս, մտրակէ՛ անդադրում՝
Մինչև որ սա անիծված Սյունաց սահմանը թողում:
Սարսափն է դեռ սրբոխի մեջ, բայց մեն մի դռույթը ձիուդ
Հոգիիս մեջ կսպաննե երկուդի տրոփ մը անգութ:
Ո՛վ իմ ասպետս և իմ քաջս, մտրակէ՛, անդադրում:–
Այսպես անոնք խոսելով՝ հձվանքով մ՛անպատում
Կ՛արշավերին դեպ Շիրակ: Տրդատի լայն կուրծքին վրա
Կհանգչեցներ հարձն ամփոփ՝ գլուխն իբրև լուսնկա.
Մերթ ոտքերն իր կզարներ ձիուն փորին տղնդեր,
Մերթ Տրդատի անութին տակեն ետև կնայեր,
Հորիզոնին շրջելով կապույտ աչքերն, որոնց մեջ
Բերկըրանքներ կհյուսեին շողերն ամէջ առ ամէջ՝
Միշտ մեծցնելով հույսը զվարթ՝ ծախված ճամփուն մեծությամբ:
Շանթ կտեղար արեգակը երկնքեն վար անամա
Իր տոթին տակ խեղդելով կենդանությունը շուրջի.
Կարծես հողին մեջ դողված ըլլար ամեն մեկ ձձի.
Միմիայն մերթ կլսվեր բզզոցը թավ զամբուռին,
Որ ա՛լ հոգնած ընդերկար հալածելէ կենդանին՝
Արշավանքին փոշվոյն մեջ կանհայտանար խորամուխ:
Անոնք իրար փաթթված կամբարտակեն սարին գլուխ:

Իսու դրողյուն մ՛հեռվեն եղավ հանկարծ լսելի,
Կարծես գետնին ընդերքեն անցներ ամպրոպ մ՛ահռելի:
Տրդատ շրուշակը դարձուց, և երիվարը խոկուն
Ծամծմելէ դադրեցավ պահ մը լկամը փրփրուն:

Վարը, դեմի հովիտեն դեպի գագաթ ծառացան
 Ձիավորներ զինավառ՝ մրրկարշավ ու դաժան:
 Ոմանք աղեղ ունեին և ոմանք լախտ ու տապար,
 Ոմանց տեգերն ուղղաձիգ արեգակին տակ փարփառ
 Հանկարծակի սարեն վեր փայլատակներ ճայթռեցին.
 Բակուր մեջտեղն էր անոնց՝ աշտանակած ահեղ ձին.
 Կուգար լուծել իշխանեն վրեժ, պատժել հարձն անխիղճ՝
 Մորթելով հոն՝ փոխանակ զայն փրկելու աղճապիղծ:
 Կոչնականները բոլոր զինված էին արդ իր հետ.
 Երեկ զինվով հղփացած, այսօր արյան հակամետ:
 Երբ Բագոսեն վերջ օրրեց զանոնք Արեսն արդընկեց՝
 Հանդիսատես վատության հուշն հոգինին զայրագնեց:
 Ըսկուտեղին արհավիրքը սյուներուն ընդմեջեն
 Հետո իրենց սրտին մեջ վառեց վրեժի մը գեհեն:
 Տրդատ երկար նայեցավ դեպի հրոսակն հալածիչ,
 Աչքերեն թույն կ'հոսեին մոլուցքի զույգ մը կարիճ.
 Գրկին մեջ հարձը յանկարծ արձակեց ձիչ մը տրտում.
 – Ո՛վ իմ ասպետս,– ողորբեց,– ճի, մտրակե՛ն անդադրում.
 Գերին ըլլամ քու սուրիդ, անոնց գերին մ'ըներ զիս.
 Ահա տեգերն ուղղեր են միահամուռ կոկորդիս՝
 Ուր համբույրիդ տաքությունը դեռ, ավանդ, չէ պաղեր:–
 Ըսավ: Թաղեց ասպետին ծոցին մեջ գլուխն ոսկեհեր:
 Համրկ էր արդյոք ճակատիլ. ո՛չ. պիտի կռիվն ունենար
 Անհավասար հաղթանակ, թեև վսեր մ'հավասար:
 Ու Տրդատես թոթվեց սանձն երիվարին հողմասլաց,
 Երկրադղորդ թնդաց դռույթն, փոշին ելավ, և սուրաց,
 Ու ըսկըսավ հալածումն հըսկաներուն սանձարձակ:
 Ողորբեց հարձը նորեն.– Ո՛վ իմ ասպետս վրիժակ,
 Ես կը տեսնեմ անութիդ տակեն զանոնք՝ որ կ'իջնեն
 Բըլուրն ի վար, աչքերնին մեյ մեկ անդունդ լուսեղեն.

Հարյուր ձիեր կարկառեր են վիզերնին դեպի մեզ,
 Որոնց շունչերը կ'ելլեն պինչերնեն տաք մոխրի պես:
 Օ՛, մտրակե՛, մտրակե՛, երբ բռնեն զիս՝ վագրի նման
 Պիտի կրծեն ոսկորներս, լակեն արյունըս լման:
 – Հեղեղին մեջ մագերուդ փակե աչքերդ, իմ Աղվոր,
 Եվ կուրծքիս վրա քնացիր օրորումով այս հզոր,
 Անոնք այստեղ չհասած՝ մենք Շիրակ ենք գիրկ գրկի:
 Ու լայնալանջ երիվարը մտրակեց ուժգնակի:
 Անցավ խորունկ փապերեն, հեղեղատեն մեծագոգ,
 Ընկղմեցավ խորն հովտին, ձեղքեց ավազն հրաբորբոք.
 Եվ ուղղաբերձ, մեծաշունչ, համբարտակեց սարն հսկա,
 Թավալելով հետք ի վար ապառաժներ՝ որոնց վրա
 Լուսնանման կուռ պայտերն իրենց դրոշմը դրին.
 Ճապուռներուն մեջ որսն իր սեղմելով միշտ ավելի.
 Ժայռերն ի վար խոյացավ ջրվեժին պես փրփրալի՝
 Հորձանքին մեջ տանելով լեռան ծաղիկ մը կարմիր՝
 Իբրև դաշտին մեկ ընծան տրված վիհին լայնադիր:
 Ու մտրակեց, մըտրակեց, երբ որ հանկարծ լավեցան
 Իր ետևեն սուլումները նետերու դավաճան:
 – Ասպնտ, ասպնտ, մահն հասավ մեր թիկունքեն, կշչա:
 Օ՛, կվախնանմ, կվախնանմ. ուսիդ վրայեն նետ մ'ահա
 Հըրախայթոց օձի պես շշչալով սլացավ:
 Վայրկյան մըն ալ և անոնք կուգան կ'հասնին մեծարշավ.
 Աղեղներեն լայնալիճ կարծես արյուն կկաթի
 Եվ կներկե ձիերուն հորդ հորդ բաշերը կաթի:
 Ասպնտ, ասպնտ, մի՛ մատներ զիս անոնց խեռ մոլուցքին,
 Ես քու գերին, ձիդ ըլլա թող գերին քու մտրակին:–
 Այսպես ըսավ Նազենիկ. լալ սկսավ դառնահեծ,
 Եվ Տրդատի կուրծքին վրա գլուխը այնքան սեղմեց՝
 Որ գրահին մեջեն իսկ կլսեր տրոփը սրտին:

Գանգուրներն իր հողմածուփ ձիուն բաշին կխառնվին.
Ինք կսարսռա վարմն ինկած աղավնիի մ'հանգունակ:
Սարսափելի էր տարափը նետերուն մահարձակ՝
Որոնք ջուրի նման օդն եռանդահորձ ճեղքելով
Կերթային մահ երգել փախստական գույգին քով:
Այն ժամանակ Տրդատես գլուխն իր դարձուց մրրկահեր
Եվ հեզնորեն մոնչեց.– Հալածեցեք, դեհ, գայլեր,
Մինչև շնչատ վար կախվին ձեր լեզուները դողդոջ.
Արձակեցեք կռնակիս ձեր ասեղները կնոջ:–
Ըսավ. և նժույզն այս անգամ խթեց այնքան ուժգնալի՝
Որ արշավանքն եղավ շտապ մտածումեն ավելի:
Ահա ձորն ինք կսուզի, սարին՝ մյուսները կ'ելլեն.
Կփայլակե ինք սարին, անոնք ձորին խորերեն
Կփոթորկվին: Եվ նման գույգ մ'ամպրոպի մոլեկան
Լեռնահարթին վրա անգամ մ'այնքան իրար մոտեցան,
Որ պիտի շանթը ճայթեր, պիտի պոռթկար նետն արյուն՝
Եթե Տրդատ ըզգեցած չլլար քեմուխտ հաստատուն:
Անոնց հանած փոշիներն իրար միացան՝ կազմելով
Հըրատապ ամպ մը խարտյաշ՝ կարծես հղի արյունով:
Այն ժամանակ պիտ' հագիվ արձակեր տեգն իր Բակուր՝
Որ ճեղքե թիկն ասպետին և հարձին լանջը փրփուր,
Երբ վիհ մ'հանկարծ դժոխորկոր լեռան գլխուն փեռեկված
Արհավիրքով մ'նկրկեց հալածողները սրընթաց:
Ճողոպրեցավ Տրդատես և լեռն ի վար ուղղակի
Դիմեց անտառ մը մըռայլ՝ որ սահմանն էր Շիրակի:
Բակուրի խումբը կեցավ հառաչակույ, ոգեսպառ,
Կատաղության խարույկով ամբողջովին բոցավառ:
Ա՛լ հուսահատ՝ աղեղները պրկեցին տղնդեր,
Լարերն եղան լայնալիճ, անձրևեցին փքիններ.
Նետն դատարկ կապարճներն եկան լեցվիլ վրեժ ու դիս:

Հազիվ թե ծոցն անտառին կ'ընդգոգեր գույգը փախչող՝
Բակուր իր նետը վերջին, հերձակ մ'ամբողջ ժահրաշիթ,
Արձակեց անյախան զօրեղ, թիրախին անյախան ճշգրիտ,
Որ օձի նման շչալով թունոտ լեզվովը սաղապ
Տրդատեսի անութին տակեն սողոսկ անցավ թափ,
Ու մխվեցավ վարձակին ծոծրակին մեջ լուսաբուխ
Եվ հոն մնաց՝ հորդառատ մազերուն մեջ խորամուխ:
Երեք անգամ սրսփաց զարնված աղվոր աղավնին,
Երեք անգամ չուզելով կարծես թողուլ իր հոգին:
Այս բանը ո՛չ Տրդատես նկատեց, ո՛չ ալ Բակուր,
Իրենց անգուսպ մոլուցքին փոշիներեն դարձած կույր.
Բնավ չտեսան թե ինչպես կփշրվեր ու կ'իյնար
Դաշնակության ու գեղի աստվածակերտը գոհար.
Միայն նժոյգը վրնջեց, ու երեք հեղ սարսուռաց
Երբ սառեցավ փորին վրա զարնվող ոտքը հանկարծ:

Դ

Իջևան մ'է կառուցված սահմանին վրա Շիրակին,
Գործ արքունի ճոխութեան, մեծազանգված, ահագին:
Լայն դռներն իր կրացվին ճամբուն վրա հրատոչոր
Դուրս շնչելով զովություն և աղբերուն հոտը չոր:
Արևուն դեմ կիզանուտ ապաստան մ'է մշտագով.
Ճամփորդներն հոն կհասնին տոթեն թխացած ծոցերով
Եվ հոնքերնին բեռնավոր փոշիներով տապախարշ.
Հոն կհասնին սայլերն հույլ գոմեշներե ծանրաքարշ,
Եվ կաղացող ջորիներն ու կարավանն էշերու
Քաղցրատղկույզ խաղողին կողովներուն տակ հլու:
Հոն կհասնին շար ի շար ուղտերը հաղթ՝ բեռնավոր
Տարաշխարհի զանազան համեմներով քաղցրածոր
Եվ կը պառկին ծընկածալ, խրոխտավիզ կ'որոճան

Անծանոթ խոտն հեռավոր երկիրներուն արփական:
Թանձրակառույց իջևանը բարիք մ'է երկնատու
Երբ կը հըսկե ճամբուն վրա՝ որուն ծայրերը երկու
Հորիզոնին խորհուրդին մեջ տաղտկորեն կ'անհետին,
Երբ կվառե անկենդան լռության մեջ լեռնային
Իր պանդուխտի օջախներն ամեն մարդու անխտիր
Եվ հոն ամռան ջերմությունը մարելու ի խնդիր
Թանին ալիքը կհոսի երակներու մեջ ծարավ:
Բայց միշտ հասնիլն հոն, անկե մեկնելն քաղցր չէ բնավ:
Ավասիկ այդ իջևանն է, ուր կուգա Տրդատես
Ապաստանիլ նետերուն և արևուն դեմ հրակեզ:
Ծալքերուն մեջ թիկնոցին և կուրծքին վրա գրահավառ
Պարուրված է Նազենիկ մարմարի պես ջարդուփշուր.
Այլևս, Օհ, չի հուզեր ոչ մեկ սարսուռ, ոչ մեկ վանկ
Զքնաղ մարմինն իր սառած լուսարձանի մ'հանգունակ:
– Արդյոք քնացամ (կխորհի՛) ասպետն հասած իջևան)
Թե սարսափեն մարեցավ, ճըրագի պես, կուրծքիս վրան:
Ինչպես կրնա սալանալ այդքան եռանդ մ'հանկարծույն
Եվ տարածվիլ սրտիս վրա շիրմաքարի մ'հանգույն:–
Խորհելով այսպես Տրդատ վար կցատկե նժույզեն
Եվ կ'իջեցնե վարձակն ալ, բայց աչքերն իր կտեսնեն
Մազերուն մեջ Բակուրի նետն ըսպաննիչ, արյունն հիր՝
Որ հոսած է ծոծրակեն՝ ժապավենի պես կարմիր:
Կնոջ մարմինը անշունչ գիրկը կ'իյնա ցրտագին.–
Կատաղություն ահավոր ասպետական խաբկանքին...
Մազերն ամբողջ կքստմնին, երբ սիրտն անոր կտեսնե
Տիեզերքի մ'սրտին նման՝ դադրած տրոփելե,
Երբ կխորհի, թե կինն այդ մեկ թարթափին մեջ աչքին
Գեղեցկության հեթանոս ուներ գանձերը անգին,
Թե իր մարմինն է լոգցած երկնի շողովը անշեջ,

Մեղր ուներ իր թուշին տակ, լույս ուներ իր ծիծին մեջ,
Եվ իր ձեռքին ու ոտքին մատերուն ծայրն էր խտացած
Տիեզերքն այս հարդարող ճարտարությունն առեղծված.
Եվ խորհեցավ վերջապես՝ սրահին մեջ Բակուրին
Աստվածացումն իր միսին, փոթորկումները պարին,
Եվ առջի հեղ ըլլալով ապառաժ մարդն այդ լացանվ...
–Ո՛վ պատրանքի արցունքներ հերոսներուն մեծ համբավ,
Որոնք երբեմն սրտի խորեն կ'հոսին տխրամած
Հին օրերու հաղթության պսակներուն վրա դեղնած:

Ե

Բարդի մը կար հինավուրց՝ զոր ձեռքերովն իր բարի
Իջևանին քով տնկեր էր Դիցանույշ մ'անտառի.
Մակայն այդ օրն ոստ առ ոստ ան կչորնար տրամորեն
Տերևներն իր դալկահար հողին վրա ողբալեն:
Ո՛վ գիտե, ո՞ր մրրկածուփ գիշերվան մեջ Արամազդ
Զարկեր պատռեր էր անոր սիրտն իր շանթով մեծասաստ.
Եվ գլուխն իր գեղուղեշ, որ կհասներ արևին՝
Արդ սոսափներ չէր երգեր, կնիզակվեր դեպ երկին:
Հո՛ն, ահա այդ բարդիին շուրջը եկան հավաքվիլ
Անտառաբնակ չորս քուրմեր՝ հագած կնգուղ ու ջանջիլ,
Ու Տրդատի հրամանով անոր բունին ձիշտ ներքև
Միահամուռ փորեցին Նազենիկի փոսը սև.
Ու երգեցին Աստղիկին: Տրդատ սրտեն շանթահար՝
Անոր դեռ թա՛րմ դիակն առած գրկին մեջ կուլար:
Երբ զայն փոսին հանձնեցին՝ մազերուն մեջ շաղապատ
Դեռ Բակուրի նետն ոսկի կփայլակեր լուսացայտ:
Իջևանի քով տնկված վաղնջական այն բարդին
Վերընձյուղում մ'ըստացավ՝ բուժելով վերքն իր սրտին՝
Երբոր Հարձին լույս մարմնույն ավիշներով կենսահորդ

Թաթախվեցան հողին տակ արմատներն իր խորդուբորդ,
Եվ ըսվեցավ, թե անոր տերևուտքին մեջ դողդոջ,
Չքնաղ հոգին վարձակին բնակեցավ դար մ'ամբողջ,
Լուսնկային ժպտեցավ, ծոծրակին վերքը տվավ ցույց,
Հովերուն հետ պար եկավ, բամբիռներն իր հնչեցուց:

«ԳՈՂԳՈՐԱՅԻ
ԾԱՂԻԿՆԵՐ» ՇԱՐՔԻՑ

ԱՌԿԱՅԾ ՃՐԱԳ

Հաղթանակի գիշերն է այս տոնական. –
Հանրս, եղ լեցնուր ձրագին:
Պիտի դառնա կռիվեն տղաս հաղթական. –
Հանրս, քիթը ան պատրույզին.

Սայլ մը կեցավ դռան առջև, հորին քով. –
Հանրս, վառն լույսը ձրագին:
Տղաս կու գա ձակատն հպարտ դափնիով. –
Հանրս, բեր ձրագը շեմին:

Բայց... սայլին վրա արյուն և սուգ բեռներ են...
Հանրս, ձրագը ասդին երկարե:
Հերոս տղաս հոն զարնված է սրտեն. –
Ա՛խ, հանրս, ձրագըդ մարե...:

ԲԱՆՎՈՐՈՒՀԻՆ

Պատուհանիս տակեն, ամեն առավոտ,
Ուրվականի պես կ'անցնիս.
Եվ կուսագեղ գլուխիդ վրա կ'արտասվե
Տերևաթափ վարդենիս:

Լուռ թաղին մեջ կլսեմ քայլդ, ու զարթնող
Շունն՝ որ վրադ կհաչե՛.
Կամ կլսեմ քունիս մեջեն ձայնս հազիդ,
Որ ծոցդ աղվոր կտանջե:

Եվ կխորհիմ, թե քնատ ես և նորթի.
Իրանդ հովեն կդողա.
Եվ կնստի գանգուրներուդ վրայ, քու՛յր,
Եղյամն՝ իբրև շափյուղա:

Կամ մուճակներդ են պատռտած, փողոցին
Ջուրն անոնց մեջ կձողփա.
Կամ ետևեդ շվայտորեն կսուլե
Սրիկա մը անոպա:

Եվ կխորհիթ՝ թե տան մեջ, մայրդ է հիվանդ.
Ցամքած է ձեթն ալ ճրագին.
Ու դուն կ'երթաս գործատան մեջ աշխատիլ
Լույսին համար ու կյանքին:

Ես կխորհիմ – և խենթի պես կբաղձամ
Վար իջնել, քու՛յր դալկադեմ,
Քոնվդ իջնել, համբուրել ձեռքդ նիհար,
Եվ հծծել. – «Քեզ կսիրեմ:» –

Կսիրեմ վիշտդ, որ իմ վիշտս է գերագույն,
Կսիրեմ կուրծքդ քանդված,
Որուն մեջ դեռ կհամառի Սերդ երգել
Արտույտի պես սրարբած:

Կսիրեն քու անոթությունդ ու ծարավդ,
Եվ ոսկորներդ ու ժառանգանք.
Ես կսիրեմ, կույս աղիքներդ ցամքած,
Մազերուդ սուզն՝ ուսեղ վար:

Եվ ես կուզեմ անփոփել քեզ սրտին վրա
Տատրակի պես տարագիր,
Տալ ու ժա քեզ, մրցանակներս փառքի,
Եվ ազգանունս անբասիր:

Կուրծքս վահան ընել կուրծքիդ նշավակ,
Եվ քողն ըլլալ պատիվիդ,
Կրանիդե բազուկիս տակ պաշտպանել
Մեռդ ու գեղդ անժպիտ:

Կուզեմ քեզ տալ ինչ որ պայքարն ինձ տվավ,
Ինչ որ խլեցի մարտերով.
Քեզ պսակել արյունիս գույնն ունեցող
Հաղթանակիս վարդերով:

Միայն թե դուն չլլաս տժգույն ու քաղցած,
Արևուն տակ չհազաս.
Մորդ վերև չմարի ճրագն, ու, ո՛վ քույր,
Դուն գործատուն ա՛լ չերթաս:

ՄԵՌՆՈՂ ԲԱՆՎՈՐ

Քամին կոռնա ու տնակն իր հիմերեն կցնցե
Իբրև ահեղ դամբարան:
Ծյուրախտավոր բանվոր մ'հոն կվախճանի մազկռինչ՝
Խարին վրա հոտևան:

Հանրն պատառ մը հացի՝ գործատան մեջ թաղեց ան
Ճառագայթներն հոգիին.
Տվավ փերթ-փերթ որ ուտեն մեքենասները վիշապ
Միսերն հուժկու կռնակին:

Անիվներուն ակռաներն ողնածուծովն օծանեց,
Եվ սրբեց իր մազերով.
Հնոցին դեմ՝ մերկալանջ, ժահրոտ օդին մեջ՝ մղձուկ
Ապրեցավ միշտ մեռնելով:

Արդ տապալող նոճիի հանգույն բան մ'է այդ տըղան,
Այդ հանդթ ռամիկն երբեմնի:
Երկաթներու հետ պայքար մ'եղավ իր կյանքն հարատև.
Արդ կփշրի զերդ վանի:

Գերեզմանին դեղին հողն իր աչքերուն վրա կապույտ
Սփռեր է Մահն անժպիտ.
Մեղրամոմի պես մարմինն ահավասիկ կհալի
Մատերն ի վար շիթ առ շիթ:

Ի զնր գարունն երազեց, և հովերուն մեջ ազատ
Կաղնիացումն հասակին.
Ի զնր տենչաց երգով լի շրթունքներն իր երկարել
Աղբյուրներու ջինջ ակին:

Արևուն տեղ՝ դալկություն, շուշաններու տեղ՝ մրուր
Պսակեցին ճակատն իր:
Սիրո երգին փոխարեն՝ եկավ փրփրիլ շոթունքին
Հրատապ հազ մը կարմիր:

Արդ կհազմ, կհազմ իր զոհի գլուխը դրած
Ծոցին մեջ սո՛րն աղեկե՛զ՝
Որուն կուրցած աչքերեն իսկ արտասուք կբխին՝
Հողեն պտղող ջուրին պես:

Վար կկախվի սնարեն Հիսուսի խաչը կարմիր,
Բայց ճակատին վրա չինկած
Շիթ մ'Արյունեն փրկության-որ սառեր է խաչին վրա-
Ինք կմեռնի, վաստակած:

Քամին կ'ոռնա ու տնակն իր հիմերեն կցնցե
Իբրև ահեղ դամբարան...
Ու սև կատուն տնակին կմլավե՛ն խելահեղ
Ճանկոթելով շեմքը դռան:

ՄԱՅԻՍ ՄԵԿ

Քնարս այսօր, կտրտելով լարերն իր,
Ձեզ կկանչե՛ Արևելքեն Արևմուտք,
Ո՛վ դուք
Հացի՛ գոհեր, որ ունիք միշտ արևու
Պասուք:

Այս առավոտ՝ գտա հասակս թաղված
Էղեղին մեջ շուրջրս ծաղկած վարդերուն...

Եվ կանգուն՝
Խմեցի ավիշն հողին, երգերը բոլոր
Բույներուն:

Ինձի՛ եկէք, ես կախարդն եմ Մայիսին. –
Ձեր քրտինքը ես կընեմ գոհար ցողն անգին
Վարդին.
Կհեղում ձեր ոսկորներուն մեջ ցամքած՝
Արփին:

Ինձի՛ եկէք գործատունեն՝ ուր երկար
Շաղվեցիք դուք մեր Աշխարհին ցեցակեր
Նոր հիմեր.
Փռուեն՝ որ ձեր գլխուն, սրտին վրա՝ մոխիր
Է ցաներ:

Ինձի՛ եկէք նավարանեն՝ ուր կռեցիք
Նավեր՝ վաղվան ձեր դագաղները պողպատ:
Ելէք արդ
Աղիքներեն հողին, ճահձին արգանդեն,
Դանշտն ու անրտ:

Ինձի՛, ինձի՛ եկէք այսօր բոլորնիդ.
Միրոս այնքան բոց ունի, հոգիս՝ այնքան լույս՝
Որ ձեր խուս
Ցեխերեն իսկ կշաղվեմ նոր Մարդկություն
Եվ նոր Հույս:

Հերիք հյուծաք նկուղներուն մեջ խոնավ,
Եվ ունեցաք միշտ կարոտ, նման խլուրդի,
Օդի,
Եվ ժանգի պես երկաթներուն փարեցաք,
Նոթի՛:

Թող ձեր մուրճն ավ չկայծակե սալին վրա.
Միաված մնան թող ատամները սղոցին՝
Հեցին.

Կոճղին խրված՝ թող խեժերեն ժանգոտի
Կացինն:

Ի՛նչ փույթ, թե որք մնա շարժիչ մեքենան,
Եվ գործատան մեջ ճիվաղներ սողան լուռ.

Ի՛նչ փույթ ո՛ւր
Դառնա ճախրակն, ու խորտակվին լույծ փոկերն
Ընդհանուր:

Դեհ քրտնաբոյր ձեր շապիկներն հանեցեք.
Թող ձենձոտած ձեր գդակները նետվին
Հնոցին.

Գլուխնիդ այսօր պիտի սուզիմ արևուն
Բոցին:

Ինձի՛ եկեք, եկեք ինձի՛, Եղբայրներ,
Ձեր ամենուդ այսօր տոնն է Մայիսի,
Վասն զի
Հողն ըստեղծիչ, ձեր ըստեղծիչ արյան լոկ
Կխոսի:

Ջեփյունն ահա՛, — ո՛վ տառապյալ հոգիներ,
Ձեր կուրծքերուն բացեք վերքերն իր անգին
Խունկին.

Աղբյուրն ահա՛, – թո՛ղ գլուխնիդ իր լույսին
Հակին:

Դեղձին ահա՛, ծաղիկներն իր կանձրևե
Ձեր կոշկոճված ձեռքերուն վրա արյունոտ.
Եվ կարոտ

Կզգա մայրին, որ գրկեք զինք թներով՝
Վիրոտ:

Ահա Արևն, Արևն ահա. լոկ ձեզի՛
Այսօր կնայի. կհամբուրե միայն ձեր
Ճակատներ.

Ան՝ բոլոր մյուս ճակատներուն վրա իշխող
Է թքեր:

Ձերն են դաշտեր, ձերն է Քաղաքն, որուն լուռ
Փողոցներեն պետք է անցնի լոկ այսօր
Ձեր թափոր,
Դրոշներ ծփան, ծաղկին հույսեր, և գոռա
Շեփոր:

Հանգիստ երգեն թող ձեզ բոլոր արծիվներ.
Հանգիստ երգե քնարս, որուն, ձեզ համար,
Իբրև լար,
Ես արծիվի տվի այսօր աղիքներ՝
Որ գոռար:

Թող ձեր շեմերը ողողվին վարդերով:
Երբ գա լուսինն ու իր բիրերը բոցե
Հածե՛
Բալասանով թող այս գիշեր ձեր դուռներն
Օծե...

«ՀԱՅԻՆ ԵՐԳԸ»

ՇԱՐՔԻՑ

ՄՈՒՍԱՅԻՆ

Թե ջլապինդ մշակն ինչպես կփարի
Իր կոր մաճին, կպատռե լանջն հողերուն:
Եվ սահանքին տակ արփական շողերուն
Ինչպես կըլլան լերկ ակոսները՝ բերրի:

Թե շիկագույն ցորյանն ինչպես կալին մեջ
Կբրզանա, և աղորիք կմոնչեն.
Ինչպես կհորդի քաղցած խրմորը տաշտեն,
Ջոր հուսկ կեփեն գեղջուկ փուռին մեջ անշեջ:

Թե կսփռե Հանցը, Հանցը սրբազան
Ինչ բերկրանքներ, արարչական ինչ կորով,
Սորվեցոր ինձ, ո՛վ հայրենի իմ Մուսան:

Սորվեցոր ինձ.– պսակե քնարս հասկերով,
Ջի կալին մեջ, գով շուքին տակ ուռիին
Ահա կնստիմ, ու նվագներս կծնին:

ԱՐՏԵՐՈՒՆ ՀՐԱՎԵՐԸ

Գյուղականերեն հորիզոնները մինչև
Կտարածվի մեր մայրությունը հողի:
Գարունն եկավ. չի բավեր ձյունը թեթև
Ա՛լ ծածկելու մեր մերկությունը հղի:

Վերադարձեք մեր ծոցը, ո՛վ մշակներ,
Առավոտներն արդեն Ապրիլ կբուրեն.
Սառեն լուծված կկարկաչեն առվակներ.
Մեր տաք կողեն ծլավ նարգիսը արդեն:

Մեզի եկեք.– ձեր սերմով լի բուռերուն
Մենք կսպասենք կիներու լուռ ըղձանքով.
Ճաճանչն արդեն խրվեցավ մեր սիրտերուն:

Պիտի լեցվին քրտինքներու համրանքով
Հասկերը շեկ, ու պիտի ճրքան բերկրինք
Երբ առջի հեղ խոփը ճմլե մեր ըստինք:

ՄՇԱԿՆԵՐԸ

Մըշակներն են իմ գյուղիս, դաշտի հզոր զավակներ,
Քրտինքներով մարգարոյա՝ բնության թանգն են հյուսեր:
Կբաբախե սիրտն հողին իրենց բրդոտ կուրծքին տակ.
Ու իրենց լայն երակին մեջ կը հորդի արեգակ:

Երբ որ քալեն, մայր երկիրն իր արգանդեն կսարսռա.
Բայց չի խամրիր ծիլ մը իսկ գարշապարնուն տակ հսկա:
Գլուխն իրենց, զոր կհակեն առջևը սուրբ խորանին,
Պսակված է միշտ ոսկի փռոցներովը հարդին:

Ակոսներուն մեջ անոնք խինդ կցանեն, և Աստված
Իրենց ճակտին ակոսեն բարություններ կինձե:
Ավիշներու հոսուն երգն անոնք միայն են լսած:

Եզին շողիքն ինչ փույթ, թե իրենց ձեռքերը կօծե,
Եվ ախոռի հոտ կուգա իրենց նախշուն լողիկեն.–
Նախ անոնց լայն ափին մեջ կծլին սերմերն համորեն:

ՀԱՐԿԻՔ

Եզներս են խարտյաշ, լոյս ճակատներով՝
Ջոր պաճուճեր են նուսխայով կապույտ:
Գարունի առտվան օդեն են գինով.
Կնային, խաղանդ, դաշտերուն անքույթ:

Ձմեռը զանոնք խարով սնուցի.–
Մեհյանին պարարտ կուռքերն են կարծես:
Իրենց սանտրված պոչը թավարծի
Կլիզե իրենց կողերն՝ օձի պես:

Կսիրեմ անոնց նյուսը բյուրածալ,
Ռունգերնին տամուկ, բիբերնին խոշոր՝
Ուր կա դաշտերուն երազն անայլայլ,

Եվ ճոճքը իրենց, և՛ պոչունն հզոր
Հորիզոններեն. երբ կ'երթան անվերջ
Եղջյուրնին մխած Արշալույսին մեջ:

ՀԵՐԿԵՐ

Հո՛, հո՛ հո՛ հո՛ հո՛.– Հողին տակ հոնդյունն է արորին՝
Լուրթ մշուշին մեջ առտվան, կողին վրա բըլուրին
Կ'երթան եզները հուժկու՝ զանգակներով դաշնավոր,
Ու մսուրին վերջին հարդը կ'որոճան գլխիկոր:

Սարին ուսեն ծյլացող արևն ահա կծագի
Ու մշակին ճակտին վրա կդնե հումբույրը ոսկի:
Մարդը կերթա երգելով՝ մաճն ափին մեջ պնդաջիղ,
Ու իր ճամփան կգծե իր հոգիին պես ուղիղ:

Հո՛, հո՛ հո՛ հո՛ հո՛. Ակոսները կբացվին մխալով,
Եվ կդիզվին արգավանդ հողակոշտերն իրար քով:
Մեկ ծագեն մյուսն հուլորեն կտողա խոփը պողպատ,
Կհեղեղե հերկերուն մեջ իր լույսերը արծաթ:

Իր տակ ձմված, կարեվեր, կգալարվի հույր ձձին.
Կահաբեկին խլուրդներ իրենց խուղին մեջ մթին:
Բունձերն ահա կոռոզին մերթ օձերու արյունով,
Ջոր ըսպանած է արորն անոնց գլուխեն անցնելով:

Արևն արդեն կհոսե իր երակներն հրածորան
Ակոսներուն նորաբաց արգանդին մեջ հոտևան:
Հո՛, հո՛ հո՛ հո՛ հո՛.– Անդաստանն է կորդացած այս տարի,
Բայց հերկերուն շարքն արդեն անհունորեն կերկարի:

Եզները հաղթ թափ կուտան, դողացնելով մերթ ընդ մերթ,
Սուր խթանեն՝ ըստևներն իրենց փորին լուսաշերտ:
Ի՛նչ փույթ, թե ձյուղն արորն խութին դեմ հանկարծ կուլա,
Եվ կծորի մշակին քիրտը ամեն գուղձի վրա:

Դեռ սուրբ կոչնակը գյուղին, սարին ետև չհնչած՝
Բլուրին կողը ամբողջ պիտի ըլլա թխացած,
Եվ պիտի լայն ակոսները շար ի շար ավարտին՝
Օծված շաղովն իրիկվան, շողիքներովն հարկիքին...

Այն ատեն երբ արտին ծայրն հասած, ճիգով մը դողդոջ,
Տղմուտ արորն հողին մեջ հանկարծ կասի, – Մշակը խոնջ
Պիտի խորհի անկասկած – հանձն վաղվան հունձքերուն,
Թե կարասի՛ մ'ոսկելից կառչեր է խոփը իսկույն:

ՑԱՆ

Սերմանողն է: Հաղթահասակ կկանգնի
Մայրամուտին շողերուն մեջ ոսկեթույր:
Ոտքին առջև անդաստաններն հայրենի
Կտարածեն մերկություննին անպարույր:

Լի է ամբողջ ցորեններով աստղահաստ
Խորունկ գոգնոցն: Հարկերն հերվան՝ ծարավի՛
Կսպասեն իր լայնշի բուռին, և բուռն այդ
Արտերուն վրա՝ զերթ արշալույս՝ կրացվի:

Մըշակ, ցանե՛. հանուն տանդ սեղանին
Թևիդ շարժումն անպարագի՛ծ թող ըլլա.
Վաղը՛ նետած ցորեններդ այդ կյթափին
Օրհնության պես թոռնիկներուդ գլխին վրա:

Մշակ, ցանե՛.– Հանուն նոթի թշվառին
Թող գոգնոցեդ կես չելլե ավիդ բնավ.

Աղքատ մ'այսօր ճրագին մեջ տաճարին
Վաղվան հունձքիդ համար վերջին ձեթը դրավ:

Մշակ, ցանձ.– հանուն Տիրոջ նշխարին
Թող մատերեդ հորդին սերմեր լուսեղեն.
Վաղը ամեն մեկ հասկի մեջ կաթնային
Պիտ' հասուննա մաս մ'Հիսուսի մարմինն:

Ցանձ, ցանձ.– նույնիսկ հեռու սահմանեն,
Աստղերու պես, ալիքներու պես ցանձ:
Ծիտերն ինչ փույթ, թե հատիկներդ կավարեն.
Տեղը Աստված պիտի մարգրիտ սերմանե:

Լեցնոր ակոսն, հորդէ հերկերը բերրի,
Հողին ծոցեն ոսկի լույսեր թող հոսին:
Օրը ահա կիրիկնանա.– կերկարի
Շուքը թևիդ հորիզոններն աստղային:

ՏԱՓԱՆ

Տափան, տափնե, կոշտերն հարթե,
Թաղե ցաներն հողին մեջ.
Ցորենն՝ ոսկի, սերմն հակինթ է՝
Երբ միանա հողին գեջ:

Տափան, թևերդ տարածե,
Գոցե վերքերը խոփին.
Հերկն աննվաճ ալիք մըն է՝
Զոր կանդորբես դուն հեշտին:

Տափան՝, տափնե՛, կոշտերն՝ հարթե՛,
Փակե՛ բերանն՝ ակոսին՝
Ուր ամեն՝ մեկ՝ ցորեն՝ սաթ՝ է.–
Թող՝ սարյակներ՝ չտանին:

Տափնեց՝ տափանն՝, հարթեց՝ կոշտեր,
Հղկեց՝ անդերը՝ անհուն...
Այժմ՝ հողին՝ տակ՝ կուռին՝ հունդեր՝
Ինչպես՝ ծիծերն՝ ուլերուն:

ԱՌԱՋԻՆ ԾԻԼԵՐ

Ջեղուն՝ ավիշն՝ հողերուն՝ տակ՝ պայթեցուց
Սերմերն: Արտերս՝ այս՝ գիշեր
Կանանչցեր՝ են՝ լուսնկային՝ տակ՝ գարնան...
– Մայրիկ,՝ ինձի՝ ծիլ՝ մը՝ բեր,
Քրտինքիս՝ ցողը՝ վրան:

Կատաղորեն՝, կատաղորեն՝ հորդեր՝ են
Տեն՝, ցորեններն՝ աղածրի:
Դաշտերն՝ հագեր՝ են՝ զմրուխտե՝ պատմուձան...
– Քույրիկ,՝ ծիլ՝ մը՝ բեր՝ ինձի,
Եզիս՝ շողիքը՝ վրան:

Կփողփողին՝ արտավարե՝ արտավար
Կարծես՝ կանաչ՝ մոմիկներ:
Ամեն՝ ընձյուղ՝ մարգրիտ՝ մ՛ունի՝ իր՝ բերանն...
– Հոտանղ,՝ ինձի՝ ծիլ՝ մը՝ բեր,
Արևուն՝ շողը՝ վրան:

Կզարդարե՛ ամայությունը հողին
Մատղաշ ծաղիկը հացի.
Կանանչին մեջ կոշտերը թուխ կը լողան...
– Հարսնու՛կ, ծիլ մը բեր ինձի,
Մատերուդ բույրը վրան:

Ծիլ արտերուս մեջն է ծլեր նշենիս,
Հոն միսմինակը ծաղկեր...
– Մայրի՛կ, քույրի՛կ, հոտան՛ղ, հարսնու՛կ սիրական,
Բերեք անկե ծաղիկներ,
Բերեք վարդգույն ծաղիկներ,
Հնձվորին հոնսը վրան:

ԳԱՐՆԱՆ ԱՆՁՐԵՎ

Դաշտերուն վրա իր տրտմությամբ համառող
Անձրևը չէ՛ ասիկա:
Գարնան ջաղբն է, որ ցանքերուն վրա անհուն
Լուսացնցուղ կտեղա:

Աստղերն անհայտ, կարծես հալած արևեն,
Տեղատարափ կթափին,
Եվ կլվան իրենց լույսին մեջ փաղփուն
Անդաստաններն ու այգին:

Կապույտն հանկարծ կուլա բուռն ծիծաղեն,
Եվ կտեղա ադամանդ.
Կլուսանան կույր աղբերակներն ու կերգեն
Իրենց ծնունդն արգավանդ:

Անհունն ի վար կհեղեղվին շառաչով
Մեծ կաթիլներ շափյուղա,
Լի արևով, ցնծությունով, կապույտով,
Ծիծաղներով սատափյա:

Մարգերը թաց կարտաշնչեն զովություն...
Կլվացվին գառնուկներ...
Բնյրը հողին, հողին բնյրը, ծավալուն,
Կլեցնե գյուղն ու եթեր:

Ու արտերնու, արտերնու մեջ քրտնաշատ
Իմ ցորյաններս համեցող
Նոր ուժերով հորդահոսան կընձյուղին
Կայլակներու մեջ ի լող:

Եվ մաքրված անտառին մեջ, այս պահուս,
– Ըստ իմ գյուղիս հեքիաթին –
Կծնի եղնիկը, գոտիին տակ ծիրանի,
Եզնորդ սը ' նման լուսինին:

ՅՈՐՅԱՆԻ ԾՈՎԵՐ

Հովեր կացնին.–

Ու ցորյաններս հուշիկ*հուշիկ կարթննան.
Իրենց խորքեն կհոսի դող մ'անսահման:
Գեղադալար կողերն ի վար բլուրին
Ծովեր կանցնին:

Հովեր կացնին.–

Ա'յնքան կհորդի, կկատղի դաշտը հուռթի՝

Որ պիտի հոն արածող ուլը խեղդի:
Գոգին մեջեն ավետատան հովիտին
Ծովեր կանցնին:

Հովեր կանցնին. –
Ու ցորյանին պատմուճանները ծփուն
Մերթ կը պատռին, մերթ կը կարվին փողփողուն:
Ըստվերի մեջ, լույսերու մեջ փրփրագին
Ծովեր կացնին:

Հովեր կանցնին. –
Քիստերուն տակ կալեծփին եղիներ՝
Ուր լուսնակն իր սափորին կաթն է հոսեր:
Կալերեն գյուղ, գյուղեն մինչև աղորին
Ծովեր կանցնին:

Հովեր կ'անցնին. –
Զնրուխտներով կծփա դաշտը անհուն:
Ծիտը կերգե թառած ձյուղի մ'օրորուն՝
Մինչ իր տակեն ցորյաններու մոլեգին
Ծովեր կանցնին,
Հովեր կանցնին:

ԿԱԿԱԶՆԵՐ

Քոյր իմ, ցանքին մեջ կակաչներ կան, քաղէ.–
Ահա սիրող սիրտերու պես կարյունին:
Պիտի իրենց բաժակներեն բյուրեղե
Խմենք ալիքն արևին:

Անոնք այնչափ բռնկեր են, որ կարծես
Հդեհն իրենց կ'այրե դաշտերը անհուն:
Պիտի իրենց բաժակներեն հրակեզ
Խմենք կայծերն աստղերուն:

Քոյր իմ, քաղէ՛, լորի մը պես ծածկված
Ցորեններուն մեջ, որ մեղմիկ կնազին:
Պիտի իրենց բաժակներեն բոսորած
Խմենք արյունն ակոսին:

Անոնք ծռած արտույտներու բույնին վրա
Լալ շողերով ողկույզ-ողկույզ կծփան:
Պիտի իրենց բաժակներեն հակընթյա
Խմենք խոստումը Գարնան:

Քաղէ՛, քոյր իմ, կակաչ չէ, բոց քաղե դուն.
Հրդեհն իրենց լեցուր գոգնոցդ կույսի:
Պիտի իրենց բաժակներեն փափկասուն
Խմենք կրակներն Հունիսի:

Ծաղկեր, ծաղկեր են բերնիդ պես քնքշենի,
Կխոսակցին ցորյանին հետ օրորուն:
Պիտի իրենց բաժակներեն ծիրանի
Խմենք գաղտնիքն հասկերուն:

Քաղէ՛, քոյր իմ, պիտի պսակվինք անոնցմով
Վաղվան զվարթ տոնին համար գյուղակին:
Եվ պիտ այդ բաժակներեն, պարելով,
Խմենք գինին Տարփանքին:

ԱՆԴԱՊԱՀՐ

– «Եհն. եհն. արտերուն մեջ մարդ մարդաձայն չմըտնե՛ն»:
Հովետուն հետ սարեն եկող անդապահին աղաղակն է:

Ուսնդանութ պարկը կախած և մասրենի ցուպ մը ձեռքին՝
Ցորյաններու զմրուխտին մեջ կյթափառի ան առանձին:

Արններուն մեջ կլողա ինչպես ամռան իշամեղուն:
Աչքերուն մեջ կծավալի կանանչ երազը դաշտերուն:

Գիշերը մերթ սարին նստած լուսինին դեմ կածե սրինգ.
Խրտվիլակը ցանքին մեջեն, միակ ընկեր, կլսե զինք:

Երգերուն տակ անդորրական հասկերն համայն կծոցվորին.
Կկատաղի՛ երբոր զանոնք իր թևին տակ լկե քամին:

Ան սարսափն է բոլոր անոնց, որ կ'ավրեն անդ ու անդաստան.
Կխռովեն շողքն արևուն, կկոխկրտեն հացը վաղվան:

Ինչ խլուրդներ ըսպանած, և պնդագլուխ ինչ գոմեշներ
Հարվածներեն իր ճարահատ ճահիճներն են ապաստաներ:

Ան դեռ երեկ քաղվորներու չքնաղ երամ մ'հալածելով՝
Հարսի մը ոտքը ջախջախեց սատկած իշու մ'հաղթ ծնտով:

Ու սարին վրա միշտ հովերոն, հովերոն հետ կ'աղաղակե.
– «Եհն. եհն. արտերուն մեջ մարդ մարդաձայն չմտնե՛ն»:

ՀԱՍՈՒՆ ԱՐՏ

Արտս ոսկրն է...
Նման բոցերու
Ցորենն է բռնկեր՝
Առանց այրելու:

Արտս ոսկրն է...
Երկինքն է կրակ.
Հողը խորխուլած
Ծղոտներուն տակ:

Արտս ոսկրն է...
Քառաշար հասկեր
Քառաշար սաթով
Արևն՝ են հազեր:

Արտս ոսկրն է...
Բոռ, մեղու, պիծակ,
Քիստերուն մեջեն
Կանցնին գերդ փայլակ:

Արտս ոսկրն է...
Մերթ կելլե, հովեն,
Դեղձանիկ մը թիռ,
Ոսկեծուփ ծովեն:

Օրոր, ոսկրն արտ,
Օ՛ր տուր, հասոն արտ,
Գամ ոսկիդ հնձեմ
Մանգաղով արծաթ:

ՀՈՒՆՁՔ

Կտոթովին թեզանիքներ, գերանդիներ թող հեսանվին. –
Այսօր երկու հազար մշակ կհնձեն ցորենը և գարին:

Քանդցր է թաղվիլ հասկերուն մեջ, որոնց քիստերը խարշափուն
Կխառնվին բաց կուրծքերու անտառացած թուխ մազերուն:

Քանդցր է լողալ համառորեն որաններուն մեջեն հեղեղ.
Ըզգալ ուռիլը բազուկին երակներուն արևազեղ:

Ահավասիկ գերանդիներ, կատաղություն փայլատակի,
Ցորեններուն մեջ իբր արծաթ կընկղմին, դուրս կելլեն՝ ոսկի:

Հասկեր կիյնան շարվեշարան, և կարյունին կակաչներ լուռ.
Բլուրներուն քողը խարտյաշ կծալվի լայնասարսուռ:

Ծփանքներ նոր ծփանքերու ներքև ընդմիշտ կփլուզին.
Ալիք կըլլան ակոսին մեջ ծովեր, ծովեր, ծովեր դեղին:

Ու կ'ընդլայնին դաշտեր, սարեր, խոզաններով միշտ քըստմընած.
Հովիտին մեջ հեղեղներ կան, որ կցամքին կամաց-կամաց:

Հանկարծ թուփեր կհատնվին կամ կցցվի քար մը ճերմակ.
Առվակ մ'հեռուն կփալփիլի, որ կնիրհեր վարսակին տակ:

Մշակներ կան, որ փարչն իրենց բերսին դրած, Արևն ի վեր,
Կ'ըմպեն երկար ջուրը գլգլուն, զոր աղբյուրեն հարսն է բերեր:

Ունանք իրենց ասիերուն մեջ՝ մերթ կփշրեն հասկ մը ատոք,
Եվ կօրհնեն թիվն հատիկներուն, ու կծամեն հետո զանոնք:

Հոտաղներ կան արտերե արտ, որ ժիրաժիր կհեսանեն
Աղոտ մահիկը մանգաղին՝ աղմկելով լուռ միջօրեն:

Եվ կհնձեն, միշտ կհնձեն. – թևի ամեն լայն շարժումի
Ամառներու բերկրությունն է, որ քիստե քիստ կծավալի:

Օ՛, ինչ կոծեր, հորիզոնե հորիզոն ինչ նվաճումներ,
Ինչ հեծկլտանք հաճարներու, ինչ փլուզվող օվկիաններ:

Ու կհնձեն, դեռ կհնձեն. – մինչև շուքերը երկարին
Եվ շփոթվին իրարու հետ ալ սահմաններն անդաստանին:

Այն ատեն լուռ ճամփուն վրա կտեսնըվին շարան-շարան,
Հնձվորները որ դեպ իրենց տնակներուն ճրագը կերթան:

Գերանդիներն անոնց ուսին կը ցոլցոլան լուսնկայեն,
Կհովանան անոնց քրտնած կուրծքերն անուշ ծմակներեն:

Իսկ անդորրին մեջ դաշտերուն ահա ծղրիդ մը արթնցած
Կլեցնե իր երգերով ամբողջ Անհունն աստեղամած:

ՀՈՒՆՁՔ ԿԺՈՂՎԵՄ...

Հունձք կժողվեմ մանգաղով,

-Լուսնակը յարս է-

Ակոս-ակոս ման գալով,

-Սիրածս հարս է: -

Գլխերաց եմ ու բորիկ,

-Անո՛շ են հովեր-

Արտերուն մեջ թափառիկ,

-Մազերն են ծովեր:

Ցորեն, կակաչ, կարոտով,

-Կաքավը կուլա-

Կապեցի մեկ նարոտով,

-Ձեռքերն են հինա:

Հասկերուն մեջ, վերսեն,

-Ասուպը անցավ-

Աստղեր մյուռոն կծորեն,

-Դեմքը լուսացավ:

Քանի՛ խուրձեր շաղերով,

-Վարդենի՛ն թաց է-

Ես կապեցի խաղերով:

-Ծոցիկը բաց է:

Արտս խոզանով մնաց,

-Կերթան լուսնակը-

Դեզերով լեռ եմ շինած,

-Սիրտս է կըրակը: -

Մանգաղս քարին եկավ,
–Յարս յանր ունի–
Քարեն լորիկը թըռավ,
–Լերդս կարյունի: –

ՄԱՅԼԵՐԸ

Գյուղի ճամփայեն սայլերը կերթան
Հունձքով բեռնաբարձ:
Մայրամուտին մեջ շարժուն բուրգեր են՝
Ճաճանչներ հագած:

Թխադեմ տղաներ, դեզերուն վրա,
Կխթանեն մերթ
Մեծղի եզերուն կողը սրսփուն,
Կողը լուսաշերտ:

Գոմեշներ, համառ, ետև կարկառած
Իրենց մութ լեզուն՝
Կքանդեն որան, որ կհեղեղվի
Իրենց նուսերուն:

Ցորեններ ի լյուղ պերճ արյունին մեջ
Իրիկնադեմին՝
Նոր պսակ կըլլան պըսակին վրա
Անոնց եղջյուրին:

Ճամփան, արտերեն կալերը մինչև,
Կծրփա հասկով,

Ջոր ուշ մնացած հավեր կքրքրեն
Զվարթ կտուցով:

Ճամփան խարտյաշ է, կարմիր է ճամփան,
Որուն եզերքին
Արյուն կծորե չափազանց հասուն
Փռչոտ մորենին:

Սայլեր կերթան, անդորրության մեջ
Աղաղակելով...
Կտանին արև, հրդեհ կտանին
Հսկա դեզերով:

Կտանին հեղեղն ահա լեռնացած
Քրտինքի, Հույսի,
Որ լուծեն մինչև անիվներուն վրա
Առատ կհոսի:

Կերզեն տղաներ՝ խթանելով միշտ
Կողը եզերուն...
Ջինջ անհունին մեջ գիրենք կօրորե
Ցունցը դեզերուն:

Կերզեն ճպուռին, մանգաղին նման,
Կերզեն հովի պես,
Մինչ հասնին կալերն, ու հոն տարածեն
Հունձքը ծովի պես:

ՃԱՐԱԿՈՒՄ

Բլուրին գաղջ կողին վրա ընկողմանած
Սրինգ կ'ածեմ.
Եզներս լայն հովիտին մեջ, սրտի երգով,
Ես կարածեմ:

Լուսնակն իջած է մանգաղված լուռ արտերուն
Մակերեսին.
Կծավալե խոզաններուն մեջեն հեզիկ
Կաթը լույսին:

Ջինջ գիշեր է: – Երգս անհունե անհուն, խաղաղ,
Կծփծփա.
Եվ սրբինգըս, հովերուն հետ, իր ծակերեն
Շաղէր կու լա:

Հեռոն կլսեմ բոժոժներն իմ նախիրներուս,
Որոնք կարծին
Ցորյաններուն ծիղն՝ ոռոզված մեղրերուն մեջ
Ծիր Կաթինին:

Կլսեմ մուշ-մուշ ճարակումն՝ առվեզերքի
Թուփերուն մեջ՝
Ուր մոզին իր դունչը մխած՝ կբզքսե
Խոլորձը գեջ:

Ցուկերն ամեն, գլուխնին կախ, կարծես դյուրված
Ինձ կերևան.
Գոմեշներուն բիբերն ահեղ՝ աստղերուն տակ
Մերթ կշողան:

Կրնե միջատ մը, շուրջն անոնց, ճաճանչաթիռ
Միշտ ելևէջ:
Ճերմակ եզը կարծես կուռք մ'է, ձուլված լուսնին
Արծաթին մեջ:

Կճարակի՛ն, – հովուն տված թավ պոչերնին.
Եվ կլիսմեն
Իրենց մագոտ ու բարախուն ականջներով
Սրնգիս ակեն:

Կճարակի՛ն, – բութ ակռաներն իրենց՝ մինչև
Կանանչանան,
Եվ որովայնն անպարագիծ լեցվի՛, լեցվի՛
Մարագի նման:

Եվ ատեն ա՛լ դաշտերուն մեջ կմակաղին
Մեծազանգված,
Մեկը մյուսին կռնակին վրա, որոճալով,
Դունչը դրած:

Մինչև որ ա՛լ Արփին ծագի, լույսն արտին վրա
Իջնե սարեն,
Եվ ժողվե ցողն, հակինթ–հակինթ, անոնց խոնավ
Եղջյուրներեն:

ԽԱԶԲՈՒՌ

Աստվածամոր սեղանին

Քեզ կը բերեն, Մայր, հունձքերուս նախընծան:
Ջոհագործն սեղանիդ վրա՝ ուր, դարէր,
Փեթակներուս մեղրամուները դեղձան
Լույս ու արցունք են հոսեր:

Դուն, սուրբ պաշտպան հայրենական հողերուս՝
Որոնց տվիր անմահությունը դրախտի.
Ծիլը ծաղիկ ըրիր, հույսը՝ Արշալույս,
Որ խրճիթիս կժպտի:

Դուն, Խաչքուն այս, գոր իմ ձեռքով եմ հյուսեր,
Ընդունն, Մայր: Բյուր հասկերնուս մեջ ասոնք
Կնազեին կույսերու պես շիկահեր,
Արևահեղց և ասոնք:

Գերանդիիս տակ, գլուխնին դեռ ցողով,
Լուսնեն հնձված ճառագայթի պես՝ ինկան:
Ոչ մի արտույտ քանդեր է իր կտուցով՝
Անոնց շարքերը լնան:

Ես հյուսեցի զանոնք, գիսակ առ գիսակ,
Տալով խաչին ձևը Որդվույդ կարեվեր՝
Որուն արյունն, ամեն Ջատկի, սուրբ կրակ,
Մեր ակոսներն են խըմեր:

Իր հույսերուս, իղձերուս հետ հյուսեցի:
Անոնց մեջ է հույզը արտին, հուրն արևուն,

Խոփին փայլակն ու թևիս թափն առնացի,
Պաղատանքն իմ թոռներուն:

Մնյր, Խաչբուն այս օրինէ. և տուր արտերուս
Ամառն՝ ոսկի, ինչպես գարունը՝ մարգրիտ.
Որքան ամբարքս լի ըլլան՝ ջահեր լույս
Պիտի տան խորանիդ:

Ըրե այնպես՝ որ – նման հի՛ն օրերուն.–
Երբ դաշտերն դաշտ ժուռ գալու դուն ելլես՝
Փուշեր չգան՝ ոտքերուդ տակ՝ այլ սարսուռն
Կակաչներ՝ մեր սրբտին պես:

ԿԱԼԵՐ

Կալերուն մեջ ես կնստիմ երագուն
Հովանիին տակ էշիս՝
Որ քովս սա կոճղին կապած՝ կշփե
Աղու ծնոտը՝ ուսիս:

Տափաստանին վրա, խաղաղ, կփռվի
Ճերմակ ալիք մ'արևու՝
Որուն մեջ լյուղ կուգան դեզերն, և կրիան
Եկեր է հոն տաքնալու:

Թևը հովին, ծանրացած գաղջ բույրերով,
Հազիվ ծույլ-ծույլ կշարժի:
Կովին ըստվերը փառահեղ լույսին վրա՝
Սև կարկտան մ'է լայնշի:

Շինականն իր կահն ու կազմածը բերած՝
Հոն հիմներ է նոր գյուղակ...
Հեռուն՝ լքված իր մամռապատ շեմին վրա
Կհսկե գամփռը մինակ:

Կալերուն մեջ դեզը՝ ծեփված արևով՝
Կարծես տնակ մ'է ոսկի:
Տերևախիտ ծառին գով շուքը կըլլա
Առագաստ մը նոր հարսի:

Ու ես նստած հովանիին տակ էջիս
Կերգեմ քաջերը հողին՝
Որոնք մանգաղն հազիվ կախած պատն ի վար՝
Կկրթեն ցուլը՝ կամին:

Կերգեմ հոտաղն, որ կհարթե կալատեղ
Լողքարին զինքը լծած,
Մինչ քրտինքով կը թրջվի շապիկն իր
Կուրծքին վրա՝ պատռտած:

Կերգեմ հարսերն, որ հինան դեռ մատներուն՝
Կմաղեն ժիր-ժիր գարի.
Կթափթփին իրենց մաղին ծակերեն
Կարծես շիթեր գոհարի:

Կերգեմ մշակներն, որ սայլերուն կատարին
Աստվածներու պես կանգուն՝
Երկժանիով կատաղորեն կքանդեն
Ճակատն հսկա դեզերուն:

Կանը կերգեմ, որ կնավե շուրջն հունձքին
Իբրև հրագույն լիճի վրա,
Հետո ցորենն աշխարհածուփ, որ արդեն
Հարդերուն մեջ կլողա:

Օ՛, ինչ քաղցր է երթալ խառնվիլ էությամբ
Այդ սրբագույն վաստակին.
Տրեխներեդ մինչև մազերդ համակվիլ
Միեղներուն մեջ դեղին:

Փուռի կայծին, դաշտի հացին ի խնդիր
Ըլլալ Պանը կալերուն,
Վերադարձնել ջաղացքներուն սրտին մեջ
Իրենց երգերը անհուն:

ԿԱԼԵՐՈՒ ԳԻՇԵՐ

Ամառվան քաղցր գիշեր, – գլուխը կամին վրա դրած՝
Աշխատանքի սուրբ Ոգին կալերուն մեջ կննջե:
Կլողա մեծ Լռությունն աստղերուն մեջ ծովացած:
Անհունը՝ բյուր աչքերու թարթափով՝ գին կկանչե:

Կերգեն, հեռուն, ծղրիդներ: Ջուրերուն մեջ լճակին
Կըլլա հարսնիք մը ծածուկ նայադներու՝ այս գիշեր:
Սյուքն հուզելով ուռենին ավերուն վրա գետակին՝
Կարթնցնե անծանոթ լարերու վրա նվազներ:

Ծոթրիններու բույրին մեջ, պառկած կատարը դեզին՝
Ես կթողում, որ սրտիս դպչի ամեն մեկ ճաճանջ.
Ու կարբենամ գինիովն Անհունի մեծ կարասին՝
Ուր կձնվին ասուպներ քայլի մը տակ անձանայ:

Հնչտ է մտքիս ընկղմիլ կապույտին մեջ լուսալիք,
Նավաբեկիլ – թե հարկ է – կրակներուն մեջ վերին.
Գտնել աստղեր նորանոր, կորսված հի՛ն հայրենիք՝
Ուրկե ինկած հոգիս դեռ կուլա կարոտն եթերին:

Վերանալ քաղցր է ինծի թևերուն վրա լռության,
Լսել միայն Միջոցին շնչառությունն անխտով,
Մինչև աչքերս գոցվին քունի մը մեջ դյութական,
Ու կոպերուս տակ մնա Անհունը իր աստղերով:

Ա՛յսպես, այսպես կննջեն գյուղին մարդիկը ամեն. –
Հոտաղն է իր սալին վրա, վերմակին տակ լուսածոր,
Հարսն է դեզի կատարին՝ ծոցը բացված զեփյուռեն՝
Ուր կպարպե Հարդգողն իր կաթը սափոր առ սափոր:

Եվ այսպես՝ օր մը պառկած փողփողումին տակ երկնի,
Իմ ծնողներըս մշակ՝ զիս հղացան կաթոզին,
Զիս հղացան սևեռած իրենց աչքերը բարի
Վերն ամենեն մեծ Աստղին, ամենավառ Հրայրքին:

ԿԱՄՆԵՐԳ

Կամ կքշեմ վաղվան հույսով՝
Արևն առած ճակտիս վրա:
Հորիզոնը, անհուն լույսով,
Իմ աչերուս մեջ կլողա:
– Դարձիր, կամըս, արագ դարձիր, հիռ, հիռ.
Նվաճե դեզերը հունձքերուս, ժիր, ժիր:

Կթռչըտի շուրջը կալին
Իշամեղուն, բռնկած գոհար,

Ու թափ տալով խրոպոտ տաղին՝

Լծկանն առաջ կմղե հար:

– Դարձիր կամս, արագ դարձիր, հիռ, հիռ.

Քանդե պսակն որաներուն, ժիր, ժիր:

Վարոցս սուր, հսկա մասուր,

Հոտված՝ սրտեն անտառներուն՝

Իմ ծույլ եզիս կողեն հաստույր

Մերթ կքաղե կաթիլ մ'արյուն:

– Դարձիր, կամս, արագ դարձիր, հիռ, հիռ.

Խուզե հասկին բոց մորուքը, ժիր, ժիր:

Հորձանքին մեջ աշխետ հունձքին

Ես կլողամ երգերուս հետ.

Մղեղներուն հետ միասին

Կմպեմ խարին հոտն արփավետ:

– Դարձիր, կամքս, արագ դարձիր, հիռ, հիռ.

Կույս հատիկին պատռե քողը, ժիր, ժիր:

Ինչ փույթ քաղցած ըլլան եզներ,

Ու մըշակներն ալ՝ ծարավի. –

Խոտն է կանանչ ձորին մեջ դեռ,

Թանն աղբյուրին մեջ կպաղի:

– Դարձիր, կամքս, արագ դարձիր, հիռ, հիռ.

Հասկին սըրտեն սուտակ թափե, ժիր, ժիր:

Ջուր տեղը չէր, կամքս աղվոր,

Որ օծեցի քեզ կուպրերով,

Զինեցի պորտոդ սևավոր

Կայծքարե սուր ակռաներով:

– Դարձիր, կամքս, արագ դարձիր, հիռ, հիռ.

Կրծե հարդին ոսկիները, ժիր, ժիր:

Ցորենն ահա, ցորենն ահա,
Մշուշին մեջ մղեղներուն,
Անհունորեն կ'արշալույսնա:
...Զվարթություն խրճիթներուն:
– Կեցի՛ր կամրս, ա՛լ կեցի՛ր դուն,
Խաղաղություն խրճիթներուն...

ՄԻՋՕՐԵ

Այս այն ժամն է, երբ կալին մեջ Աշխատանքն առած կանգ՝
Արևուն տակ կհևա:
Կննջե մեն մի մշակ:
Քարայրին մեջ հեռակա
Հեծեծագին կմեռնի զով Զեփյուռը ամրափակ:

Միջոցին սիրտն՝ հրեղեն ցանցի մը մեջ սեղմված՝
Կբարախես հազի՛վ հազ:
Լրճության մեջ շողարծարծ
Ինչ հծծյուններ, ինչ երագ.
Եվ ինչ բույրեր առտվան եղեգներուն կտրված:

Կքնանան անտառներ թուխ կողերուն վրա սարին՝
Արծաթահյուս քողի տակ
Կապույտին մեջ, առանձին,
Կերթա ամպ մը կաթնորակ
Փափուկ բուրդեն ծրվեններ թողլով ժայռի կատարին:

Կընդունի հողն իր սրտին մեջ՝ իր սրտեն ձեղքելով՝
Լույսին նիզակն արյունոտ:
Աղբյուր մը հոն, ծառին քով,
Կհեծեծե նվաղկոտ՝
Իր ոռոգած ծաղիկին վրա մեռնի՛լ չուզելով:

Գոմեշներ՝ լուծը լքած՝ ճահիճին մեջ կպատկին
Իրենց բերնեն հոսելով
Թելերն արծաթ շողիքին:
Սայլերն, անդին, դեզին քով,
Հսկա ցռուկները ցցած՝ դատարկության կնային:

Այս այն ժամն է, ի՛նչ հոգիս, որ ճպտո՞ւնն պես մինակ՝
Կատարներուն վրա մնաս.
Անդորրին մեջ անապակ
Դուն քու երգով արբենաս՝
Ինչպես արևն իր լույսով, իր լույսին հետ միս-մինակ:

ԳՈՒՌԸ

Իրիկվան մեջ, գյուղին քով,
Կմրմնջե գունն ուռիին տակ շքեղ:
Զայն կլեցնե աղբյուրն երգովը բյուրեղ,
Աստղը՝ բյուրեղ արցունքով:

Խորհուրդին մեջ ստվերին
Կնունքի ջինջ ավազան մ'է կարծես ան՝
Ուր քաղցրորեն կմկրտվի լուսնկան՝
Տղու մը պես նորածին:

Հոգնաբեկ խումբն եզներուն
Հոն կդիմե արահետեն ճախճախուտ՝
Ուրկե կհոսի, ճապաղելով, ջուրն անփույթ՝
Մարգերուն տակ՝ պսպղուն:

Կողեր կողի դեմ ահա՛,
Եվ գավակներ գավակներու կընդհարին.

Հանկարծ մոլուցք մ'եղջյուրներու ահագին
Կտատանի գուռին վրա:

Միահաղույն կերկարեն
Վիզերն իրենց, և ռունգերնին հարդամած
Հստակ ջուրին ադամանդին մեջ մխած՝
Հավերժորեն կխմեն:

Կըմպեն ալիքն անապակ,
Լույս ծյուրումը պարելներուն սառնակերտ.
Ու չեն խրչտիր լուսնկայեն, որ մերթ-մերթ
Կլողա իրենց բերնին տակ:

Կվերցնեն երբեմն, հա՛գ,
Հզոր գլուխնին, ու կնային սարերուն...
Կտրտորա իրենց դունչեն՝ քարերուն՝
Ջուրը՝ երակ առ երակ:

Անդեորդն հոն՝ մահակին
Վրա կըմթնած՝ կտուլե երգն հեշտօրոր,
Մինչև վետ-վետ ցամքի հեղուկը բոլոր,
Մնա մամուռն՝ հատակին:

Կերթան հետո, օրորուն,
Գոմին խաղաղ գավիթին մեջ պառկելու. –
Կկարկաչե գյուղամեջեն, զերդ առու,
Ջանգակն իրենց վիզերուն:

Ու երբ դարձյալ գան առտուն
Պիտի գտնեն հսկումին տակ ուռիին
Գուռը՝ նորեն լեցված երգովն աղբյուրին,
Եվ արցունքովն աստղերուն

ԵՐՆՈՒՄ

Իրիկվան մեջ հովերն հետուն
Երբ դուրս կելլեն քարայրներեն՝
Մեկ ծայրեն մյուսը կալերուն
Ա՛լ կամնված հունձքը կերնեն՝
Հրծծելով երգն Աշխատության.

– Երնե՛, էրան, երնե՛, էրան.

Հարդը քեզի՝ մեզի ցորյան:

Հարս ու աղջիկ, պարմանիներ,
(Ժըպտուն վարդեր մասուրի քով)
Իրենց ձեռքին հոսելիներ՝
Կձեղքեն թեղն, հույսերու բով.

Ու կպոռթկա երգն հաղթական.

– Երնե՛, էրան, երնե՛, էրան.

Հարդը քեզի՝ մեզի ցորյան:

Ժիր շարքերուն մեջ ի՛նչ խուճապ
Ելող իջնող բազուկներու...

Հեղեղներ են, որ հապշտապ
Վեր կնետվին՝ սաթ տեղալու.

Ու կեռա երգն ալետատան.

– Երնե՛, էրան, երնե՛, էրան.

Հարդը քեզի՝ մեզի ցորյան:

Հովեր կանցնին, խարտիշահեր,
Թողլով, որ վա՛րը երկարին
Հարդգողի լույս ձանապարհներ,

Ու սարյակներ կթափառին՝

Սուվելով երգը ցնծության.

– Երնե՛, էրան, երնե՛, էրան.

Հարդը քեզի՝ մեզի ցորյան:

Ուսերե վեր՝ ինչ փոթորիկ,
Ինչ փաղփումներ մազերու մեջ...

Ցորենին հետ, հատիկ-հատիկ,
Կթափի ցողն իրիկվան գեջ:
Ու կըղձա երգն երանության.
-Երնէ, էրան, երնէ, էրան.

Հարդը քեզի՝ մեզի ցորյան:

Ու երբ ոսկվով ծեփվին կալեր.
Հարսերն ոսկի քողեր առնեն,
Եվ ցորյանի ձուլվին սարեր՝
Ջոր գա լուսնակն օրհնել վերեն՝
Պիտի նվաղի երգն աղվական.
-Երնէ, էրան, երնէ, էրան.

Հարդը քեզի՝ մեզի ցորյան:

ՕՐՀՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ափ մը ցորյան ափերուդ մեջ
Թող լեցնեն, կտրիճ Որդիս.
Կտրիճ Որդիս, գոտին մեջքիս.
Թող մաճակալ բազուկներեդ
Քսան ցուլի արյուն անցնի,
Եվ եղննի քու հասակեդ
Քսան տունի սյունը կանգնի.
Ու երբ թիվովը մատերուդ
Սերմանես քու սերմնցուն՝
Հնձես թիվնվն աստղերուն:

Ափ մը ցորյան գլուխդ ի վար
Թող որ թափեմ, թոռնիկ սիրված,
Թոռնիկ սիրված, ցոնպս ծաղկած.
Թող ճակատիդ վրա գրվի
Հարյուր սաղմոս իմաստության,
Եվ ուսերուդ վրա դրվի
Տապանակը ըզգաստության.
Ու երբ հոտիդ օր մ'այցելես՝
Թող քու ափիդ գարիին
Հազար ոչխար երկարին:

Ափ մը ցորյան մազերուդ մեջ
Թող որ տեղամ, վարդ Թոռնուհիս,
Վարդ Թոռնուհիս, պսակ շիրմիս.
Թող այտերուդ վրա շողան
Ամեն գարուն նոր կակաչներ,
Եվ աչքերուդ մեջը լողան
Ամեն ամառ նոր ճաճանչներ.
Ու երբ տնկես ճյուղ մ'ուռիի
Ամեն ապրիլ դուն տեսնես
Իր շուքին տակ կանամնչ քեզ:

Ափ մը ցորյան ծոցերուդ մեջ
Թող որ ցանեմ, Հարսս աղվոր,
Հարսս աղվոր, սերս հեռավոր.
Թող անկողնիդ ակոսին մեջ
Հասկ մը ծըլի՝ լման շարքով,
Եվ օրորած օրոցքիդ մեջ
Արշալույսներ ննջեն փառքով,
Ու երբ կթես քառսուն երինջ
Դույլերուդ մեջ մակրդի

Կաթը՝ արծաթ, դալն՝ ոսկի:

Ափ մը ցորյան, ափ մը ցորյան,
Ա՛յ իմ պառավ, ա՛յ իմ Աննա,
Մեր գլխուն ալ թող որ տեղա.–
Թող չսառի՜ արևն աշնան
Մեր մազերուն ձյուներուն մեջ.
Չը մարի՜ մեր մոմն իրիկվան
Ժամուն մարմար սյուներուն մեջ՝
Ու երբ դրվի՜ք ա՛լ գերեզման՝
Մեր ներքև հողը, Աննա՛,
Քիչ մը կակնուղ թող ըլլա:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Այս իրիկուն ձեզի կուգանք, կրգ երգելով,
Լուսնակ ճամփով,
Ո՛վ գյուղակներ, գյուղակներ.
Ձեր բակերուն մեջ ամեն
Թող գամփռներն արթնան,
Եվ աղբյուրները նորեն
Դուլերու մեջ քրքջան.
Ձեր տոներուն համար դաշտեն՝ մաղերով
Վարդ ենք բերեր՝ խաղերով:

Այս իրիկուն ձեզի կուգանք, սեր երգելով,
Սարի ճամփով,
Ո՛վ հյուղակներ, հյուղակներ.
Եղջյուրներուն դեմ եզին
Թող ա՛լ բացվին ձեր դուռներ,
Թոնիրը մխա, պսակվին

Կապույտ ծուխով կտուրներ. –
Ահա ձեզի հարսերը՝ նոր մանչերով՝
Կաթ են բերեր՝ փարչերով:

Այս իրիկուն ձեզի կուգանք, հնչյան երգելով,
Արտի ճամփով,
Ո՛վ մարագներ, մարագներ.
Ձեր պատերուն մեջ խավար
Թող նոր արևնշողե,
Երդիկներուն վրա դալար
Լուսնակն այուր թող մաղե. –
Ահա ձեզի բերեր են խար՝ խուրձերով
Հարդը՝ անուշ ուրցերով:
Այս իրիկուն ձեզի կուգանք, հանցն երգելով,
Կալի ճամփով,
Ո՛վ ամբարներ, ամբարներ.
Ձեր մութ ծոցին մեջ հսկա
Թող բերկրության շող ցաթի.
Սարդոստայնը ձեր վրա
Թող ըլլա քող մ'արծաթի.
Ձի բերեր են սայլեր, սայլեր շարքերով
Ցորենն՝ հազար պարկերով:

ԱՄԲԱՐՆԵՐ

Տնակին մեջ մթշաղ, կտուրին տակ հայրական.
Ամբարներն են, շար ի շար, նոր բերքերով ծոցվորած:
Իրենց լայնշի արգանդեն՝ թանձր բույրերը կուգան
Աշուններուն պտղալից և արտերուն մանգաղված:
Հոն է վիզը թխահատ, հոն է գարին իլաձև.

Հո՛ն, քամվելով ակոսեն ու հոսելով սարն ի վար
Ցորյանն հեղեղ է կազմեր: Անոնք ոսկի և արև
Գրկած կարծես թե ըլլան արշալույսներ ամպածրար:

Գերաններեն ծխապատ, և մենավոր պատերեն
Սարդն անոնց վրա է փռեր պատմութանները մոխրոտ:
Մերթ անոնց վրա կցաթե շեշտակի լույս մը վերեն
Տատամսելե վերջ երկա՛ր շուրջն երդիկին արևոտ:

Անոնք իրենց ծոցին մեջ գանձերն հողին ծրարած՝
Կարծես լրիկ կհեզնեն ձմեռն ու սովը վաղվան...
Իրենց առջև, մշտարթոն, թավ պոչին մեջ ծվարած,
Կհսկե տանը կատուն, Համբարուի մը նման:

ՄԱՐԱԳՆԵՐ

Առվույտի՛ մարագ, լեցուն բույրերով
Խունկի, հաշիշի.
Երբ դուռդ բանամ, ցուլերը բոլոր
Ճակատով լայնշի
Կպոչոռեն, խո՛ւ՝ կտրելով իրենց
Վզտեքը կաշի:

Ոլոռնի՛ մարագ, լեցուն լեռնաբույր
Հազար ծաղիկով,
Երբ մսուրներուն խուրձերդ տանիմ
Կողով առ կողով,
Կխնկե ծոցիս, թեզանիքիս մեջ
Համեմդ՝ օրերով:

Հարդերո՛ւ մարագ, երդիքեն նայող
Արևով լեցուն.

Դու, որուն կակուղ դեզին վրա պատկած
Կցկնի կատուն,
Դու, որ կ'արծաթես դունչը գառներուն,
Օրհնյալ ըլլաս դուն:

ԱՂՈՐԻՔ

Էյ աղորիք, դարձիր, դարձիր,
Նստած կանանչ խորը ձորին.
Աղաղակէ երգդ խորին
Դեպի լուսնակն արծաթածիր:

Դուն դողդոջուն տնակ մըն ես
Այլուրտած պատերով, ուր
Կարծես կուլան հիազարհուր
Ջրանույշներ՝ հագած բեհեզ:

Միշտ կը հըսկե մեջդ արթուն
Աղորեպանը՝ ճեփ-ճերմակ.
Եվ ըստ պետքի՝ մեղմ կամ արագ՝
Կլարե սիրտդ բարբախուն:

Էյ աղորիք, բանտված մրրիկ
Ծառերուն մեջ. Աղա՛, աղա՛,
Փրփուր խմէ՛, այլուր տեղա՛.
Քարե կուրծքեդ տեղա՛ բարիք:

Կեցնիր գետակն ընթացքին մեջ
Իր ծփանուտ բաշեն բռնած:
Ջրվեժն ահեղ երգի փոխած
Պոռթկա վիհեն վար գահավեժ:

Սայլեր, սայլեր անծայրածիր
Ջաղացքներուն ճերմակ ճամփեն
Աղոնն իրենց քեզ կրերեն...
Էյ աղորիք, դարձիր, դարձիր:

Ցորեններ թող այուր ըլլան
Պորտին մեջ ժիր երկաններուն՝
Որոնք բռնված տենդով մ'անհուն
Կնռտան ու հիռ կուգան:

Ցորեններ թող ըլլան փռշի
Ջիրար գրկող քարերուն տակ.
Ջիրար կրծող ժայռերուն տակ
Ցորեններ թող ըլլան նաշիհ:

Մինչև լեցվին շարան-շարան
Պարկերն ու վեր կանգնին նորեն.
Եվ սայլերն ալ ճովողելեն
Ոսկին թողած՝ լույսով դառնան:

ԱՆԴԱՍԱՆ

Արևելյան կողմն աշխարհի
Խաղաղություն՝ն թող ըլլա...
Ո՛չ արյուններ, քրտինք հոսին
Լայն երակին մեջ ակոսին.
Ու երբ հնչե կոչնակն ամեն գյուղակի՝
Օրհներգություն՝ն թող ըլլա:

Արևմտյան կողմն աշխարհի
Բերրիություն՝ն թող ըլլա...
Ամեն աստղե ցող կայլակի,
Ու ամեն հասկ ձուլե ոսկի.
Եվ ոչխարներն երբ սարին վրա արածին՝
Ծիլ ու ծաղիկ թող ըլլա:

Հյուսիսային կողմն աշխարհի
Առատություն՝ն թող ըլլա...
Ոսկի ծովուն մեջ ցորյանին
Հավետ լողա թող գերանդին.
Ու լայն ամբարն աղուններուն երբ բացվի,
Բերկրություն՝ն թող ըլլա:

Հարավային կողմն աշխարհի
Պտղաբերություն թող ըլլա...
Ծաղկի մեղրը փեթակներուն,
Հորդի գինին բաժակներուն.
Ու երբ թխեն հարսերը հացը բարի,
Սիրերգություն՝ն թող ըլլա:

ԲԱՌԱՐԱՆ

- Ագուռ** – բուռ, ավի
Ազագուն –չոր, վտիտ
Այսերոն – Աքերոն առասպելական գետը: Այստեղ դժոխսային
Ակուրթ – կրակ պահելու տեղ, օջախ
Ակռապլիկ – ատամները թափած
Ահիպարան – ահեղ պարանոցով, վիզը խրոխտորեն պարզած
Աղարծի – մատղաշ, մատաղահաս
Աղամող – ծուռումուռ, շեղված
Աղբբախ – աղիքներից շինված նվագարանի լարերին բախելով
հնչեցնել
Աղբբեկ – ավելսառն, ալիքանման մազ՝ բաշ, մորուք
Աղծապիղծ – կեղտոտ, պղծված
Աղկիոն – ծովային թռչուն, ձկնկուլ
Աղոթկեր – աղոթող, աղոթարար
Անռել – տրորել
Ամա – ամայի
Ամագոն – քաշ, խիզախ կին: Առասպելական ամագոնուհի
Ամբարծ – վեր բարձրացած
Ամբուռք – ամպրոպ, փոթորիկ
Ամենագեղ – ամեհի և գեղեցիկ
Ամոթյած – ամոթխած, ամաչկոտ
Այպանք – ամոթանք, նախատինք
Անարգիլ – վիթխարի, անձոռնի մեծություն
Անգայտ – նոսր, ցանցառ, նուրբ
Անդ – հանգ, դաշտ
Անդեղյա – գեղթափ, ցավի և թույնի դեմ եղած դեղ: Հակաթույն
Անդեորդ – հովիվ, տավարած
Անդույր – անդորր, հանգիստ, խաղաղ
Անթրոց – թոնրի և հնոցի կրակի խառնիչ
Անձկավ – կարոտով, անձկությամբ
Անձնյա – փարթամ, թիկնեղ, մարմնեղ
Անձառ – անպատմելի, անթարգմանելի, անասելի
Աննիազ – անկարոտ, անկարիք
Անոպա – կոպիտ, բիրտ, տմարդի
Անուղղա – անուղղելի, ծուռ

Անպատում – անպատմելի, անասելի
Անպարագիծ – լայնածավալ, չընդգրկվող տարածություն
Անպարույր – անպարագիծ, անսահման
Անվեր – վերք չունեցող, չվիրավորված
Անքույթ – հանգիստ, խաղաղ
Աշտե – երկարակոթ նիզակ
Ապալեր – ամայի, մերկ, լերկ
Ապաժույժ – անտանելի, թափված արյուն, արյունահեղություն
Ապշոպ – խել, շորթել, հափշտակել
Առաթուր – ոտքի տակ տալով, կոխկորտելով
Առիշեղ – շեղակի, շեղորեն, թեք
Առխթել – խթելով, հրելով առաջ մղել
Առլեփ – գառնիվայր, թեքություն
Աստղահեռ – աստղավառ
Ասպար – վահան
Ավելածու – ավլող
Ատակել – կարողանալ
Ատոք – հասուն, լեցված հասկ
Արաղչի – թեթև բարակ գլխարկ
Արբշիռ – արբած, հարբած, զելս, շվայտ
Արդընկեց – տեգահար, տեգի զարկից ընկած
Արյունատողիք – արյունախսառն թուք
Արտալած – հալածված, դուրս քշված
Արտախուրել – պսակել
Արտոսր – արցունք
Արքենի – արքայական, հաղթանդամ, փառահեղ

Բատուց – տան ներսի պատին կից կիսապատ, որի վրա ամաններ են շարում
Բալիշ – հաղթանակի համար տրված պարգև, զարդ (Իրանում, Թուրքիայում)
Բաղրջուկ – ուտելու կանաչ բույս, փիփերթ
Բամբիշ – պալատական կին, թագուհի
Բայոց – գազանների և սողունների որջ
Բանդագուշանք – ցնորում, զառանցանք, գլխին զոռ տալ
Բաստ – բախտ, երջանկություն
Բարունակ – ճյուղ, ոստ

Բդեշխ – սահմանապահ կուսակալ
Բեկտել – կոտորել, կտրտել, իսպառ փշրել
Բժժանք – դեղ կամ իր, որ եթե մարդ կրեր՝ ազատ կմնար հիվանդությունից, աչքով տալուց: Հուռուրթ, կախարդության, վիուկության
Բժոտ – աղոտ տեսնող, ճպրոտ աչք
Բլշակնած – աչքը նթագնած
Բուծ – ծառի բնի և ճյուղերի միջի հյուսթ
Բյուրաղի – բազմալար
Բումբ – սրունքի մտոտ մասը
Բունծ – հողի կոշտ
Բուստ – մարջան
Բվինակ – բուի մի տեսակը, բվեճ
Բրաբրին – դափնի, հաղթության պսակ
Բքագրավ – բքամահ, բքից խեղդված

Գաղափարապաշտ – ըստ արևմտահայերենի՝ իդեալիստ
Գաղտնամես – գաղտնապահ, խարդախ
Գանգյուն – թնդյուն
Գեղոց – գործիք, որով տանջարանում պրկում, ճնշում են մարմինը
Գեհենամոռնչ – դժոխսային մոռնչ
Գեղոն – գրական մի ձև արևմտահայերի մոտ, գովք, ձոն և միաժամանակ բալլադ
Գեղարդ – փայտե կոթով սառը զենք, որի ծայրին ամրացած էր տափակ կամ եռանիստ երկաթյա տեգ
Գեղուղեշ – գեղեցիկ ճյուղերով
Գեջ – թաց, խոնավ
Գերերին – սև կեղևով համեղ սունկ
Գերփված – ավերված, քարուքանդ եղած, կողոպտված
Գիհ, գիհի – փշատերև թուփ, որի պտուղները գործ են ածում իբրև խունկ
Գիհ – ոչխարի հոտ
Գիրգ – փափուկ, փափկասուն, քնքուշ
Գլել – գլորել, քաշել
Գոռեխ – իշամեղու
Գոլուտ – գոլ, տաքուկ
Գորգոնա – դժոխքի կատաղի կին

Գուն – ծնկների ծալք
Գուշ – փայտե փոքրիկ աման
Գուպար – կռիվ, մենամարտ, մրցություն
Գռեհ – փողոց
Գրգանք – գուրգուրանք, գգվանք, փափկություն
Գրգարան – գուրգուրանքի տեղ

Դահամունք – նվեր, ընծա, կաշառք
Դահանակ – կանաչ, գեղին, թանկագին քար
Դաշխուրան – թաս, կոնք
Դառնակոշկոճ – սաստիկ ջարդված, խոշտանգված
Դաստապան – թրի կոթ
Դաստառակ – թաշկինակ, մաքուր կտավից երեսարբիչ
Դարալիք – փարթամ ու առատ մազեր
Դափր, դափրել – ձիու ոտքի դոփյունը, քառատրոփ արշավել
Դեղևուն – գողդոջյուն, երերուն
Դենպետ – կրոնապետ, գրադաշտական կրոնի պետ
Դետ – դիտող, հսկող, լրտես
Դլփին – դելֆին, ծովային կաթնասուն կենդանի
Դվարած – տավարած, հովիվ
Դրուժան – ուխտադրուժ, խոստումնազանց: Դավաճան, խարդախ
Դժնիկ – մի տեսակ փուշ
Դժպնի – տհաճ, անախորժ
Դիմամարտ – հակամարտ
Դիրտ – մրուր
Դիցանույշ – անտառային հավերժահարս, աստվածուհի
Դիք – հեթանոսական առավածներ
Դյուր – դյուրին, հեշտ, թեթև
Դշխո – իշխող կին, թագուհի, տիկնանց տիկին
Դռույթ – արշավ, գրոհ, խուճներամ շարժվել
Դրասանգ – թարմ ոստերից ու ծաղիկներից պատրաստած հյուսակ, որով զարդարում են դռները, պատուհանները, պատշգամբները

Եղին – փշախոտ
Եղկ – գաղջ, գոլ: Եղկելի, խղճուկ, թշվառ, ողորմելի
Եղնորդ – եղնիկի ձագ
Եռանդնահորձ – եռանդագին հորձանք տալ

Երագ – արագ, շտապ
Երագագ – կենդանիներ բռնելու ցանց
Երաստան – նստուկ, նստատեղ
Երբուծ – լանջի, կրծքի միսը
Երեսակել – երեսը պատել, ծածկել
Երեքարձին – երեք սուր ծայր ունեցող, եռաժանի
Երկնապող – գեպի երկինք սաստիկ սլացող

Զագրաթորմի – գարշելի, զզվելի, նողկալի
Զահանդած – զարհուրած, սարսափած
Զաղփաղփ – խախուտ, խարխլած
Զամբուռ – իշամեղու
Զանակ – ոսկեփոշի
Զառքաշ – ոսկեթել, ոսկեկար հանդերձ
Զարմիկ – ազնվացեղ
Զգայագիրկ – զգալու կարողությունից զուրկ
Զգայռել – զզվել, ործկալ
Զոշաքաղ – դրամաշորթ, ազահ, աչքածակ
Զոփալ – դողդողալ, դողալ: Ծփալ, ծփանքով շարժվել
Զոփի – պար, ոտքերով գետինը դոփելով

Էլի լամա – (հրեերեն) աստված ինչո՞ւ
Էտվայս – առյուծամագիլ կոչված ծաղիկ

Ըզգլխանք (զզլխանք) – արբեցում
Ընդաբույս – բնածին, բնատուր
Ընդարմ – թմրած, անզգայացած
Ընդհուլով – իրար հետ դարձող, պտավող, հուլովող
Ընդուլնել – վիզը ոլորելով հաղթահարել
Ընդզճած – չոքած, ծունկի եկած
Ընկերվար – սոցիալիստական
Ընկուղել – խորասուղել, ընկղմել, ջրասույզ անել, խեղդել
Ընչապտուկ – ունչը՝ քիթը ծոմռող, ծամածռվող (կապիկների մասին)
Ըսթար (սթար) – ձիու թամբի ծոպավոր ծածկոց
Ըսպածանի (սպածանի) – գոգնոց, առջևը կապելու լաթ
Ըստներ (ստեր) – ստինքներ

Թաթեի ի թաթուլ – թաթից թաթ, ձեռքից ձեռք
Թալթլել – այս ու այն կողմ նետել, թապլտվել: Թալկանալ, նվազել
Թանալ – թրջել, թաթախել
Թասուն – հևացող, շնչարգել
Թաքթաքուր – պահվտելով, թաքնվելով, գաղտնի
Թավարծի – թավամագ, բրդոտ
Թեռ – չուխայե կամ բրդե թել
Թեճակ – թի, նավարկության թիակ, ձող
Թերաթափ – կիտով չափ թափված
Թերափ – տան կուռք, բժժանք
Թերաքամ – անկատար, թերի, կիտով չափ, կիսաքաց
Թիարան – տաժանակիր աշխատանքի վայր
Թխայրաց – հրդեհից, ծխից սևացած
Թնծկալ – կնծկնծալ, կաղկանձել, լացը զսպելով հեկեկալ
Թյում – անուշահոտ բույս, ուրց
Թոնուտ – թաց, խոնավ
Թունել – թունավորել
Թրուն – շաղվելը, հունցելը՝ այլուրի, մոխրի
Թրած – թրով խլված, առնված

Ժանր – թույն
Ժանեզ – մեծ, ուժեղ ժանիքներ ունեցող
Ժանտաժուտ – ժանտից ժանտ, դաժանից դաժան
Ժմերտ – հանդուգն, լիրբ
Ժոռատ – առամները թափած
Ժույծ – համբերության ուժ, ժուժկալ

Իլաձև – իլիկաձև
Իպլիս – ըստ արաբների՝ չար ոգի, սատանա
Իսկուհի – թագուհի, տիրուհի, աստվածուհի

Լախուրտ – լախտ
Լայնափեռեկ – լայնորեն պատռված
Լերկակարկառ – մերկությամբ դեպի վեր ցցված, կարկառուն
Լզվոտիլ – շարունակ լիզել
Լճընկեց – անհնազանդ, ապստամբ
Լկամ – սանձ, երասանակ
Լկտալ – թուլանալ, կախվել

Լման – լրիվ, ամբողջապես
Լմել – ձմլել, տրորել
Լյուղ – լող
Լողիկ – թիկնոց, վերարկու
Լումա (լումա) – դրամական ընծայաբերում՝ իր ուժերի ներածին չափով
Լոռ – ջրային կանաչ, գորտնբուրդ
Լույծ – հեղուկ, հոսանուտ
Լուսածղի – լուսաթև, լուսաբազուկ
Լուտաս – լոտոս, սպիտակ ծաղիկ

Խազմուզ – նոր քաշած գինի
Խախամ – քայքայվածություն, փտածություն
Խահ – խորտիկ, համադամ կերակուր
Խայր – պտուղ, բերք, ընծա
Խանթուռ – ծոպ
Խառել – ոլորելով պոկել
Խար – չոր խտտ
Խարակ – հողակոշտ, հերկված արտի մեջ չհերկված հողակտոր:
 Խութ, ժայռ
Խարստ – արու ձի կամ էջ
Խենեշ – լկտի, լիրբ, անպատկառ
Խեչակ – նեցուկ, խչմար
Խեռ – անհնազանդ, ըմբոստ
Խեփոր – խեցեմորթիների պատյանը
Խլա – պատմուճան
Խլատեռ – թանկ քող, շղարշ
Խխում (Վարուժանի երկերում) – գանգուրները սաստիկ թրջած
Խնծիղ – ուրախություն, հրճվանք
Խնուկ – խցկել, գոցել, սեղմել
Խոլորձ – խտտաբույս
Խոշյուն – խշշոց, սոսափյուն
Խոշոշել – խողխողելով սպանել, մորթել
Խոպալ – հարձակման մղվել, միանգամից հարձակվել
Խոտել – արհամարհանքով դեն գցել, երես դարձնել, անարգել
Խոտորնակ – ծոված, շեղակի: Թյուր, սխալ: Հակառակորդ, ընդդիմացող

Խորդալ – խոռաչ, խառանչել, փնչալ

Խորլս – օձի շապիկ

Խորխոլ – ճաքճքած

Խորհրդապաշտ – սիմվոլիստ

Խույր – թագ

Խուռնախիտ – շատ խիտ, խիտ կերպով խոնված

Խուսող – խուսափող

Խոխտացնել – խտուտ տալ, գրգռել

Խրախ – խրախճանք, կերուխում, խնձույք

Ծարիր – աչքը քաշելու սև դեղ, սուրմա

Ծեքծեքում – կոտրովել, կոտրովելով նագ անել

Ծյուրախտ – թոքախտ

Կահ – կարասի, տնային շարժական ինչք

Կամշոտ – քմահաճույքներ ունեցող, սեթևեթ

Կայթ – ուրախ ցատկոտել: Պարելը, պար

Կայտել – ուրախ, աշխույժ վազվզել, թռչկոտել, ցատկոտել

Կապելա – գինետուն, պանդոկ

Կառ – փշատերև բույս, կանկառ

Կառանչ – գոչ, կռինչ (թռչունների)

Կասկել – մեքենայի հարվածից մարմնին պատճառված խաթարում, աղարտում

Կավշեվետե – կենսահյութ, ավիշ է տալիս

Կարկահ – ասեղնագործելու մեքենա, դագգահ

Կարկուրա – նավակ

Կարմրաշառայլ – կարմրաշող, լուսահորդ

Կարմրավերտ – կարմիր գույնի հյուսվածք, կարմրագրահ

Կարշնեղ – ջղուտ, մկանուտ

Կենեղուտ – կյանքոտ, առույգ, զվարթ, կենդանի

Կկել – հյուսել, նյութել, գործել

Կզկաթ – կարոտագին, կաթոգին, խանդակաթ

Կիզանուտ – դյուրավառ: Կիզիչ այրող

Կինամոն – դարչին

Կինձ – վայրի խոզ, արու վարագ

Կիպերյան – կիպրոսյան, կիպրոսցի

Կլափ – երախ, ծնոտ, կզակ, դունչ

Կկոց – մագոդ, ոստայնակի գործիք

Կյուս – կախարդանք, հմայք
Կնգուղ – սրածայր գլխարկ
Կնյուն – ուղիղ և ձկուն բույս, որից փսիաթ են գաթծում
Կոնդակ – կաթողիկոսի պաշտոնական դրություն
Կոնտոլ (գոնդոլ) – փոքրիկ մակույկ, որով ճամփորդում են
 Վենետիկի ջրե փոփոցներով
Կոնք – տաշտ, լագան
Կոշարա – խունկ պահելու աման
Կոշկոճված – ծեծված, խոշտանգված
Կոշկոռ – հողի կտոր, կոշտ
Կոչնական – հյուր, հրավիրյալ
Կոչունք – հյուրասիրություն
Կորդակ – սաղավարտ
Կուզ – խաղողի ողկույզ
Կութ – այգեկութ, խաղողաքաղ
Կուճ – մարմար
Կումբ – վահանի մեջտեղի ուռուցիկ մասը, պորտը
Կուր – մակույկ
Կուրտ – կռտած, ներքինի
Կտղուց – տռփանք
Կտտանք – մարմնական տանջանք, խոշտանգում
Կրկնոց – վերնագգեստ, վերարկու

Հագ – կուշտ
Հագածո (յագածո) – կուռքերին զոհված
Հալվե – խեժ, խունկ
Հակձիռ – մի ոտքի վրա ձգվելով և լսողությունը լարելով
Հաղթաժեռ – վիթխարի՝ հսկա, վիթխարահսկա
Համբարտակել – բարձրանալ ամբարտակի՝ բարձունքի վրայով,
 խոյանալ
Համբարու – տնային ոգի, դև, հուշկապարիկ
Համբուն – համակ, ամբողջ, ամբողջապես
Համենալ – հապաղել, ուշանալ, դանդաղել
Համորեն – բոլոր, բովանդակ, ընդհանուր
Համպարե – համպար (յամպար) – անուշահոտ թուփ, որից անուշահոտ
 յուղ է ստացվում
Հայեկ – նայելու տեղ, դիտարան

Հանգունակ – նման
Հանգրձել – քղանցքը ամփոփել, թևքերը քշտել
Հանի – մամ, տատ
Հաչաղկոտ (յաչաղկոտ) – նախանձոտ, խանդոտ
Հաջաղ – երեսի ծածկոց, քող
Հասկաթուռ – լեցուն հասկ
Հասպիս – շողափայլ հանքատեսակ, ծիածանաքար
Հաստիչ – ստեղծող, հաստատող
Հաստույր – ուժգին, սաստիկ
Հարկիք – մի լուծ եզ, ամոլ
Հափափում – հափշտակություն, առևանգում.
Հելուզված – հյուսված
Հեղ – անգամ, մի անգամ
Հեղակարծ (յեղակարծ) – հանկարծ, անակնկալ
Հեղգալ – ծուլանալ, ժրությունը, աշխույժը կորցնել
Հեղց (յեղց) – լի, լեփլեցուն
Հենասանար – գործելու ատամածն գործիք
Հեռ (յեռ) – մոտեմոտ շարված, հյուսված, գամված
Հեսկ – ոտքի փաթաթան: Բրդե հագնելիք, որ հագցնում են ոտքին՝ կոճերից ծունկը
Հեստ, հեստի – անհնազանդ, ըմբոստ
Հետսակողմ – ետևի կողմը
Հերատուկ – անամոթ, պոռնիկ
Հերձակ – սլաք, նետ
Հերյուն – բիզ
Հեցած – հենած, կռթնած
Հիագարհուր – հիանալի և զարհուրելի
Հիռ – ման գալ, պտտել
Հիր – կարմիր, ծիրանագույն
Հիրիկ – եռագույն ծաղիկ, եռագույն մանուշակ
Հյուլ – հյուլե, ատոմ
Հոգեղետ – հոգին տեսնող, կռահող, վերլուծող
Հոգեխիլ – հոգուց խլված, առնված
Հոմա – սրբազան խմիչք՝ ըստ գրադաշտական պարսիկների
Հոյն – հոն
Հոտևան – հոտավետ, անուշահոտ
Հուլորեն – ծուլորեն, գանդագորեն

Հույլ – խումբ, բազմություն: Փունջ

Հույր – գեր, պարարտ

Հուռութթ – կախարդանք, չար աչքից հեռու պահող զորություն, հմայիլ

Հուսկ – վերջին

Հրմագ – հրամագ, ոսկեմագ

Հոտել (յոտել) – ճյուղը կամ վազը կտրել

Ձար – մագ՝ ձիու պոչի, այծի միրուքի

Ղողել – ծածկել, գոցել պահել, թաքցնել

Ճանանչավուխտ – փայլուն, գույնզգույն

Ճամուկ – գույնզգույն, խայտաբղետ

Ճապուկ – ձկուն, դյուրաթեք

Ճապուռ – մագիլ, ճիրան

Ճարակում – տավարի արածելը

Ճես – զավակ, սերունդ

Ճիղմ – մատղաշ, դեռաբույս

Ճղուղ – անվի շառավիղ

Ճոշ, ճոշան – գրահ, լանջապանակ

Մագլել – մագլցել

Մագկոինչ – հոգեվարքի վերջին բուպեն

Մալ – հարստություն, ունեցվածք: Տավար, ապրանք

Մաղախ – կաշե տոպրակ

Մախանք – ներքին չարություն, նախանձ, խանդ

Մախիզ – զզվելի, գարշելի, գանելի

Մախր (մարխ) – վառելու յուղոտ փայտ

Մածան – մածուցիկ, կպչուն

Մամաց – նոր մարսածը ստամոքսի մեջ

Մամուկ – սարդ

Մայա (հուն.) – կախարդություն, ցնորքի և երագի ասավածուհի

Մարգարտահեռ – մարգարտաշատ, մարգարտազարդ

Մարդակ – տանիքածածկ, բարակ գերան

Մաքրենի – մաքրափայլ, հստակ

Մաքման – թաշկինակ, սավան

Մեծղի – մեծ, խոշոր

Մեկոն – խաշխաշ, հաշիշ
Մեղեսիկ – սուտակ, ամեթիստ
Մեսիիտ – մեծիտ, սգկիթ
Միահաղույն – բոլորը մեկ, միակտուր, միաժամանակ
Մկանագեղ – մկանուտ, գեղեցիկ մկաններով
Մկունդխաղ – նիզակախաղ, ձիավագք
Մղեղ – հարդի մանրուքը, փոշին
Մղձուկ – խեղդուկ
Մոլեգնադույթ – մոլեգին կերպով գրոհ տալ
Մոլոշ – բաղրջուկ, փիփերթ
Մոծիթ – մոխիր, կրակի կայծ
Մորձ – գալար կանաչ
Մորմ – մորմենի, մորենի, շան խաղող
Մարուկ – իշի կամ ձիու քուռակ
Մուեզգին – մահմեդական աղոթարար, աղոթքի կանչող
Մույթ – հենարան, նեցուկ
Մուշկ – անուշահոտ յուղ

Նախձիր – կոտորած, արյունահեղություն
Նամետ – թաց, խոնավ
Նայաղ – գետի և ծովի հավերժահարս
Նայուհի – հավերժահարս
Նաշին – մանր ու մաքուր ալյուր
Նավասարդ – ըստ հին հայկական տոմարի տարվա առաջին ամիսը
Նարոտ – գույնզգույն թել, հյուսվածք
Նենգժոտ – նենգության մեջ վարպետ, չարամիտ
Նեռ – այն ոգին, որը վերջ է բերելու աշխարհին
Նժդեհ – օտարական, թափառական, եկվոր,
Նիրվանա – ըստ հնդիկների՝ երանության, մոռացության աշխարհ
Նկան – բլիթ, հացի տեսակ
Նշավակ – նախատինքի առարկա
Նշկահում – անհնագանդություն, ապստամբության
Նշողյուն – փայլող, շողշողուն
Նոթի – անոթի, սոված
Նուս – կոնակ, թիկնամեջք (եզան և ձիու)
Նուսխա (արաբ.) – համայիլ, հուռույթ
Նվարտան – ծածկոց

Շաղաշույտ – ցոփ, ցանկասեր, անառակ
Շաղղակեր – հուճ – հուճ ուտող, գիշակեր
Շամբուշ – մոլեգնորեն կրքոտ, պագշոտ
Շանսխուր – պոռնիկի վարձագին
Շառ – թունդ կարմիր, բոսորագույն լույս
Շառայլ – ուժեղ, պայծառ լույս, շող, ցուք, ճառագայթ
Շառափնթափ – լույս թափող, շողարձակ
Շափուղյա – կապույտ, թանկագին քար
Շերտափակ – շերտերով, ցցերով փակած, փայտե ցանկապատ
Շշալ – շառաչել, ֆշշալ
Շինտառ – արաբական տառ, որի ձեռագիրը նման է աղեղի
Շլմորուն – վարանած, շփոթված, իրեն կորցրած
Շմոր – շփոթ, աղմուկ, գժտություն
Շողիք – եզան բերանի լորձունք, թուք
Շոպել – ձեռք գցել, հափշտակել, կորզել
Շրուշակ – ձիու բերանակապ, սանձ
Շրշկեն – պտտվող, թափառող, շրջուն

Ոգոր – կոփվ, պայքար
Ոլոռն – պատուտակ, բույս, գլուխ, բակլա
Ոլորակել – ոլորելով ներդաշնակ ձայն հանել, երգել, նվագել
Ողիկ –ողիկ – հունգուր հունգուր լաց լինել
Ողնտեռ – տրորվելուց մեջքի վրա գոյացած վերք
Ողոթել – աղերսել, աղաչել
Ոպինազ – սև, ամուր տեսակի փայտ, երենոս
Ոսիս – վտիտ, նիհար
Ովսաննա – ցնծության բացականչություն, կեցցե
Որա – ցորենի կամ գարու կապած խուրձ,
Պախուրց – սանձ
Պակուցում – վախ, սարսափ
Պահլավուն – պահլավ ցեղից սերված, Վարուժանի մոտ՝ զարմիկ
Պաղլեղ – քիմիական աղ, շիր
Պասմա – չիր
Պասուք – ծարավ, պապակ
Պատրուն – պատրող, պատրանոտ
Պատրիկ – ազատանի, ազնվական՝ հին Հռոմում
Պարարակ – պարարտ, գեր

Պարեխ – ժայռի կտոր, ցցվածք
Պերձաստորդ – պերձ պարանոց ունեցող, հիասքանչ պարանոցով
Պլշկիլ – կեղտոտվել, աղտոտվել
Պոնյուն – եզան, գոմեշի բառաչ
Պշնուլ – զարմանալ, շվարել
Պորտաքար – լողաքար բաղնիքում
Պորփյուր – կարմրագույն քար
Պուղել – ցրվել, քշել, վանել
Պուպրիկ – խաղատիկնիկ
Պրիսմակ – պրիզմա
Պրտու – ձահձային բույս, եղեգնաբույս

Ջախել – ջախջախել, փշրել
Ջաղբել – հորդ անձրև տեղալ, տեղատարափ
Ջամբել – կերակրել, սնել
Ջայլ – բազմություն, մեռելի վրա լացող կանանց խումբ
Ջանջիլ – կտավի ազնիվ տեսակ
Ջով – ընծյուղ, խտտից ոլորած առասան, որով զամբյուղ են գործում:
Փունջ, տրցակ
Ջորդան – ջրորդան, խողովակ

Ռահ – ճանապարհ
Ռահվիրա – ճանապարհ բացող, հարթող
Ռեդին – դալուկ, դալկագույն
Ռոշնական – լուսավոր, պայծառ

Սադուն – (Սատուրն) – հին հռոմեական Սատուրն աստվածը՝
ժամանակի և պտղաբերության: Սատուրնյան տոն-շվայ-
տության, ցոփության, սանձարձակ ուրախության, վայրագ
գինարբուքի, օրեր

Սադրանք – վատ արարքի դրդելը, թելադրելը, չար խրատ
Սալացած – պաղած, քարացած
Սալար – գորապետ, գորահրամանատար
Սակր – տապար, կացին
Սաղապ – շարժուն, երերուն: Փոփոխամիտ
Սան – պղնձյա կարաս
Սատրապ – սատանա, չարք
Սատրապ – կուսակալ, բռնապետ, բռնակալ

Սարբինա – խեչակ, խաղողի որթը բարձրացնելու նեցուկ

Սարդենի – դափնի

Սարիք – չվան, շղթա

Սեղեխ – սիրեկան, տարփածու

Սեպուհ – ասպետ, ազնվական

Սլականջ – ջրային խեցեմորթու մի տեսակ

Սկուտ – սկուտեղ, սկավառակ, պնակ

Սնգույր – դեմքի շպար

Սնդուս – դիպակ, նուրբ կերպաս

Սորսորուն – հոսուն, հոսանուտ

Սրտուկ – ծառի, բույսի մեջ սպունգանման թերթն ու կակուղ նյութ, միջուկ

Վայրահակ – վայր հակած, գլխիկոր

Վանի – բյուրեղ

Վատախտարակ – թշվառ, չարաբախտ, անբախտ

Վարազահավ – անգղների ցեղին պատկանող թռչուն

Վարգել – սրընթաց վագել, սուրալ

Վարմ – թակարդ, ցանց, որոգայթ

Վարշամակ – գլխի և երեսի ծածկոց

Վարուժան – արու թռչուն

Վարուժնակ – արու թռչնակ

Վեստ – ազնվական տոհմից ծագած

Վերտ – մետաղալարից հյուսված ցանցավոր զրահաշապիկ

Վերտված – վերտով զրահավորված

Վզան – վիզը տնկած, բարձրավիզ

Վիզ – օգնական, զորավիզ: 2. (բուս.) գյուլուկ

Վիժանուտ – առատորեն ցած թափվող՝ տարածվող (Վ. վարսերը)

Վիմուտ – քարքարուտ, ժայռուտ

Վին – երաժշտական գործիք

Վկա – կրոնի համար նահատակված մարդ, նահատակ, մարտիրոս

Վկանդել – հաղթել, տիրել, ընկձել

Վսեր – հանդուգն, լիրբ

Վրիժակ – վրեժխնդիր, վրիժառու

Տափանակ – տուփ, գանձանակ, սրբության անոթ

Տապաստ – փոված, ընկած, մեռած

Տառատուկ – յափնջի, հովվի թաղիքե վերարկու
Տարմ – խումբ, երամ
Տարփ – տարփանք, սիրո կիրք, տոփանք
Տարփահեղձ – տոփանքի, կրքի մեջ խեղդված
Տեռատես – այն կինը, որն ունի դաշտանի մշտական արյունահոսություն
Տիտեռ – կոկորդիլոս
Տխեղծ – այլանդակ, տգեղ
Տկճոր – տիկ, նվագարան (պարկապզուկ)
Տղընդեր – փորը ուռած, տռուզ, տռզած
Տմույն – գունատ, դժգույն
Տոռն – չվան, թոկ: Կապանք, շղթա
Տռամ – դրամա, դրամատիկ վիճակ
Տրմուղ – դժվարասանձ, անվարժ կենդանի

Բարբի (հրեական) – ուսուցիչ, ուսուցչապետ, վարդապետ
Բարունորեն – ուսուցչի պես, իմաստունի պես

Ցաթել – ծագել
Ցանգ – ցանկություն, տենչանք
Ցնծամույն – ցնծության մեջ խեղդված

Ուծացնել – օտարացնել, խորթացնել
Ուղխ – ջրի հոսանք, վազող առատ
Ուղփաճեմ – լուսավոր, երկնային
Ումպետ – փուչ, անպիտան
Ույծք – բացվածք, ձեղքվածք
Ունչ – քիթ
Ուռնակուռ – կռանով կոփված, շինված
Ուռնահարդ – կռանով հարդարած, ուղղած
Ուսընդանյութ – ուսից մինչև թևի, անութի տակ
Ուրար – ժապավենաձև կտոր, որ սարկավագները կրում են ձախ ուսի վրա եկեղեցիներում, սպասարկության ժամանակ
Ուրվազ – գորեղ, ուժեղ
Ուռքոզ – դժնի, դժնդակ

Փաղփուն – փայլուն, պսպղուն
Փայլար – փայլուն բյուրեղաթերթ, հանքային քար

Փանաք – չնչին, անպետք, փուչ
Փանդիո – երեք լարանի նվագարան
Փապար – խոռոչ, քարանձավ, ավերակ
Փառփառ – վառվռուն, զվարթ
Փեղոյր – գլխարկ՝ տղամարդու կամ կնոջ
Փեռեկտել – պատառել, ճեղքոտել
Փողփողէջ – փայլփլելով իջնող
Փոսապեղ – փոս փորող, պեղող
Փոսուռա – կայծոռիկ, լուսատտիկ
Փոքր – փշրանք
Փցուն – անպետք, պակասավոր, պիղծ
Փքին – նետ
Փքուռույց – քանուց ուռած, փքված
Քաղցու – նոր ձմևած խաղողի հյութ, շիրա, մաճառ
Քայո – մանյակ
Քանասար – կատաղի գայլ
Քարբ – թունավոր սև օձի մի տեսակ
Քարձ – աննազ, գոշ, մորուքը ցանցառ
Քեզի – կառքի, սայլի, արորի երկար ձող: Նավի դեկ
Քիմուլստ – ողորկ, բարակ կաշի
Քթթում – աչքի թարթումն
Քիրտ – քրտինք
Քճքճած – գզգզած, ծվատած
Քմածին – կանայական, քմահաճ
Քմպարար – քիմքը գրգռող, լիացնող, պարուրող
Քնթնոց – օձի կամ փղի կնճիթի գալարումները:
Քողեք – ձեռքի ապարանջան
Քրեիքուր – վատորեն, նենգորեն
Քրքում – շաֆրան, շաֆրան, անուշահոտ ծաղիկ
Օթեկ – հնացած
Օշնան – մի տեսակ բույս, որի արմատից փրփուր է ստացվում

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ.....	3
ԴԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ	5
ՀԱՅՐ, ՕՐՀՆԵ.....	7
ՀԻՎԱՆԴ Է.....	8
ՁՈՆ	10
ՆԵՄԵՍԻՍ	12
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ Է, ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ Է.....	19
ԱՆԻԻ ԱՎԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԵՋ	26
ՕՁԸ.....	34
ՀՈՐՍ ԲԱՆՏԻ ՄԵՋ	37
ԿԱՐՈՏԻ ՆԱՄԱԿ.....	40
ԾԵՐ ԿՈՒՆԿԸ	41
ՋԱՐԴԸ	44
ԿԱՐՄԻՐ ՀՈՂԸ.....	56
«ՀԵԹԱՆՈՍ ԵՐԳԵՐ» ՇԱՐՔԻՑ.....	59
ՆԱՎԱՍԱՐԴՅԱՆ.....	59
ԳԵՂԵՅԿՈՒԹՅԱՆ ԱՐՁԱՆԻՆ.....	60
ՎԱՆԱՏՈՒՐ	60
ԵՐԵՔ ՔՈՒՅՐԵՐ	64
ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ.....	65
ԿՂԵՈՊԱՏՐԱ	68
ՋՈՒՐԻՆ ՎՐԱ.....	71
Օ՛ ՏԱԼԻԹԱ.....	72
ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԲԱՂԱՆԻՔ	73
ԳՐԳԱՆՔ.....	77

...ո՛վ ԼԱԼԱԳԵ	80
«ՕՐՀՆՅԱԼ ԵՍ ԴՈՒ Ի ԿԱՆԱՅՍ...»	83
ՀԻՆ ՍԵՐ	84
ՎԵՆԵՏԻԿ.....	86
ԱՌԱՋԻՆ ՄԵՂՔԸ	89
ԱՆԱՀԻՏ	92
ԱԿԱՆՋՆԵՐՈՒՆ	94
ՍԱՆԴՈՒՌՆԱԿԱՆ	96
ԳԻՆԱՐԲՈՒՔԵՆ ՎԵՐՋ	98
ՄԵՌԱԾ ԱՍՏՎԱԾՆԵՐՈՒՆ	100
ԲԵԳԱՍ	102
ՀԱՐՃԸ.....	111
«ԳՈՂԳՈԹԱՅԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐ» ՇԱՐՔԻՑ	133
ԱՌԿԱՅԾ ՃՐԱԳ.....	133
ԲԱՆՎՈՐՈՒՀԻՆ.....	133
ՄԵՌՆՈՂ ԲԱՆՎՈՐ.....	136
ՄԱՅԻՍ ՄԵԿ	137
«ՀԱՅԻՆ ԵՐԳԸ» ՇԱՐՔԻՑ	141
ՄՈՒՍԱՅԻՆ	141
ԱՐՏԵՐՈՒՆ ՀՐԱՎԵՐԸ	142
ՄՇԱԿՆԵՐԸ	142
ՀԱՐԿԻՔ	143
ՀԵՐԿԵՐ.....	144
ՑԱՆ	145
ՏԱՓԱՆ	146
ԱՌԱՋԻՆ ԾԻԼԵՐ.....	147
ԳԱՐՆԱՆ ԱՆՁՐԵՎ.....	148

ՅՈՐՅԱՆԻ ԾՈՎԵՐ	149
ԿԱԿԱՉՆԵՐ	150
ԱՆԴԱՊԱՀԸ	152
ՀԱՍՈՒՆ ԱՐՏ	153
ՀՈՒՆՁՔ	154
ՀՈՒՆՁՔ ԿԺՈՂՎԵՄ	156
ՍԱՅԼԵՐԸ	157
ՃԱՐԱԿՈՒՄ	159
ԽԱՉԲՈՒՌ	161
ԿԱԼԵՐ	162
ԿԱԼԵՐՈՒ ԳԻՇԵՐ	164
ԿԱՄՆԵՐԳ	165
ՄԻՋՕՐԵ	167
ԳՈՒՌԸ	168
ԵՐՆՈՒՄ	170
ՕՐՀՆՈՒԹՅՈՒՆ	171
ՎԵՐԱԴԱՐՁ	173
ԱՄԲԱՐՆԵՐ	174
ՄԱՐԱԳՆԵՐ	175
ԱՂՈՐԻՔ	176
ԱՆԴԱՍՏԱՆ	177
ԲԱՌԱՐԱՆ	179

ԳԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Կազմող և խմբագիր՝ Ն. Վիրաբյան
Հրատարակչության խմբագիր՝ Գ. Հովհաննիսյան
Համակարգչային ձևավորումը՝ Հ. Փիլոյանի
Կազմի ձևավորումը՝ Ա. Օհանջանյանի
Կազմի նկարը՝ Գ. Պողոսյանի

ԷԴԻՑ ՊՐԻՆՏ
Երևան, Թումանյան 12
հեռ.՝ (374 10) 520 848
www.editprint.am
info@editprint.am

EDIT PRINT
12 Toumanyan str., Yerevan
Tel.: (374 10) 520 848
www.editprint.am
info@editprint.am